

**Sözlü Çeviri Türü, Yönlülük Ve Metin Türü Parametreleri Bağlamında
Sözlü Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme Kavramına Dizgeci İşlevsel
Dilbilgisi Temelli Bir Yaklaşım**

Program Kodu: 1001

Proje No: 111K344

Proje Yürütücüsü:
Doç. Dr. Neslihan Kansu-Yetkiner

Araştırmacılar:

Prof. Dr. Lütfiye Oktar

Doç. Dr. Yasemin Yavuz (Genç)

Bursiyer

Araş. Gör. Murat Özgen

NİSAN 2014
İZMİR

Önsöz

Bu çalışma, öğrenci odaklı bir bütüncü yaklaşımla, Halliday'in Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (DİD) Modeli çerçevesinde sözlü çevirilerdeki çevirmen davranışlarını belirtikleştirme temelinde incelemektedir. Çalışmanın özgün yanı, şimdiye dek Hint-Avrupa dillerindeki çalışmalarla sınırlı kalan sözde evrensel çeviri öğelerinin varlığını ilk kez Türkçe-İngilizce dil çifti içinde sınaması, belirtikleştirmeyi öğrenci temelli bir bütüncü içinde çeviri türü, yönlülük ve metin türü parametreleri bağlamında sözlü çeviri açısından incelemesidir. Bunların yanısıra, çalışmamız çeviri çalışmaları ve dil üzerine bir dizi önemli kuram ve model ışığında oluşturulmuş araştırma sorularının yanıtlarının bir bütüncü temelinde aranmasına dayanmaktadır. Bir diğer deyişle, çalışmamız çoğu çeviribilim çalışmalarında olageldiği üzere bütüncü çıkışlı (corpus-driven) değil, bütüncü ve kuram temelli (corpus/theory-based) bir çalışmadır.

Proje 15 Ekim 2012 ile 15 Nisan 2014 tarihleri arasında İzmir Ekonomi Üniversitesinden Doç. Dr. Neslihan Kansu-Yetkiner tarafından yürütülmüştür. Bütüncenin oluşturulması ve çıkan sonuçların dilbilim açısından değerlendirilmesi proje ekibinden Prof. Dr. Lütfiye Oktar (İzmir Ekonomi Üniversitesi), bulguların istatistiksel hesaplamaları Doç. Dr. Yasemin Yavuz (Ankara Üniversitesi), veri toplama ve analizleri ise proje asistanı Araş. Gör Murat Özgen (Dokuz Eylül Üniversitesi) tarafından yapılmıştır.

Çalışmalarımız TÜBİTAK 111K344 kodu ile TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

Önsöz.....	i
Tablo, Şekil ve Grafik Listesi	iii
Özet	iv
Abstract.....	v
1. Giriş.....	1
1.1 Çalışmamızın Amacı	2
2. Alanyazın İncelemesi.....	3
2.1 Belirtiklik ve Belirtikleştirme	4
2.2 Dilbilimin Alt Dallarında Belirtikleştirme	4
2.3. Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme Kavramı.....	6
2.4 Çeviribilimdeki Belirtikleştirme Temelli Çalışmalar.....	10
2.5 Sözlü Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme	11
3. DİD Modeli Nedir?	12
3.1 Düşünsel İşlev	14
3.2 Kişilerarası İşlev.....	15
3.3 Metinsel İşlev	15
3.4 Çeviri Çalışmalarında DİD Temelli Yaklaşımlar ve Belirtikleştirme	16
4. Gereç ve Yöntem	18
4.1 Çalışma Parametrelerinin Açıklanması	18
4.2 Veri Tabanı ve Veri Toplama Süreci.....	19
4.3 Araştırma Amaçlarına Yönelik Proje Tasarımı.....	21
5. Bulgular ve Tartışma	24
5.1 Düşünsel Belirtikleştirme ve Düşünsel Belirtikleştirme Araçları	24
5.1.1 Geçişlilik	24
5.2 Kişilerarası Belirtikleştirme	37
5.2.1. Kişilerarası Belirtikleştirme Aracı olarak Kip Dizgesi	37
5.3. Metinsel Belirtikleştirme	44
5.3.1. Metinsel Belirtikleştirme Aracı olarak Bağlaçlar	44
5.4 Sözlü Çeviride Duraklama, Akıcılık ve Pedagojik Çıkarımlar	50
5.4.1 Sözlü Çeviride Duraklama	50
6. Sonuç.....	68
Kaynakça	72

Tablo, Şekil ve Grafik Listesi

Tablo 1. Klaudy'nin (1998) Belirtikleştirme Sınıflaması	9
Tablo 2. Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Modeli'nde Bağlam Ve Metin Bileşenleri (Eggins, 1994:133) 12	
Tablo 3. Veri Tabanında Yer Alan Metin Türleri	19
Tablo 4. Öğrenci Odaklı Bütünce Tasarımı	21
Tablo 5. Halliday'in Üç Temel Dil İşlevini Ve Belirtikleştirme Öğelerini Eşleştiren Araştırma Tasarımı	22
Tablo 6. Öğrenci Duraklamaları Ve Performans İlişkisi	24
Tablo 7. Türkçe'de Bağlaç Sınıflandırması (Halliday Ve Hasan'dan (1976) Adapte Edilmiştir)... 46	
Tablo 8. İngilizce'de Bağlaç Sınıflaması (Halliday Ve Hasan 1976)	47
Tablo 9. Duraklama Bağlamında Çeviri Süreleri	53
Tablo 10. Duraklama Sayıları	56
Tablo 11. Yazılı Metinden sözlü Çeviri ve Duraklama Türlerinin Dağılımı	59
Tablo 12. Çeviri ve Duraklama Türleri Dağılımı	60
Tablo 13. Simultane Çeviri ve Duraklama Türlerinin Dağılımı	61
Tablo 14 Yazılı Metinden Sözlü Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı	62
Tablo 15 Ardıl Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı	63
Tablo 16 Simultane Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı	64
Tablo 17 Yazılı Metinden Sözlü Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı	65
Tablo 18 Ardıl Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı	66
Tablo 19 Simultane Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı	67
Şekil 1. Kip Dizgesi Ağı (Halliday ve Matthiessen, 2004: 23)	38
Grafik 1. Metin türü, Yönlülük ve Çeviri türü bağlamında Adlaştırma Dağılımı	30
Grafik 2. Süreç Türlerinin Çeviri Türü, Yönlülük ve Metin Türü Açısından Dağılımı	32
Grafik 3. Etken/Edilgen Yapıların Çeviri Türü, Yönlülük ve Metin Türü Açısından Dağılımı	35
Grafik 4. Çeviri Türü, Yönlülük Ve Metin Türü Bağlamında Çeviri Ve Özgün Metinlerdeki Kip Dizgesi Dağılımı	40
Grafik 5. Bağlaç Kullanımı ve Metin Türü İlişkisi	48

Özet

111K344 nolu proje öğrenci odaklı bir bütüncü dahilinde ve Halliday'in Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (DİD) Modeli çerçevesinde sözlü çevirideki çevirmen davranışlarını evrensel çeviri öğelerinden sayılan belirtikleştirme bağlamında İngilizce-Türkçe dil çifti için incelemektedir. Bu projenin üç temel amacı vardır. Birincisi, Blum Kulka'nın belirtikleştirme hipotezini İngilizce-Türkçe dil çifti açısından test etmektir. İkinci amaç, bir çeviri davranışı olarak belirtikleştirmeyi çeviri türü, yönlülük ve metin türü parametreleri açısından incelemektir. Üçüncü amaç ise, öğrenci odaklı bütüncü yardımıyla belirtikleştirme olgusunun çeviri eğitime katkısını irdelemektir. Öğrenci odaklı bütüncemiz, 2011-2012 eğitim ve öğretim döneminde İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık bölümünde 4. Sınıfa devam eden 20 öğrencinin gerçekleştirdiği 232 ses kaydına dayanmaktadır. Öğrencilerin altı bilgilendirici, altı anlatımsal olmak üzere 12 farklı metin üzerinden yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri ve simultane çeviri performansları kayıt edilmiştir. Özgün metin ve çeviri metinlerin karşılaştırılmasına dayanan çözümlene bulguları, belirtikleştirme varsayımını "kısmen" doğrular niteliktedir. Bir diğer deyişle, Blum-Kulka'nın etkileşen diller arasındaki dilbilimsel ve metinsel farklılıkları göz önüne almaksızın gerçekleşen evrensel bir belirtikleştirme davranışının olduğunu savlayan varsayımının aksine, öğrencilerimiz, metin türü, çeviri türü ve yönlülük parametrelerine duyarlı bir çeviri davranışı sergilemişlerdir.

Abstract

Within the framework of a learner-based corpus and Halliday's Systemic Functional Grammar Model, this project accounts for translational behavior of student translators in interpreting studies with respect to explicitation, which is considered to be one of the so-called translation universals. The aim of this project is threefold (i) to test Blum-Kulka's explicitation hypothesis in terms of English-Turkish language pair (ii) to analyze explicitation with respect to three parameters, namely, modes of interpreting, directionality and text types (iii) to examine the contribution of explicitation phenomena to translation/interpreting education within the framework of a learner-based corpus. The project is based on a learner corpus of 232 recordings generated by 20 undergraduate senior students attending İzmir University of Economics, English Translation and Interpreting program. The corpus material consists of evenly distributed informative texts (6), expressive texts (6), and their sight interpretation, and consecutive and simultaneous interpretation. Our findings based upon the comparison of source texts with the target texts, seem to partly concur with the Blum-Kulka's explicitation hypothesis. In other words, in contrast to Blum-Kulka's explicitation hypothesis which postulates an observed explicitness from source language to target language texts regardless of the linguistic and textual differences between the interacting languages, our learner-based corpus has displayed a parameter-sensitivity in their translational behavior with respect to modes of interpreting, directionality and text types.

1. Giriş

1990'lardan itibaren "çeviri dili" kavramı ikinci dil ve/veya bir aradil olarak kaynak dil ve erek dile ilişkin değerlendirmelerden soyutlanmış ve daha ziyade çeviri metinlerde özgün metinlerden farklı olarak var olduğu savlanan özelliklerin incelenmesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmaların ilk bulguları olarak çeviri metinleri içinde düzenli bir örüntü gösteren bir dizi betimleyici özellik ortaya atılmıştır. Günümüzde tartışmalı bir konumda olan bu evrensel çeviri öğeleri (*translation universals*) (bundan böyle, EÇÖ) çeviri metinlerdeki bir dizi düzenli özelliğe işaret etmektedir.

Baker'ın 1993'te küçük ölçekli olarak ve elle incelenen bütüncüye dayalı olarak yaptığı araştırmanın bulgularına dayanan EÇÖ'ye yönelik varsayımları;

- *Belirtikleştirme* (çeviri metinlerde kaynak metinlere kıyasla bilginin daha açık bir biçimde kodlanması)
- *Basitleştirme* (çeviri metinlerin kaynak metinlere kıyasla sözcüksel ve sözdizimsel olarak daha basit yapılar içermesi)
- *Normalleştirme* (kaynak dilin tipik kalıplarına bağlı kalma, hatta bunları abartılı olarak kullanma eğilimi)
- *Düzenleme yapma* (bir süreklilik içerisindeki metni ortalama düzeye, merkeze doğru konumlanma Bir başka deyişle düzenleme yapma metinlerin sözcük yoğunluğu, ortalama tümce uzunluğu gibi öğeler açısından birbirine benzemeye başlaması şeklinde açıklanabilir.

Baker'ın (1993) sözü geçen bu çalışması çeviri çalışmalarında evrensel çeviri öğelerinin incelenmesine işaret ederken evrensel çeviri öğelerinin niteliği ve hatta bu öğelerin gerçekte var olup olmadığına ilişkin büyük bir tartışma başlatmıştır.

Çeviri dilinin etkileşen dillere bağlı olarak değişen bir olgu mu yoksa dil, metin türü ve çeviri trüne bakılmaksızın çeviri ediminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bir olgu mu olduğu daha çok Hint-Avrupa dilleri arasında yapılan bütüncü temelli çalışmalarla sınırlı kalmıştır (Baker 1995, 1996, Schmieğ ve Schaffler 1997; Laviosa 1996, 1998; Olohan and Baker 2000; Olohan 2001, Laviosa- Braithwaite 1996; Vanderauwera 1985; Toury 1991). Bu projenin çıkış noktası, bir Hint-Avrupa dili olan İngilizce ile Ural-Altay dil grubunda yer alan Türkçenin etkileşmesi durumunda üstte ifade edilen EÇÖ varsayımını doğrulayıp doğrulayamayacağını incelenmesi fikri olmuştur. Alanyazında evrensel çeviri öğelerinden "sözlü çeviride belirtikleştirme" yi Türkçe-İngilizce dil çifti

arasında irdeleyen bir başka çalışma yoktur. tüm diller için izlenebilen, değişkenleri dil işlevleriyle eşleştirebilen dilin hangi işlevlerini yerine getirmek üzere tümceler oluşturulduğunu, metnin kurgulanmasını sağlayan bağlamsal özellikleri ve metnin derinliğini sistemli bir biçimde gösteren Halliday'in (1994; Halliday ve Matthiesen 2004) Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (bundan sonar, DİD) modeli çalışma yöntemi olarak benimsemiştir. DİD modelinin dil dizgesine ve metin oluşumuna bu çok yönlü bakış açısı, karşılaştırmalı çalışmalarda dillerarası ve metinlerarası benzerlik ve farklılıkları ortaya koymada önemli bir zemin hazırlamıştır (Teich, 2001). Bu nedenle diğer dil çiftleri arasında yapılan karşılaştırmalı çeviribilim çalışmalarında EÇÖ'yü belirlemek, varlığını farklı dil bağlamlarında sınamak için sıkça kullanılan bir yöntem olmuştur. DİD modeli içinde ayrıntılı bir biçimde tanımlanan üç dil işlevi, bu işlevlerle bağlantılandırılan dizgeler belirtikleştirme bağlamında ele alınmıştır. Buna göre, düşünsel işlev bağlamında geçişliliğin (adlaştırma ve etken/edilgen yapılar), kişilerarası işlev bağlamında kip dizgesinin, metinsel işlev bağlamında da bağlaçların öğrenciler tarafından kullanımı ayrıntılı bir biçimde özgün metin ve çeviri metinler karşılaştırılarak incelenmiştir.

1.1 Çalışmamızın Amacı

Çalışmamızın amacı;

- 1- DİD modeli çerçevesinde Evrensel Çeviri öğelerinden biri sayılan belirtikleştirme öğesinin Türkçe-İngilizce dil çifti için geçerli olup olmadığını irdelemek
- 2- EÇÖ hipotezinde yer alan çeviri türü, yönlülük, ve metin türü parametrelerinin çevirmen kararları ve davranışlarında etkili olup olmadığını DİD modeliyle oluşturulan bir çerçevede incelemek
- 3- Öğrenci odaklı bir bütüncüyle çalışıp bu çalışmanın olası pedagojik sonuçlarından yararlanmak (öğrencilerin hangi tümce yapılarında, tümce türlerinde ve çatılarında çevirme gücü yaşadıklarını, hangi yapıların iki dil arasındaki farklılıklar nedeniyle zorluk çıkardığını, belirtikleştirme eğilimlerinin hangi metin türünde hangi yöne doğru gerçekleştiğini belirlemek) biçiminde sıralanabilir.

Bundan sonraki bölümde belirtikleştirme temelli alanyazın incelemesine yer verilecek; ardından, üç temel dil işlevinin tanıtıldığı Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Modeli ele alınacaktır. Üç temel dil işlevi bağlamında dildeki belirtikleştirme araçları yoluyla ulaşılan istatistiksel bulgularının irdelendiği bulgular ve tartışma bölümünün ardından sonuç bölümüyle raporumuz sona erecektir.

2. Alanyazın İncelemesi

Betimleyici çeviri çalışmaları, Toury (1981, 1995) ve Baker (1993, 1996) öncülüğünde çeviri metinlerdeki ayırt edici özelliklerin belirlenmesine odaklanırken karşıtsal dilbilim birbirleriyle etkileşim halindeki dil çiftlerinde dillere özgü özelliklerin tanımlanmasına odaklanmıştır. Bilgisayar destekli bütüncü temelli yaklaşımlar dahilinde daha önce insan eliyle çözümlenen küçük ölçekli çalışmalardan çıkıp büyük ölçekli çalışmalarda çeviri metnindeki evrensel öğelerin incelenebileceği fikrini ilk kez Mona Baker (1993) ortaya koymuştur. Baker'ın bu öncül çalışması, metin türü, bağlam ve dil çifti özellikleri göz önüne alınmaksızın tüm çeviri metinlerde çeviri diline özgü dilbilimsel özelliklerin ortaya çıkarılması amacını ortaya koymaktadır.

Baker'ın 1993'te küçük ölçekli olarak ve elle incelenen bütüncelere dayalı olarak yaptığı araştırmanın bulgularına dayanan EÇÖ'ye yönelik varsayımları konusundaki görüşlerin iki temel kampa ayrıldığını söylemek mümkündür. Bir grup bilim insanı Baker'ın hipotezini destekler nitelikte, çeviri davranışının bağlam, dil çifti, ve metin türü gibi özellikleri göz önüne almaksızın EÇÖ'nün varlığını desteklediğini ifade ederken (Baker 1995, 1996, Schmied ve Schaffler 1996; Laviosa 1996, 1998; Olohan and Baker 2000; Olohan 2001, Laviosa- Braithwaite 1996; Vanderauwera 1985; Toury 1991); diğer bir grup akademisyen ise, kaynak dil ve erek dil arasındaki biçimsel ve dilbilimsel kurallardaki farklılıkların çeviri sırasında etkileşen dillerin oluşturduğu dil çifti özelliklerini ortaya çıkaran dillerarası karşıtsal bir bakış açısını ortaya koyduğunu savlar (Tymoczko 1998, Ulyrch ve Murphy, 2008, Becher 2011, Puurtinen 2003). Mauranen ve Kujamaiki editörlüğünde basılan *Translation Universals: Do they exist?* (2004) başlıklı seçki, kapsamlı bir biçimde EÇÖ kavramının tartışmalı konumunu irdelemektedir. EÇÖ'nün niteliği ve hatta varlığına ilişkin tartışmaların yanısıra, bütüncü temelli çeviri çalışmalarının genellikle Hint-Avrupa dilleri ile sınırlanması, bütüncenin biçimlendirilmesi, bütüncenin incelenmesinde kullanılan yöntemlerin niteliği, çevirmenin yetkinlik düzeyine yönelik tartışmalar EÇÖ yaklaşımına yönelik anlaşmazlıkların konusu olmuştur. Örneğin, Malmkjaer (1998, 2003) az bilinen diller ile çok konuşulan ve artık dünya dilleri olarak kabul edilen diller arasındaki bakışimsızlığa dikkat çekerek, az bilinen dillerde metin çeşitliliğinin sınırlı olduğunu ve çok konuşulan dillerdeki metinlerden bu az bilinen dillere yapılan bir çeviri akışı olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, az bilinen dillerdeki çoğu metin ya çeviri metinlerin etkisi ya da kuşatması altındadır.

2.1 Belirtiklik ve Belirtikleştirme

EÇÖ kavramına yönelik ikili bir kamplaşmanın olduğu böylesi bir platformda *belirtikleştirme* (Explicitation) ve *belirtiklik* (explicitness) iki farklı görüş tarafından kullanılan terimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

EÇÖ'lerden biri olarak kabul edilen belirtiklik nosyonu dilbilim odaklı yaklaşım ekseninde tartışılmakta ve bu kapsamda *belirtiklik* terimi kullanılmaktadır. Belirtiklik bir sözdilbilgisel kodlama özelliğini ifade eder. Bir başka deyişle, *belirtiklik* bir dilin sunduğu sözcüksel ve dilbilgisel araçlar yoluyla bilginin açık bir şekilde ifade edilmesi anlamına gelir (Baumgarten vd 2008: 177). Karşıtsal dilbilim çerçevesi içerisinde dilbilimsel olarak açık bir biçimde kodlanan bilgi miktarını belirleyen ayırt edici bir ölçüt olarak görülen belirtiklik, iletişim kuralları açısından diller arasındaki farkı ortaya koyan ürün-odaklı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Öte yandan, çeviri çalışmaları çerçevesinde belirtikleştirme, çevirmenin kılıcı olarak etkisinin vurgulandığı süreç odaklı bir yaklaşımı, bir başka deyişle, bir çeviri tekniğini ifade etmektedir (Papai 2004).

En geniş anlamıyla metne açıklık getirmek amacıyla yapılan bir çeviri süreci müdahalesi olarak nitelendirebileceğimiz *belirtikleştirme* (explicitation), karşıt kavram örtükleştirmeyle birlikte birçok yönden sorunlu bir olgudur. Her şeyden önce sınırlarının belirlenmesi konusunda alanyazında bir fikir birliğinin söz konusu olmadığı bir çerçevede, felsefe, anlambilim ve edimibilim desteğinde tanımlanmakta olan bir kavramdır (*bknz.* Carston 2002, Burton-Roberst 2005). Bu üçlü yaklaşım, belirtikleştirmeyi çevirideki yorumlama ve çevirmen kararları sürecinden ziyade sözcükdilbilimsel ve bağlaşıklık temelli veriler sunan dilbilimsel bir ölçüt olarak değerlendirmektedir. Bir başka deyişle, dilbilimsel açıdan belirtikleştirme bir üst düzey yorumlama düzeneği olmaktan çok bir dil kodlama özelliği olarak görülmektedir (Steiner 2005, House-Edmondson 1986). Örneğin, Linke ve Nussbaumer (2000) örtük, yan anlama dayalı, kullanıma bağlı bir anlam ile edimibilimin sınırları içinde örtükleşmeyi tanımlarken, düz anlama dayalı ve kullanıma bağlı olmayan anlam ile anlambilimin konu alanı içine de belirtikleştirmeyi yerleştirmişlerdir. Çeviri çalışmaları, örtükleştirmeden belirtikleştirmeye veya belirtikleştirmeden örtükleştirmeye geçişte bu iki alanının kesişme noktasında yer almaktadır.

2.2 Dilbilimin Alt Dallarında Belirtikleştirme

Çeviribilim dışındaki diğer alanlarda belirtikleştirme yorumlarını incelediğimizde farklı yaklaşımlar görmek mümkündür.

Dilbilim açısından belirtiklik temel olarak bilginin açık bir şekilde kodlanmasını ifade etmektedir. Doğrudan dilbilgisel kodlamaya dayanan bir ileti belirtik iken, dilbilimsel kodlamaya doğrudan gönderme yapmadan iletilen bilgi örtüktür (Baumgarten vd. 2008). Dilbilimin temel alt alanlarında da belirtikliğin izlerini görmek olasıdır. Şöyle ki edimbilimsel bakış açısı çerçevesinde Grice'ın (1975) söylenen ile demek istenen ayrımında olduğu gibi "söylenen" dilbilgisel ve sözcükbilgisel araçlara açık bir gönderme yaparken, "demek istenen" dinleyicinin sezdirimlerine dayandırılarak oluşturulmaktadır. *Bağlantı Kuramı* (Relevance Theory) ise çeviri sürecine ve çevirmen seçimlerinin bilişsel içeriğine yoğunlaşmıştır. Bilgisayarlı dilbilim çalışmalarında belirtikleştirmenin daha çok dile özgü bilgi dağılımıyla bağlantılandırılmakta ve görgül bir araştırma yöntemi içinde belirtikleştirmedeki farklılıkların nasıl işlemlenebileceği ve sınanacağı konu edilmektedir (Fabricius-Hansen 1996, Steiner 2005, Matthiesen 2001). Halliday'ın dizgeci-ışlevsel dilbilgisi kuramından ödünçlenen *sözcükdilbilgisi* (lexicogrammar) ile metin temelli bir yaklaşımla, bilgi dağılımı sırasıyla küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapılar şeklinde incelenmektedir. Dizgeci kuramın dilbilimsel yapısı sözdizimi, sözcük bilgisi ve biçimbilgisini kapsayan sözcükdilbilgisinden oluşur. Ancak metin/söylem gibi büyük ölçekli birimlerde belirtikleştirme örüntüleri sadece yantümcelerdeki sözcükdilbilgisel öğelerin toplamından ibaret değildir. Metinsel belirtikleştirme, belirtikleştirme, dolaysız anlatım ve yoğunluk gibi yan tümce düzeyindeki özelliklerle bağlaşıklık, kesit dil ve metin türü belirleyicileri gibi metne özgü öğelerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkar (Steiner 2005).

Öte yandan, metindilbilim ve kesit dil çalışmaları açısından ise belirtiklik bir metin ve söylem özelliği olarak değerlendirilmektedir (Biber 1988, v. Hahn 1996). Bağlama dayalı iletişimin aksine metinsel belirtiklik risk iletişimi ve yazılı iletişim gibi etkileşimsel iletişimin özel türlerinde gerek duyulan bir özelliktir. Taraflara yükümlülükler getiren bu tür iletişimde hiçbir yoruma yer bırakmamak için doğan düz anlama dayalı bir kesinlik ve gönderimsel belirginlik gerekliliğinden doğmuştur. Belirtik söylem doğrudan dilbilimsel yapıyla ilişkilendirildiği için metnin üretildiği bağlama bağlı değildir. Metin türünün (genre) gerektirdiği netlik ve belirtik olma hâli anlamın belirginleştirilmesine ve dil bilgisel yapının hiçbir soru işaretine yer bırakmayacak bir biçimde eksiksiz kullanımına, dolayısıyla eksiltili yapılara yer verilmemesine neden olmaktadır (*bknz.* Baumgarten vd. 2008).

2.3 Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme Kavramı

Çeviri çalışmalarında ilk kez 1958'de Vinay ve Darbelnet (1995: 8) belirtikleştirmeyi "kaynak dilde örtük olarak sunulan ve ancak bağlamdan çıkarılabilen bilginin açık ve net bir biçimde erek dilde ifade edilmesi" olarak tanımlamıştır. Bu tekniğe göre, belirtikleştirme erek dilde çevirmenin fazladan açıklayıcı ifadeler eklemesi, kaynak dildeki belirsizlikleri ortadan kaldırması, daha fazla yineleme ve bağdaşıklık araçlarını kullanması yoluyla kaynak dil bilgisini özgün metinden daha açık bir biçimde ifade etmesi olarak tanımlanabilir. Belirtikleştirme aynı zamanda dil yapıları arasındaki farklılıklar nedeniyle kaçınılmaz olan kaydırmaları kapsayan bir şemsiye terim olarak da kullanılmaktadır.

Daha sonra farklı dilbilimciler ve çeviribilimcilerin farklı isimlendirmeler ve farklı kavramlar çerçevesinde kaynak dilden erek dile aktarımda bilginin ve iletinin belirtikleştirilmesi üzerine çalıştığını görmekteyiz. Örneğin, Nida (1964) çeviri çalışmalarında *eklemeyi* (addition) bir üst kavram olarak kullanarak çeşitli belirtikleştirme stratejileri önermiştir:

- Eksiltili yapıların giderilmesi,
- Zorunlu belirtilmeler (specification)
- Dilbilgisel yeniden yapılanma nedeniyle gereken eklemeler
- Örtük yapıdan belirtik yapıya geçişi büyütme/artırma (amplification)
- Retorik soruları yanıtlama
- Sınıflandırma
- Bağlaçlar
- Kaynak dilde yer almayan erek dil kategorileri
- Aynı veya benzer anlamlı sözcük çiftlerinin kullanılması (1964: 227).

1980'lerde çeviribilimde betimleyici çalışmaların gelişmesiyle, belirli dilbilimsel olguların hangi dil çifti arasında çevrilirse çevrilsinler, ortak olarak yer aldığını ortaya koymuşlardır. Belirtikleştirme kavramı en baştan itibaren çeviri çalışmalarında hem özgün metin ve çeviri metnin karşılaştırmalı olarak ele alındığı paralel bütüncelerde bir kaynak dil evrensel olgusu olarak hem de erek dile aktarılan çeviri metinler ve çeviri olmayan metinlerin kıyaslandığı karşılaştırmalı çalışmalarda bir erek dil evrensel olgusu olarak incelenmiştir. Belirtikleştirmenin çeviri çalışmalarında tekrar dikkati çekmesi ve bu konuda bir alanyazının oluşması Blum-Kulka (1986)'nın aslında metin içi bağdaşıklığa odaklanarak yaptığı bir gözlemlerle, kendi deyimiyle *belirtikleştirme varsayımı* (explicitation hypothesis) ortaya çıkmıştır. Varsayım, genel olarak çeviri

bir metnin kaynak dildeki özgün bir metne veya erek dildeki çevrilmemiş paralel bir metne oranla daha açıklayıcı daha net bir şekilde çevrildiği gözlemini ortaya koymaktadır. Temel odağı bağlaşıklık belirleyicileri (cohesion marker) olan Blum-Kulka'ya göre,

“... çevirmen tarafından kaynak dilde gerçekleşen yorumlama süreci, erek dil metninin özgün metne kıyasla artıklık (redundancy) içermesine neden olabilir. Bu artıklık, erek metinde bağlaşıklık temelli belirtikleştirmedeki bir artışla kendini gösterebilir. Bu sav, iki dilbilimsel ve metinsel dizge arasındaki izlenebilen farklılıkların artışına bakılmaksızın kaynak dilden erek dil metnine geçişte gözlemlenebilir bir bağlaşıklık temelli belirtikleştirme ifade etmektedir”

(Blum-Kulka 1986: 19).

Belirtikleştirme konusunda çeşitli çalışmalara kapı açsa da Blum-Kulka (1986) aslında belirtikleştirmeyi tanımlama çabasında değildi. Bu nedenle çeşitli yönleriyle eksik olan ve dağınık bir düşünce demeti sunan bu tanım, çeviri kuramcılarında eleştiri almıştır (Seguinot 1988, Pym 2005, Kamenicka 2007).

Belirtikleştirmeyi erek dildeki artıklık olarak tanımlayan Blum-Kulka (1986) artıklık kavramının neleri içerip nelerin kapsam dışı bıraktığını açıklamamıştır. Bunun yanısıra, erek metinde “bağlaşıklık sağlayan belirtikleştirme” vurgusu ile temel kaygının “niteliksel çözümlemelere olanak tanıyan, nesnel olarak gözlemlenebilir açık, metinsel ilişkiler şeklinde bağlaşıklık sağlama çabasıyla tetiklenen belirtikleştirme kaydırmaları” (1986: 23) olduğu gözlemlenmektedir. Varsayım tanımına “çevirmen tarafından gerçekleştirilen yorumlama süreci” şeklinde başlaması ilk bakışta yorumlamanın bilişsel sürecine de değinildiği fikrine kapılmamıza neden olsa da, Blum-Kulka bu olguya istatistiksel bir veri kaynağı olarak bakmayı daha uygun bulmuştur. Belirtikleştirme varsayımı, farklı dil çiftleri arasındaki çeviri çalışmalarında özellikle niceliksel veri kaynağı olma açısından iyi bir düzenek sunduğundan, farklı çalışmalarda ses getirmiştir (Englund Dimitrova 1993, Olohan ve Baker 2000). Öte yandan, Blum-Kulka'nın (2007) bu varsayımı ve belirtikleştirme kavramına yaklaşımı çeviribilimcilerin özellikle bütünce temelli yaklaşımla (corpus-based approach) bir dilbilimsel olguya yönelmelerine neden olmuştur (bkz. Baker 1996, Laviosa-Braithwaite 1998, Olohan 2001, Fabricius-Hansen 1996, Englund Dimitrova 2005). Ayrıca, kaynak dil ve erek dil arasındaki farklılığa işaret eden pek çok çalışma “belirtikleştirme varsayımı”nı çıkış noktası olarak almıştır. Hollandaca roman çevrilerinin erek dilde sıra dışı imge oluşumu ve sözcük seçimi yarattığını ifade eden Vanderauwera (1985), Finceye özgü fiillerin özgün metinlere oranla Fince çevirilerde daha az kullanıldığının belirten Tirkkonen-Conditt (2004) bunların arasında sayılabilir. Kimi araştırmacılar ise (Klaudy 1998, 2003,

Klaudy ve Karoly 2003) bu konuda görgül çalışmalar yapmak yerine kuramsal çalışmalara yönelmişlerdir. Klaudy ve Karoly (2003) belirtikleştirmeyi bir dizi zorunlu ve seçime bağlı aktarımın olduğu bir olgu olarak belirleyerek, bu olgunun

“...genel anlama sahip bir kaynak dil birimi daha özel anlama sahip bir erek dil birimi ile değiştirildiğinde, kaynak dildeki bir birimin anlamı birden çok birimlere dağıtılarak erek dile çevrildiğinde, yeni anlamlı birimler erek dilde ortaya çıktığında, kaynak dildeki bir tümce erek dilde iki veya daha fazla tümcelere bölündüğünde veya kaynak dil öbekleri (phrase) erek dilde yantümcelere (clause) dönüştüğünde”

ortaya çıkabileceğini ifade etmişlerdir (Vurgu yazarlara aittir). Overas (1988) gibi Klaudy ve Karoly (2003) de bir kavramın/sözcüğün daha ayrıntılı bir anlatımla yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilecek olan özelleştirmeyi belirtikleştirme ile bağlantılandırarak, özelleştirmeyi bir strateji olarak belirtikleştirmenin altında sınıflandırmışlardır. Öte yandan Kamenica (2007) bu tanımlamanın geçerliliğini sorgulayarak edimbilimsel belirtikleştirme gerektiren durumlarda genelleştirmenin bir belirtikleştirme stratejisi olarak kullanılma olasılığına değinmiştir (Örneğin Heathrow havalimanının geçtiği bir metinde çevirmen okurun bu havalimanının nerede olduğunu bilemeyeceğini düşünerek bu yer adını Londra olarak vermiştir). Öte yandan, Papai (2004) Blum-Kulka'nın belirtikleştirme varsayımını sınamak üzere çeviri metinlerin özgün metinlere kıyasla daha fazla belirtikleştirme özelliği taşıyıp taşımadığını incelemiştir. İngilizce-Macarca dil çifti arasında hem paralel hem de karşılaştırmalı bütüncülerle yaptığı çalışmada Blum-Kulka'nın varsayımıyla uyumlu bir biçimde, İngilizceden Macarcaya yapılan çevirilerde daha sık belirtikleştirme örneklerine rastlamıştır.

Alanyazında belirtikleştirmenin yapılış nedenlerine ve oluşturulma biçimlerine göre çeşitli sınıflara ayrıldığını görmekteyiz.

Tablo 1. Klaudy'nin (1998) belirtikleştirme sınıflaması

Belirtikleştirme Çeşitleri	Belirtikleştirme Nedenleri	Belirtikleştirme Olmamasının Sonuçları
Zorunlu Belirtikleştirme	Kaynak dil ve erek dil arasındaki yapısal, sözdizimsel ve anlambilimsel farklılıklar	Erek dilde dilbilgisi kurallarına aykırı tümcelerin oluşması
Seçime Bağlı Belirtikleştirme	Metin oluşturma özellikleri ve biçimsel özelliklerde farklılıklar	Doğru ancak doğal olmayan erek dil yapıları
Edibilimsel Belirtikleştirme	Kültürler arasındaki farklar (bu farkları kapatmak için müdahalede bulunmak)	Kaynak dil kültürüne özgü gönderimler erek dil okuruna ulaşamayabilir
Çeviri Doğasından Kaynaklanan Belirtikleştirme	Çeviri sürecinin kendisi	Yok

Becher (2011)'a göre Klaudy'nin yaptığı bu sınıflamada eleştirilmesi gereken iki önemli nokta vardır; Klaudy'nin ilk üç tanımlaması kaynak dil ve erek dil arasındaki belirli farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu tip belirtikleştirmeler olması gereken veya olması beklenen türlerdir. Böylece olağan olarak kabul edilen ilk üç tip belirtikleştirme ile “çevirinin doğasından kaynaklanan belirtikleştirme” arasında ayrıma gitmek zorlaşmaktadır. İkinci önemli nokta Klaudy'nin “çeviri doğasından kaynaklanan belirtikleştirme” konusunda hiçbir somut örnek verememesi dolayısıyla bu tip bir belirtikleştirmeyi teşhis etmenin güçlüğüdür.

(i) *Zorunlu Belirtikleştirme*

Zorunlu belirtikleştirme dillerarasındaki sözdizimsel ve anlambilimsel yapı farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Klaudy 1993, Englund Dimitrova 1993, Klaudy ve Karoly 2005).

(ii) *Seçime Bağlı Belirtikleştirme*

Bu tür belirtikleştirmeler farklı metin oluşturma stratejileri ve farklı biçimsel kaygılardan kaynaklanmaktadır. Tamamen keyfi olarak çevirmen kararlarına ve çevirmenin çeviri kaygılarına bağlı olarak ortaya çıkarlar (Klaudy ve Karoly 2005).

(iii) *Edimbilimsel Belirtikleştirme*

Kültürlerarası farklılıklardan, dünyayı farklı algılama biçimlerinden veya erek kültürde hiç olmayan bir kavramın, nesnenin bir kültüre kazandırılma çabasından kaynaklanmaktadır. Kaynak dile özgü coğrafi isimler, kaynak kültüre özgü yiyecek, içecek ve giyecekler, eşyalar, kavramlar, dil kullanımları bu türe özgü örneklerdir. Çevirmenin *dolaylama* (circumlocution), *açıklama* (paraphrase) veya dipnot şeklinde erek dile yabancı öğeler hakkında bilgi vermesi edimbilimsel belirtikleştirmeye örnektir. Erek dilde yer almayan kültürel öğelerin açıklanması için çevirmenlerin uyguladığı yöntemlerden biri de dip notlardır. Bu durumda yabancı kavramlar veya isimler erek dilin işaretleme dizgesine aktarılarak bu yabancı sözcüğe okurun dikkati çekilir ve gerekli açıklama aşağıda sayfanın altında verilir.

(iv) *Çeviri doğasından kaynaklanan belirtikleştirme*

Çeviri süreci içinde çeviri ediminin doğası gereği ortaya çıkan belirtikleştirme türüdür. Üstte ifade edildiği üzere en tartışmalı belirtikleştirme türüdür.

2.4 Çeviribilimdeki Belirtikleştirme Temelli Çalışmalar

EÇÖ arasında belirtikleştirme, özellikle Blum Kulka'nın belirtikleştirme hipotezinin de etkisiyle üzerinde en çok çalışma yapılan öge olmuştur. Önceleri EÇÖ'nün varlığının farklı dil çiftleri arasında gerçekleşen çevirilerde ispata dayanan bu çalışmalar betimsel bulgular sunarken, daha sonra belirtikleştirme nedenleri konusunda kuramsal çalışmaların olduğu bir eksene kaymıştır. Belirtikleştirmenin farklı unsurlarını ele alan bu çalışmalar şu şeklide sıralanabilir:

- Bağlaçların eklenmesi (Blum-Kulka, 1986; Englund Dimitrova, 2003; Schlesinger 1995, Puurtinen 2003)
- Sözcüksel öğelerin tekrarı (Overas, 1998; Papai, 2004)
- Bağlaşıklık araçlarında kategorik kaydırma (Overas, 1998)
- Gönderimsel bağlaşıktan sözcüksel bağlaşıklığa geçiş (Weissbrod, 1992; Overas, 1998; Papai, 2004)
- Yineleme biçimlerindeki kaydırmalar (Overas, 1998; Gumul 2004, 2006).

- Niteleyicilerin eklenmesi (Vanderauwera, 1985)
- Söylem düzenleyici düzeneklerinin eklenmesi (Papai, 2004)
- Eksilteli yapıların açıklanması (Weissbrod, 1992; Overas, 1998; Papai, 2004, Heltai 2005)
- Sözcüksel ayrıntılandırma (Englund Dimitrova, 1993; Overas, 1998; Perego, 2003; Klaudy and Karoly 2005)
- Anlamın ayrıntılandırması (Perego, 2003)
- Adlaştırma yapıların eylem öbekleriyle yer değiştirmesi (Klaudy and Karoly 2003, Puurtinen 2003)
- Eğretilmelerin benzetmelerle yer değiştirmesi (Weissbrod, 1992; Overas, 1998)
- Açıklayıcı ek bilgilerin verilmesi (Baker 1992; Papai, 2004)
- Sezdirimlerin açıklanması (Seguinot 1985; Pym, 2005).

2.5 Sözlü Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme

Üstte sayılan çalışmaların çok büyük bir kısmı yazılı çeviri üzerinedir. Doğal olarak sorulan soru varlığı tartışılan/iddia edilen bu evrensel öğelerin sözlü çeviride de yer alıp almadığıdır. Yazılı ve sözlü çevirideki temel farklılıkların yanısıra zamana karşı oluşturulan çaba, doğrusallık sınırlamaları, sınırlı kısa süreli hafıza kapasitesi gibi sözlü çevirinin doğasında yer alan sınırlamalar sözlü çevirinin EÇÖ ne başka bir boyut getirmesine yol açabilir (Gumul, 2006).

Sözlü çeviride belirtikleştirme çalışmalarına temel oluşturan ilk çalışmalar (Schlesinger, 1995; Ishikawa, 1999) simultane çeviri türünde de belirtikleştirme olduğuna dair bulgular ortaya koymuştur. Schlesinger (1995) bağlaşıklık temelli kaydırmalara odaklanırken, Ishikawa, (1999) belirtikleştirmeye neden olan psikolojik etkenler üzerine odaklanmıştır. Gumul'un (2006) hem ürün hem de süreç odaklı olarak gerçekleştirdiği sözlü çeviride belirtikleştirmeye yönelik çalışması sözlü çeviride belirtikleştirme yapılarının bilişsel süreçlerini saptama ve farklı sözlü çeviri türleri arasındaki farkları ortaya koyma açısından öncü sayılabilecek niteliktedir. Gumul (2006) simultane çeviri verilerine dayanan araştırmasında kaynak dil ve erek dil söylemini karşılaştırarak çevirmenlerin kendi yaptıkları belirtikleştirmelere ilişkin yorumlarını değerlendirmiş ve belirtikleştirmenin çevirmenin bilinç dışı olarak yaptığı bir eylem olduğunu öne sürmüştür. Buna karşın Gumul'un söz konusu çalışmasında örneklerin çoğu yorumsuz olarak bırakılmıştır. Gumul'a göre simultane çevirinin doğasında var olan zaman kısıtlaması, adlaştırmadan eylem öbeklerine geçiş gibi belirtikleştirmelerin oluşumuna neden olmaktadır. Gumul'un bu çalışmasındaki yorumlardan hangisinin sözlü çevirmenlerin bilişsel süreçlerine ışık tuttuğu bir

tartışma konusu olsa da, bağlaç ekleme, bağlaçlarda kategorik kaydırmalara gitme gibi bulgular simultane çevirinin durum bağlamı ve etkileşimsel özellikler bakımından hassasiyetini ortaya koyan diğer çalışmalarla (Diriker 2004, Monacelli 2006; Setton 2006; Vianna 2005) ile örtüşmektedir.

3. DİD Modeli Nedir?

DİD modelinin temel amacı, insanların belirli bir anlamı, bir bilgiyi aktarırken dili bir araç olarak nasıl kullandıklarını ortaya koymaktır.

Tablo 2. Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Modeli'nde Bağlam ve Metin Bileşenleri (Egins, 1994:133)

B A Ğ L A M	Kültür Bağlamı	İdeoloji		
	Durum Bağlamı	Metin Türü		
		Kesit dil		
M E T İ N	Söylem-Anlambilim Düzeyi	Söylem Alanı	Söylem Biçemi	Söylem Kipi
		Sözlük-Dilbilgisel Düzeyi	Düşünsel Anlam	Kişilerarası Anlam
	<i>Yazar deneyimi ve bilgiyi nasıl aktarıyor? Kim kime ne zaman nerede nasıl ne yapmış?</i>		<i>Yazar metinde kendini nasıl konumlandırıyor? Yazarın metinde kendisine ve okuyucuya yönelik tutumu nedir?</i>	<i>Yazar metin bağlamını nasıl oluşturmuştur? Metin çizgisel düzlemde nasıl düzenlenmiştir?</i>
Sesletim Düzeyi	Geçişlilik Dizgesi Katılımcılar Süreç Koşul	Kip Dizgesi Kip Kiplik: olasılık ve zorunluluk dereceleri Değerlendirme <i>Tümce: Sosyal etkileşim</i>	Tema Dizgesi Tema ve Rema Verilmiş bilgi, Yeni bilgi <i>Tümce: İleti durumu</i>	
	Sesbilim/Sesbilgisi			

Tablo 2 incelendiğinde, Halliday'in DİD modelinde bağlamın Kültür Bağlamı ve Durum Bağlamı olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Kültür bağlamı kendi içinde ideoloji ve metin türü olarak ikiye bölünürken ideoloji kavramı bu noktada sadece siyasi ideolojiyi değil, bir bireyin ve toplumun dünya görüşünü oluşturan inanç, düşünce ve değer sistemini ifade etmektedir. Kültür

bağlamı kapsamındaki metin türü ise herhangi bir amacı gerçekleştirmek üzere kültürel olarak uygun bir şekilde adım adım yapılandırılmış bir olguyu temsil etmektedir.

Durum Bağlamı kesit dil açısından tanımlanmaktadır. Her metin oluşturulduğu durum bağlamıyla birlikte bazı etkileri beraberinde getirmektedir. Bağlam, metin üreticisinin kullandığı sözcük ve yapıları etkileyerek metin içinde yer almaktadır. Metinde kullanılan sözcük ve yapılar, *söylem alanı* (field), *söylem biçemi* (tenor) ve *söylem kipi* (mode) olmak üzere üç temel bağlamsal boyuttan oluşan durum bağlamından etkilenmektedir. Söylemin konusunu, teknik sözcükler ve metin içi gönderimsel kaynaklar bağlamın *söylem alanını* oluşturmaktadır. Metindeki dilsel farklılıklar ise metnin sosyal roller aracılığıyla gerçekleşen söylem rollerine dikkat çekmektedir. Bu roller bize bağlamın *söylem biçimini* ifade etmektedir. Bağlamın söylem kipi ise yazar ve okuyucu arasındaki mesafeye (resmi dil, sözlü dil, yazılı dil gibi) dayanmaktadır (Egins ve Martin, 1997).

Bağlamdan metne doğru gidildiğinde Halliday'ın modelinde en üst düzeyin Söylem Anlambilim Düzeyi olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu düzeydeki çözümleme birimi metnin tamamıdır. Halliday'e göre dil kullanıcıları üç temel anlamı oluşturmak üzere bir metni biçimlendirirler. Bir başka deyişle, DİD'e göre her dil üç temel işlevi yerine getirir. Bunlar;

- a) dünyadaki deneyimlerimizi temsil eden **düşünsel işlev**;
- b) diğer insanlarla etkileşimlerimizi ifade eden **kişilerarası işlev**,
- c) düşünsel ve kişilerarası anlamların bağdaşık bir bütünlük içinde doğrusal dizilimini ifade eden **metinsel işlevdir** (Halliday 1994).

Metne ilişkin ikinci düzey sözcük dilbilgisi düzeyidir. Diller, sözcükdilbilgisel yapılarını üstte ifade edilen işlevlerle eşleşecek şekilde küçük birimler halinde sınıflandırırken bu düzeylerin her birinde sözcükdilbilgisel yapılar içinden tercihler yaparak anlam haritaları oluştururlar. DİD, dili bir seçimler dizgesi olarak değerlendirmektedir. İletişim ve kişilerarası etkileşim amacına göre, anlamı yaratmak üzere bu dizge içinden uygun dilbilimsel araçları seçeriz (Bloor ve Bloor 2004: 1-2). Dolayısıyla, söz konusu işlevler, sözcükdilbilgisel yapıların her birinin birer değişken olarak yer aldığı kesit dil çözümlenmeleriyle çeviri metinlerin incelenmesinde dizgesel bir alt yapı oluşturmaktadır (*bknz.* House 1997, 2006; Steiner 2005). Sonuç olarak, doğal bir dilde içerik alanı işlevsel olarak üç farklı anlam alanı boyunca ortaya çıkmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 1999).

3.1 Düşünsel İşlev

Düşünsel işlev aracılığıyla deneyim anlama dönüştürülerek, dilbilgisi bir nesne/varlık ve ilişkiler evreni oluşturmaktadır. Dilbilgisi, bu yaratma sürecinde insan organizması ve çevresi arasındaki karmaşık etkileşimi kopyalamaya çalışır. Dilbilgisi, deneyimlerimizi “süreç” ulamı çevresinde oluşturmakta ve süreç bir tür değişimi yansıtmaktadır. Diğer bir deyişle, dilbilgisi deneyimlerimizi dilbilgisel birimler biçiminde sürece dönüştürmektedir (Halliday, 1998: 186-188).

Düşünsel işlevin başlıca dilsel dizgesi tümce düzeyinde *geçişlilik*dir. Geçişlilik, süreçlerin, olayların, zihinsel süreçlerin ve ilişkilerin dilbilgisidir (Halliday ve Matthiessen, 1999). Süreç temelde üç bileşenden oluşmaktadır (Halliday, 1994: 107):

- i. Sürecin kendisi (process) : tümcede eylemlerle kodlanır
- ii. Sürece katılan *katılımcılar* (participant) : tümcede ad öbekleriyle kodlanır
- iii. Sürece bağlı *koşul* (circumstance) : tümcede belirteç ya da ilgeç öbekleriyle kodlanır

Halliday (1994), düşünsel işlevi *deneyimsel* ve *mantıksal* olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Düşünsel işlevde tümcenin özünü oluşturan süreç, bir eylem grubuyla ifade edilmektedir. Tümceler, katılımcıların yer aldığı bir olay ya da durumla ilgilidir. Temelde her tümcede ad grubuyla temsil edilen en az bir katılımcı yer almakta ve katılımcı bir ad öbeğinden oluşmaktadır. Düşünsel işlevde tümcede yer alan diğer bir bileşen olan koşul, belirteç grubundan ya da ilgeç öbeğinden oluşmakta ve tümcede yer alma zorunluluğu bulunmamaktadır (Thompson, 2004). Tüm bu bileşenler, deneyimlerimizi ifade edebilmek ve yorumlayabilmek için gönderim dizgesi sağlarken deneyimlerimiz sözcükdilbilgisi aracılığıyla anlama dönüşmektedir. (Halliday, 1994). Deneyimlerimiz, tümce düzeyinde içerik ve fikirlere odaklanırken, *mantıksal işlev* bu fikirler arasındaki ilişkilere açıklık getirmektedir (Bloor ve Bloor, 2004; Thompson, 2004). Düşünsel işlevde yer alan temel öğeleri ve işlevlerini İngilizcede ve Türkçede nasıl gerçekleştirdiğini aşağıdaki örneklerle daha açık bir şekilde betimlenebilir:

(1) a. The girl   came   yesterday.
KATILIMCI   SÜREÇ   KOŞUL

b. Kız   dün   geldi.
KATILIMCI   KOŞUL   SÜREÇ

(2) a. The dog bit him on the ankle
KATILIMCI SÜREÇ KATILIMCI KOŞUL

b. Köpek onu ayak bileğinden ısırды.
KATILIMCI KATILIMCI KOŞUL SÜREÇ

Görüldüğü gibi, düşünsel işlevde süreç bir eylem grubu aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve etrafında ad gruplarıyla oluşturulan katılımcıları yer aldığı bir merkezde yer almaktadır. Koşul ise olay durumu hakkında daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Örnek (1b), (2b)'de tümcedeki *katılımcı* (participant), *süreç* (process) ve *koşul* (circumstance) Türkçenin tümce yapısına göre yer değiştirirse de öğeler İngilizcede olduğu gibi düşünsel işlevlerini aynı biçimde gerçekleştirmektedir.

3.2 Kişilerarası İşlev

Kişilerarası işlev toplumsal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesine ilişkin olup yargılar ve değerlendirmeleri ifade etmektedir. Okur ile metin arasındaki ve metin içindeki ilişkileri ortaya koymaktadır. Kişisel katılımın dilbilgisine odaklanan kişilerarası işlev, konuşma durumunda konuşmacının rolüne ve diğer konuşmacılarla etkileşimine açıklık getirmektedir. Deneyimlerimizi dile aktardığımızda toplumsal ilişkilerimizi de başlatır, bitirir veya düzenleriz. Kişilerarası üst işlev, bir yandan toplumsal ilişkileri diğer yandan konuşucu ve alıcı arasındaki kişilerarası ikili ilişkileri, tümce düzeyinde özne, çekimli eylem ve eklenti bileşenleriyle kodlanmakta ve *kip* dizgesiyle temsil etmektedir. Kip dizgesi birbirine bağlı iki alt dizgeyle ilişkilidir: a) Tümce yapısı (bildirim, soru ve buyrum tümceleri) b) Kiplik örüntüleri/kalıpları (olasılık ve zorunluluk dereceleri). Bu dizge, yazarın veya konuşanın kendine, okura/dinleyiciye ve konuya yönelik tavrı nedir sorusunu sorar.

3.3 Metinsel İşlev

Metinsel üstişlev, tümcelerin metin düzleminde oluşturdukları örüntüyü ifade eder. Metinsel işlev, konuşucunun düşünsel ve kişilerarası bileşenlerdeki anlamları paylaşımaya açık bilgi olarak aktarmasını sağladığı gibi, dinleyicinin metni işlemlemesini sağlayacak araçlar da sağlar. Bu araçlar, dinleyicinin/okuyucunun, konuşucu/yazarın yönlendirme biçimine göre, metnin yorumlanmasına olanak veren düzeneklerdir. Buna göre, metin üretim aşamasında, kişilerarası

ve düşünsel anlamlar konuşucu ve dinleyici tarafından paylaşılan bilgi olarak çizgisel düzlemde kodlanmaktadır. Bu kodlama tümce düzleminde ‘tema’ ve ‘rema’ olmak üzere iki bileşenle gerçekleştirilmektedir. Tema, tümcede daha az bilgiye sahip olan birim; rema (odak) ise tümcenin asıl bilgi yüküne sahip ve iletişimi ileriye taşıyan birimdir. Dolayısıyla, bilgiye ulaşmak için tümcede bilgiyi kodlayan tema yapısına bakmak bizi anlama götürecektir. Tema ve rema tanımını aşağıdaki şekilde yeni bilg ve önceden var olan bilgi olarak ele alınabilir:

Tema	Rema
Göreceli olarak tahmin edilebilir bilgi (önceden bilinen/verilen bilgi)	Göreceli olarak tahmin edilemeyen bilgi (yeni bilgi)

Örnekleyecek olursak;

(3) <u>An operating system</u>	<u>runs a computer.</u>
tema	rema
‘İşletim sistemi	bilgisayarı çalıştırır.’

Bu örnekte *an operating system* tümcenin temasını oluşturmaktadır (Halliday ve Matthiessen, 2004: 65). Tümce ‘işletim sistemi’ hakkındadır ve rema işletim sistemiyle ilgili *yeni bilgi* aktarmaktadır. Son olarak, yine *tablo 2*.ye dönecek olursak, sözcükdilbilgisel düzeyde yapılan seçimler *sesbilim ve grafoloji* düzeyindeki tercihlerle gerçekleşir.

3.4 Çeviri Çalışmalarında DİD Temelli Yaklaşımlar ve Belirtikleştirme

Çeviri Çalışmaları disiplini içinde M.A.K. Halliday’in işlevsel yaklaşımını geliştiren ilk kişi Almanya’da basılan *A Model for Translation Quality Assessment* (1977), (Çeviri Kalite Değerlendirmesine Yönelik bir Model) başlıklı çalışmasıyla Juliane House olmuştur. Yirmi yıl sonra gözden geçirilen çalışma *Translation Quality Assessment: A Model Revisited* (1997) adıyla yeniden basılmıştır. Doksanlarda dilbilim odaklı olup kısmi olarak DİD yaklaşımını çeviri çalışmalarına uygulayanlar Roger Bell’in *Translation and Translating: Theory and Practice* (1991) ile Mona Baker’s geniş kitlelerce tanınan çalışması *In Other Words: A Coursebook on Translation* (1992) olmuştur. Doksanların sonunda Erich Steiner, özellikle belirtikleştirme olmak üzere, DİD’in çeviri edimine uygulanması konusunda sonradan *Translated Texts: Properties, Variants, Evaluations* (2004) başlıklı kitaba dahil edilen iki önemli makale yazmıştır. Çeviribilim çalışmalarındaki önemli DİD temelli yaklaşımları kısaca özetleyecek olursak;

House'un çeviri değerlendirmelerindeki işlevsel-edimbilimsel modeli (1981, 1997,1998, 2006) kaynak metin ve erek metin arasındaki karşılaştırmayı üç temel düzeyde gerçekleştirmektedir: dil/metin, kesit dil ve metin türü. Dil/metin, kesit dil ve metin türü düzeyinde yapılan incelemelerde eşdeğerliliğin sağlanması çeviri değerlendirmelerinde temel ölçek olarak yer almaktadır. Eşdeğerlilik kavramını sadece formal, sözdizimsel ve sözcük düzeyinde benzerlikler ya da farklılıklarla değerlendirmek hata olur. House'un (2001) modelinde altı çizilen eşdeğerlilik, iki dil arasında temel olarak anlamın korunduğu, kaynak metnin anlambilimsel ve edimbilimsel yapılar temelinde yeniden oluşturulduğu bir kavramı temsil eder. House'a göre (2001: 247) "eşdeğerliliğin birinci koşulu olarak-düşünsel ve kişilerarası işlev de dahil olmak üzere-kaynak metindeki işlevin eşdeğerliliğinin erek metinde sağlanması görülmektedir". Metin ve durumsal bağlam birbirinden farklı olarak düşünülemez. Metin onu çevreleyen bir durumsal bağlama işaret etmelidir. Durumsal bağlam da söylem alanı, söylem tarzı ve söylem doğası gibi küçük yapı taşlarının irdelenmesiyle çözümlenebilir. Bu noktada eşdeğerlilik mutlak olarak görülmekten çok, çeşitli etkenlerin rol oynadığı durumsal bağlamdan kaynaklanan bir olgu olarak görülmektedir.

Halliday'in (1994) terimleriyle açıklarsak, çevirmenin yaptığı eleştirel okuma sonucunda bir metin çevirmene düşünsel işlev (ideational function) ve kişilerarası işlev (interpersonal function) temelinde veriler sunar (*bknz.* House 2001). Düşünsel işlevin erek dile aktarımı bilgi yapısının çözümlenmesiyle ilgili olduğu için, dilbilimsel metin analizleri, dil yapılarının incelenmesi, karşılaştırılması ile kotarılabilir. İkinci aşama ise metnin yansıttığı kültürün değer yargıları, sosyal, kişilerarası ilişkileri, etkileşim normları, ahlaki ve ideolojik öğretilerini incelemeyi gerektirir. Düşünsel işlev temel aşama olmakla birlikte, kişilerarası edimsel eşdeğerlilik erek kültürde sağlanamadığı sürece, bir metnin nedenlerini ve niçinlerini bilmeden orada yer alan dilbilimsel bir dizgenin başka bir dizgeye dönüştürülmesi mekanik bir süreçtir. Bu nedenle, bir metinle ilgili olarak söylem konusunda ayrıntılı bir çözümlenmeye girmek için metni dilbilgisel boyutta içerik açısından çözümlenmek, biçimsel farklılıkların ayırdına varmak üzere metin türünü incelemek ve metin içindeki dinamikleri çözmek amacıyla kesit analizi yapmak gerekmektedir.

Erich Steiner

Steiner (1997) Halliday'in kesit dil çözümlenmesi sayesinde çevirmenin dil işlevleri ve insan iletişiminin doğasıyla ilgili bir şeyler öğrenebileceğini ifade ederek bunu öncelikle bir çeviri öncesi araştırma aracı olarak önermiştir. Steiner (2004) kesit dil değişkelerini kendi içinde alt değişkelere böldüğü bir model oluşturmuş ve DİD odaklı diğer modellerden farklı olarak sözcükdilbilgisel öğelerle kesit dil çözümlenmesi arasında farklı bir eşleştirmeye gitmiştir.

Steiner (2004, 2005, 2005, 2008) DİD temelli daha kapsamlı ve ayrıntılı bir belirtikleştirme analizi modeli sunmuştur. Bu bakış açısı belirtikleştirme ve belirtiklik arasında bir ayrım yapmaya da olanak tanımaktadır. Sözcükdilbilgisel (yapısal) ve metinsel belirtikleştirme arasında bir ayrım yapan Steiner (2008) belirtikleştirmeyi bilgi yoğunluğu ve düz anlatım ile ilişkilendirmektedir. Daha sonra, Halliday'ın tanımladığı dilin üç üst işlevi olan düşünsel, kişiler arası ve metinsel işlevlerden yola çıkarak, bu iki sınıflamayı Fabricious-Hansen'in (1996) öne sürdüğü "bilgi yoğunluğu" kavramının bilgi yapısı ve dilbilgisel eğretilenle olan yakın ilişkisini, özellikle düşünsel işlev temelinde, ortaya koymuştur. Steiner (2008) modelinde düz anlatımı, verilen anlabilimsel anlamın doğrudan ifade edilmesini erek dilde birebir karşılığının oluşturulması, dolayısıyla şeffaf ve sözcükdilbilgisel oluşumun gerçekleşmesi şeklinde ifade etmektedir. Steiner, bilgisayar destekli çalışmalarla büyük ölçekli bütüncelerde çeşit-örnekçe oranı/type-token ratio) gibi ölçütlere bakarak bilgi yoğunluğu ve aktarım yoğunluğu temelinde hem dile özgü söylem kurallarını hem de çeviri ediminde ortaya çıkan aktarım tercihlerini/farklarını ortaya koyma çabasıdadır.

4. Gereç ve Yöntem

Bu proje, DİD temelli bir çerçevede sözlü çeviri türü (yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri ve simultane çeviri), yönlülük ve metin türü olmak üzere üç parametrenin öğrencilerin sözlü çeviri performansına etkilerini düşünsel, kişiler arası ve metinsel işlev odaklı olarak değerlendirmektedir.

4.1 Çalışma Parametrelerinin Açıklanması

Çalışmamızda yer alan üç çeviri türü, çevirmene yüklediği zamansal ve bilişsel iş gücü açısından farklı bir doğaya sahiptir. Yazılı metinden sözlü çeviri, hazır bir metin üzerinden çevirmenin metne bakarak yaptığı, duraklama ve işleme sürelerini kendisinin ayarladığı bir çeviri türüdür. Simultane çeviride ise çevirmen, konuşucu konuşurken eş zamanlı olarak dinleme-çözümleme, üretme ve kısa süreli bellek olmak üzere üç farklı işleme yükünü üstlenerek çeviri yapmaktadır. Ardıl çeviri ise, konuşucunun konuşmasını uygun gördüğü noktada kesmesi üzerine konuşucunun ardından yapılan çeviri türüdür. Konuşucu konuşurken çevirmen dinleyerek analitik çözümleme yapar ve not tutarak kendi metnini oluşturur. Ardından da notlarına bakarak çevirisini yapar. Dolayısıyla, konuşma ve çeviri hızını dış etkenlerin

belirlemesi, çeviri içi kesin zaman kısıtının bulunması ardıl ve simultane çeviri için ayırt edici özelliklerdir.

Çalışmanın bütüncesi, enflasyon ve işsizlik konulu bilimsel metinlerin, seçim konuşmalarını içeren anlatımsal metinlerin çeviri öğrencileri tarafından üç ayrı çeviri türünde (yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl ve simultane çeviri) sözlü olarak çevrilmesiyle oluşturulmuştur. 3 İngilizce ve 3 Türkçe Enflasyon ve işsizlik konulu 6 farklı bilgilendirici metin ((+/-20) 550 sözcük) özgün yazılı ve sözlü metinlerden derlenerek ortak dilbilimsel özellikleri barındırması açısından manipüle edilerek üretilmiştir. Yine ((+/-20) 550 sözcükten oluşan 3 İngilizce ve 3 Türkçe olmak üzere toplam 6 farklı anlatımsal metni oluşturan seçim konuşmaları Recep Tayyip Erdoğan ile Barack Obama'nın seçim kampanyalarında yaptıkları özgün konuşmalardır. Çalışmada yer alan metin türleri söylem dinamikleri açısından birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Obama ve Recep Tayyip Erdoğan seçim kampanyası kapsamında yaptıkları miting konuşmalarında birebir geniş halk kitlelerine hitap ettikleri için soru-cevap, nasihat, uyarı, buyrum şeklinde daha etkileşimsel bir dil kullanmışlardır. Bilgilendirici metinler ise doğası gereği, düz anlatının yer aldığı ve daha çok bilgi aktarımı kaygısıyla oluşturulan metinlerdir (bakınız Tablo 3)

Tablo 3. Veri Tabanında Yer Alan Metin Türleri

Bilgilendirici Metinler	Anlatımsal Metinler
1- Inflation and Unemployment (İngilizce)	1-B. Obama tarafından yapılan seçim konuşması
2- Enflasyon ve İşsizlik (Türkçe) (20 tümce +/- 550 sözcük) (Toplam 6 farklı metin)	2- R. T. Erdoğan tarafından yapılan seçim konuşması (20 tümce +/- 550 sözcük) (Toplam 6 farklı metin)

Yönlülük, sözlü ya da yazılı olsun yapılan çevirinin çevirmenin ana diline doğru olup olmadığına ilişkindir. Çevirinin ikinci bir dilden ana dile veya anadilden ikinci bir dile olup olmaması alanyazında çeviri performansını etkileyen önemli unsurlardan biri olarak araştırma konusu olmuştur (Campbell, 1998; Hansen vd.1998).

4.2 Veri Tabanı ve Veri Toplama Süreci

Projemiz öğrenci çevirilerinin derleminden oluşan bir veri tabanını temel almıştır. Öğrenci çevirilerine ilişkin derlem çalışmaları son yıllarda özellikle çeviri eğitimi ve 2. Yabancı dil eğitimiyle bağlantılandırılarak hız kazanmıştır (Granger 1998; 2004; Granger, 2004; Aarts ve

Granger 2001; Borin ve Prütz, 2004; Gillard ve Gadsby, 1998; Damascelli, 2004; Altenberg ve Tapper, 1998, Tanko, 2004; Nesselhauf 2003). (Daha ayrıntılı bilgi için bkz sayfa 50).

2011-2012 eğitim ve öğretim yılında 4. sınıfa devam eden ve daha önce 45 saat yazılı metinden sözlü çeviri, 90 saat ardıl çeviri ve 90 saat simultane çeviri eğitimi almış, ana dili Türkçe olan 20 öğrencinin gönüllülük esasına dayanan katılımıyla 1 haftalık bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Yapılan duyuruda söz konusu projeye katılmak isteyen öğrencilere fazladan bir ödev notunun verileceği belirtilmiştir. Öğrencilerden bilimsel ve anlatımsal türdeki metinleri yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri ve simultane çeviri şeklinde İngilizceden Türkçeye ve Türkçeden İngilizceye çevirmeleri istenmiştir. Katılan tüm öğrencilere sözlü çeviri konuları ana başlıklar şeklinde (enflasyon ve işsizlik, seçim kampanyası konuşmaları gibi) verilerek öğrencilerin kayda gelmeden önce bir ön çalışma yapması istenmiştir. Öğrencilerden 1 haftalık süre için verilen kayıt günleri ve saatlerinden programlarına uygun olan periyodları seçerek, çoklu oturumlar halinde, kayıtlarını tamamlamaları istenmiş ve kayıtlarda zaman kısıtı verilmemiştir. Kayıtlara başlamadan önce, metin içinde yer alan ve öğrencilerin bilemeyeceği düşünülen sözcüklerin listesi öğrencilere verilmiştir. Kayıtlar bittikten sonra yapılan incelemede, 2 öğrencinin simultane çeviri kayıtlarındaki ses kalitesinin bozuk olduğu tespit edilmiş ve bu kayıtlar iptal edilmiştir.

Sonuç olarak, aşağıda yer alan Tablo 4'den görüleceği üzere, 80 adet Yazılı Metinden sözlü çeviri, 80 adet ardıl çeviri ve 72 adet simultane çeviriden oluşan toplamda 232 adet çeviri kaydı elde edilmiş ve bu kayıtlar öğrenci odaklı veri tabanının temelini oluşturmuştur.

Tablo 4. Öğrenci Odaklı Bütünce Tasarımı

Çeviri Türü	Yönlülük	Metin Türü	Kayıt Sayısı
Yazılı Metinden Sözlü Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	20
	TR.-İNG.	Bilgilendirici	20
	İNG.-TR	Anlatımsal	20
	TR.-İNG	Anlatımsal	20
Ardıl Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	20
	TR.-İNG	Bilgilendirici	20
	İNG.-TR	Anlatımsal	20
	TR.-İNG	Anlatımsal	20
Simultane Çeviri	İNG.-TR	Bilgilendirici	18
	TR.-İNG	Bilgilendirici	18
	İNG.-TR	Anlatımsal	18
	TR.-İNG	Anlatımsal	18
TOPLAM			232

Veri işleme sürecinde tüm kayıtlar çeviriyazıya (Transcription) dönüştürülerek bunların yazılı dijital kopyaları oluşturulmuştur. Yazılı hale dönüşen kayıtlarda, Halliday'in tanımladığı düşünsel, kişilerarası ve metinsel dil işlevleriyle eşleşen dil yapılarını çözümlmek üzere yapı incelemesi yapılmıştır.

4.3 Araştırma Amaçlarına Yönelik Proje Tasarımı

1. ve 2. araştırma amacını göz önüne alarak oluşturulan çözümlene şablonu:

Düşünsel, kişilerarası ve metinsel dil işlevlerinin sözlükdilbilgisel düzeydeki izdüşümlerini incelemek bağlamında bu projenin Sayfa 2'de belirtilen araştırma amaçlarının ilk ikisine ulaşmak üzere aşağıdaki araştırma düzeni oluşturulmuştur:

Tablo 5. Halliday'in üç temel dil işlevini ve belirtikleştirme öğelerini eşleştiren araştırma tasarımı

DİL İŞLEVİ	BELİRTİKLEŞTİRMEYLE İLİŞKİLİ SÖZLÜKDİLBİLGİSEL ARAÇLAR	ÇÖZÜMLEME DÜZENİĞİ
Düşünsel İşlev (Düşünsel Belirtikleştirme)	<p>Geçişlilik</p> <ul style="list-style-type: none"> Adlaştırma 	<ul style="list-style-type: none"> Adlaştırma: Belirtikleştirmeyle ters orantılıdır. Karmaşık tümceler ana tümce ve yantümcelerine ayrıştırılmıştır. Yantümceler <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ad yantümceler ✓ Sıfat yantümceler ✓ Belirteç yantümceler <p>şeklinde sınıflandırılmıştır. Adlaştırmalar, özgün metin ve çeviri metinlerde karşılaştırmalı olarak taranmıştır</p>
	<ul style="list-style-type: none"> Süreç Türleri <ul style="list-style-type: none"> a) Eylemsel süreçler b) İlişkisel süreçler 	<p>Eylemseller, herhangi bir sürecin katılımcıları olarak kişileri ve nesnelere içeren hareketleri, olayları ve durumları kodlar. Belirtikleştirmeyle doğru orantılıdır. İlişkisel ise sınıflandırma ve yargılama edimini gerçekleştirir. Belirtikleştirme ile ters orantılıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eylemsel ve ilişkisel süreçler özgün metin ve
	<ul style="list-style-type: none"> Etken/edilgen çatı 	

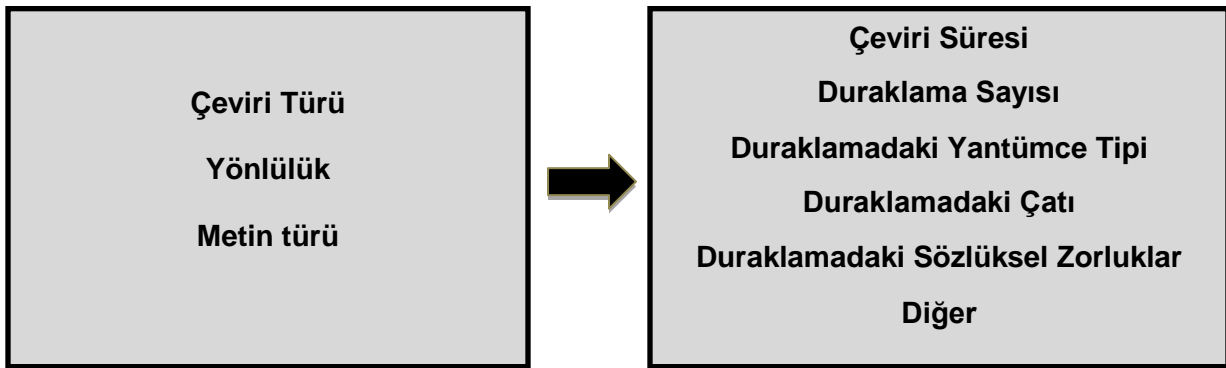
		<p>çeviri metinlerde karşılaştırmalı olarak taranmıştır</p> <p>Etken Çatı belirtikleştirmeyeyle doğru orantılı, edilgen çatı ters orantılıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etken ve edilgen yapılar özgün metin ve çeviri metinlerde karşılaştırmalı olarak taranmıştır.
Kişilerarası İşlev (Kişilerarası Belirtikleştirme)	Kip Dizgesi	<p>Kip dizgesi söylem biçimini etkiler, metinde konuşmacının kendisine ve dinleyiciye yönelik tutumunu ortaya koyar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kip türleri özgün metin ve çeviri metinlerde karşılaştırmalı olarak taranmıştır.
Metinsel İşlev (Metinsel Belirtikleştirme)	Bağlaçlar	<p>Yoğun bağlaç kullanımı belirtikleştirmeyeyle doğru orantılıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bağlaç türleri özgün metin ve çeviri metinlerde karşılaştırmalı olarak taranmıştır.

Çözümlemeler, metin türü, yönlülük ve çeviri türü olarak belirlenen üç parametre göz önüne alınarak yapılmıştır.

3. araştırma amacına ulaşmak üzere oluşturulan çözümlene şablonu:

Son araştırma amacında belirtildiği üzere, bu çalışmanın bulgularının sözlü çevirideki pedagojik yansımaları irdelenmiştir. Buna göre, sözlü çeviriler sırasında öğrencilerin hangi tümce yapılarında, tümce türlerinde ve çatılarında çevirme güçlüğü yaşadıklarını, hangi yapıların iki dil arasındaki farklılıklar nedeniyle zorluk çıkardığını, belirtikleştirme eğilimlerinin hangi metin türünde hangi yöne doğru gerçekleştiğini belirlemek çeviri eğitimi için önemli tespitler oluşturmuştur. Bu noktadan hareketle, çeviri türü, yönlülük ve metin türleri göz önüne alındığında öğrencilerin çeviri süreleri, çeviri sırasındaki duraklama sayıları ve duraklama yaptıkları noktada çevirdikleri yantümcelerin yapı ve çatı bakımından belirlenmesi Tablo 6daki şablon temelinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6. Öğrenci Duraklamaları ve Performans İlişkisi

5. Bulgular ve Tartışma

5.1 Düşünsel Belirtikleştirme ve Düşünsel Belirtikleştirme Araçları

5.1.1 Geçişlilik

Düşünsel belirtikleştirme, “iç ve dış dünyaya ilişkin deneyimlerimizin kodlandığı” (Halliday ve Mathiessen 1999: 11) dilin düşünsel işlevi içerisinde gerçekleşir. Deneyimler, olup bitenlerle, yapılanlar, meydana gelenler, söylenenler, duyumsananlar, oluşan ve sahip olunanlarla “süreç” adı verilen yapısal dizge içinde kodlanır. Düşünsel işlevin temel dilsel dizgesi tümce düzeyindeki geçişliliklerdir. Geçişlilik, süreçlerin, olayların, zihinsel süreçlerin ve ilişkilerin dilbilgisidir (Halliday ve Mathiessen 1999).

Dizgeci-İşlevsel dilbilgisi modeli çerçevesinde, güçlü bir anlambilimsel kavram olarak 'geçişlilik', tümcede anlamın temsilleştirilme biçimi ile ilişkilendirilmektedir. Geçişlilik, dil kullanıcılarının gerçekliğin kendi zihinlerinde oluşan resmini dilde nasıl kodladıklarını ve içinde yaşadıkları dünyaya ilişkin deneyimlerini nasıl ifade ettiklerini göstermektedir (Halliday, 1994: 106). Bu açıdan bakıldığında, geçişlilik fikir ve düşüncelerin temsilleştirilmesiyle bağlantılıdır ve dolayısıyla dilin düşünsel işlevinin bir parçasıdır. Bu bağlamda geçişlilik, dil kullanıcılarına, sonsuz sayıda çeşitlilik içeren olay ve durumları sınırlı sayıda bir dizi süreç türüyle ulamlaştırabilme ve bunları değerlendirebilme gücü vermektedir.

Dilsel düzlemde, geçişlilik çözümlemesi bir kısım katılımcılara yüklenen bir olayı, durumu, ilişkiyi ya da niteliği barındıran dünyaya ilişkin bir önerme olarak kabul edilen tümcede kodlanan fikir ve düşüncelere yönelik anlamsal bakış açısını ortaya çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, geçişlilik çözümlemesi sözdizimsel kurucuların önermesel anlamları ve işlevleriyle ilişkilidir. Bu ilişki sözdiziminin öbekleme seçenekleri sunduğu ve dil dizgesinde bu öbekleme seçeneklerine izin verildiği her durumda, farklı değerlerin farklı değişkenlerle bağlantılandırılabilceği savına dayanmaktadır.

Böylece, geçişlilik modeli okuyucu/dinleyicinin metnin anlamına yönelik algısının belli bir biçimde nasıl yönlendirildiğine ve metindeki dilsel yapıların belli bir dünya görüşünü etkin bir biçimde nasıl kodladıklarına ilişkin araştırma araçları sunmaktadır (Simpson, 1993: 104).

Toplumsal düzlemde, geçişlilik çözümlemesi belli bir söylem ya da metin türünde bir sürecin dilsel olarak kodlanma biçimini belirleyen toplumsal, kültürel ideolojik ve/veya siyasal etkenleri ortaya çıkaracak araçları sağlamaktadır (Fairclough, 1992: 176- 80).

Tümcede kodlanan anlamsal süreçler temel olarak üç bileşen içermektedir: tümcede eylem öbekleriyle kodlanan sürecin kendisi; tümcede ad öbekleriyle ifade edilen katılımcılar; süreçle ilişkilendirilen koşullar ise doğal olarak belirteç ve ilgeç öbekleriyle temsil edilmektedir.

Süreçler, hareketleri, olayları ve durumları kodlayıp kodlamadıklarına göre sınıflandırılırlar (Halliday, 1994). Bu bağlamda, bir dilin geçişlilik dizgesinde süreçler temel olarak iki şekilde temsilleştirilirler:

- a. Eylemsel (actionals)
- b. İlişkiseller (relationals)

Eylemseller, maddesel, zihinsel ve sözel süreç türlerini içeren süreçlerdir. Maddesel süreçler ise ya hareket (action) ya da olay (event) belirtirler.

Hareket belirten maddesel süreçlerin, Kılıcı (hareketi yapan) ve Erek (hareketten etkilenen kişi ya da şey/nesne) olmak üzere iki katılımcısı vardır. Tipik bir hareket tümcesi, hem İngilizcede hem de Türkçede geçişli bir yapı sergiler:

(4) The boy	caught	the Mouse	Çocuk fareyi	yakaladı
KILICI	SÜREÇ	EREK	KILICI	EREK SÜREÇ

Olay belirten maddesel süreçlerin, Kılıcı rolünü üstlenen bir katılımcısı vardır. Olay tümceleri geçişsiz bir yapı sergilerler:

(5) The baby	is sleeping	Bebek uyuyor
KILICI	SÜREÇ	KILICI SÜREÇ

Zihinsel süreçler hissetme, düşünme ve algılama gibi süreçleri içerirler ve ALGILAYICI (zihinsel süreci deneyimleyen kişi) ve OLGU (bilinci etkileyen şey) olmak üzere iki katılımcı gerektirirler:

(6) My teacher	says,	'Now, it's time to study'
SÖYLEYEN	SÜREÇ	SÖYLENEN SÜREÇ
Öğretmenim	'şimdi çalışma zamanı'	diyor.
SÖYLEYEN	SÖYLENEN	SÜREÇ

İlişkisel süreçler,

(7) My brother	is	a doctor	Kardeşim	doktor - dur
TANIMLANAN	SÜREÇ	TANIMLAYAN	TANIMLANAN	TANIMLAYAN SÜREÇ

örneğinde olduğu gibi TANIMLAYICI;

(8) Ayşe	is	wise	Ayşe	akıllı - dir
TAŞIYICI	SÜREÇ	NİTELİK	TAŞIYICI	NİTELİK SÜREÇ

örneğinde olduğu gibi NİTELEYİCİ; ve

(9) My father	is	at home	Babam evde - dir
TAŞIYICI	SÜREÇ	DURUM	TAŞIYICI DURUM SÜREÇ

örneğinde olduğu gibi DURUM/KOŞUL süreçleridir.

Özetleyecek olursak, eylemseller, herhangi bir sürecin katılımcıları olarak kişileri ve nesnelere içeren hareketleri, olayları ve durumları kodlamaktadır. Dolayısıyla, eylemseller hem fiziksel hem de düşünce ve sezgiler dünyasında algılanan ilişkileri temsil ederler. Buna karşılık, ilişkiseller eylem içermezler, ancak iki olgu/varlık arasında ya da bir olgu/varlık ile bir nitelik arasındaki ilişkiyi kodlarlar; dolayısıyla da yargılama ve yorumlama yoluyla zihinsel etkinliklere ilişkin sonuçları sergilerler. Bu temsilleştirme süreçleri iki tür söylemsel duruşa işaret eder:

- 1- İlişkiseller sınıflandırma ve yargılama edinimini gerçekleştirmekte, buna karşılık;
- 2- eylemseller ise, olayları ve durumları, yani 'yapma', 'duyumsama' ve 'söyleme' süreçlerini gerçekleştirmektedir.

Böylece dil kullanıcıları, söylemin kurgulanmasında bu süreçlerin temsilleştirilmesine güç katan dilsel unsurları yönetebilmektedirler (Hodge ve Kress 1993).

Bu nedenle, genel olarak geçişlilik, özel olarak da eylemsel ve ilişkiyel süreçler, konuşucu/yazarın metnini oluştururken çeşitli katılımcılara yüklediği kılıcılığı ve süreci önceleyen yararlı çözümleme araçlarıdır.

Dolayısıyla, baskın kılıcıların nasıl ulamlaştırıldıkları, nitelendirildikleri ve kurgulandıkları, hangi sonuçların doğmasına yol açarak kime ne yaptıkları açısından dilin gerçekliği temsilleştirme biçimini ortaya çıkarmak için geçişlilik çözümlemesi, anlamın itelenmesi ile dil dizgesi içinde yeğlenen ya da yeğlenmeyen seçenekler arasında bağlantı kurabilme olanağını sağlamaktadır. Sonuç olarak, geçişliliğe Hallidayci yaklaşım sadece dilbilgisi ile fiziksel ve ruhsal dünyaya ait gerçekliği ilişkilendirmekle kalmıyor, seçeneğin birincil işlev olduğu dizisel (paradigmatic) bir dil kavramını temel alıyor. Daha somut bir ifadeyle, dil kullanıcıları sadece bir dizi dilbilgisel bileşeni üretmiyor ya da alımlamıyor, aynı zamanda bu kodlamayı ya da kod çözmeyi, iletişimi başarılı kılmak için, hangi gerçekliği, hangi bakış açısıyla ve hangi biçimsel dil yapılarıyla kurgulayacaklarına ilişkin seçimleri yaptıktan sonra gerçekleştiriyorlar (Calzada Perez, 2007: 68).

Geçişlilik çevirmen davranışının da temel bir özelliğidir, çünkü geçişlilik çözümlemesi hem kaynak hem de çeviri metinlerin üretimine ve alımlanmasına yönelik açıklayıcı ipuçları vermektedir. Daha özgün bir ifadeyle, geçişlilik süreçlerin algılanma ve temsilleştirilme biçimiyle ilişkilidir (Calzada Perez, 2007).

Dizgeci- İşlevsel Dilbilgisi modeline göre, “geçişlilik dizgesi deneyimler dünyasına, yani yaşama bir dizi yönetilebilir süreç türüyle yorum getirmektedir” (Halliday ve Matthiessen, 2004: 170).

Geçişlilik çözümlemesi de, doğal olarak süreç türünün tanımlanması, katılımcıların temsilleştirilme biçimi (KILICI/EREK/ETKİLENEN VARLIK/NESNE gibi) ve sürecin gerçekleştiği durumların/koşulların kodlanması gibi işlemleri kapsamaktadır. Fowler’a göre, geçişliliğin öğeleri olan kılıcı, durum, süreç vb, insanların dil aracılığıyla yaşamı kendilerine sunmanın temel ulamlarıdır (1996: 74).

Bu bakış açısına göre, her metin gibi çeviri metin de, geçişlilik dizgesiyle kodlanan deneyimler dünyasının/yaşamın temsilleştirilme edimini barındırmakta; ve geçişliliğin çevirisindeki kaymalar, sonuç olarak, kaynak metinde verilen iletide de kaymalara yol açabilecek temsilleştirme biçimindeki kaymaları da içermektedir. Bu doğrultuda, biz de çalışmamızda geçişlilik çözümlemesini kullanarak kaynak metne göre çeviri metinlerdeki adlaştırma, süreç türleri ve çatı temelinde geçişlilik kaymalarını tanımlamayı amaçladık.

Adlaştırma

Süreçler, uygun olanın dışında, *eğretilmeli olarak* kodlandığında, bu örtük anlatım çeviride anlama ve anlatma kaygısına yol açabilir. Hallidayci bakış açısına göre, *dilbilgisel eğretilme* sözlükdilbilgisinde verili bir anlamsal düzenlemenin benzer olmayan/uygun olmayan gerçekleşme biçimidir (1985: 321). Bu bağlamda, düşünsel belirtikleştirmenin ilişkilendirilebileceği bir başka olgu da dilbilgisel eğretilmenin tersine işlediği, kapalı, örtük ve soyut dilbilgisel eğretilme paketinin açıldığı, bulanık ilişkilerin somutlaşıp açıklığa kavuştuğu *dilbilgisel eğretilmeden uzaklaşma* (demetaphorization) hamlesidir (Halliday 1985/1994; Halliday ve Mathiessen 1999, 2004; Martin 1992). Örneğin, “*Ali’nin kapıya gelmesi bizi şaşırttı*” tümcesinin “*Ali kapıya geldi. Biz buna şaşırdık*” biçiminde çevrilmesi gibi.

Belirtikleştirme bağlamında dilbilgisel eğretilme kavramı, kaynak metni okudukça erek metindeki anlam paketlerinin açılması ya da yeniden paketlenmesi şeklinde dil işlemlenin özel bir biçimi olarak çeviride gerçekleşen anlam yapılandırmasının dinamiklerini ortaya çıkarmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, dilbilgisel eğretilme düzeyi, dilde kodlanan anlamların örtüklük ve belirtiklik derecelerini etkilemektedir; çünkü, Dizgeci- İşlevsel Dilbilgisi modeline göre, dilbilgisel eğretilme metinde soyut ifadeler ve karmaşıklığa, alışlagelmiş/uygun temel tümce yapısından uzaklaşmaya yol açan *adlaştırmalarla* (nominalizations) yakından ilişkilidir (Halliday ve Martin 1993; Billig 2008; Wenyan 2012). Halliday’e (1985/1994) göre, dilbilgisel eğretilme

anlamsal ve dilbilgisel ulamlara arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesidir ve “dilın anlam oluşturma kaynaklarını genişleten bir olgudur” (Halliday ve Matthiessen 1999: 7).

Dizgeci-İşlevsel Dilbilgisi temelli yaklaşımla belirtikleştirmeyi açıklamak için ters mantıktan gidecek olursak eğretilemeli oluşumun birbiriyle ilişkili iki özelliği vardır. (Halliday ve Matthiessen 1999:230):

- 1) Dilbilgisel aşamalı düzeyde aşağı doğru bir kayma söz konusudur; yani karmaşık tümceden basit tümceye ya da yantmceden ad öbeğine (nominalization) geçiş gibi.
- 2) Bu aşağıya doğru kayma ilgi kaybına yol açar.

Halliday ve Matthiessen’a göre, ad öbeği/grubu (nominalization) kendisine eşdeğer olan uygun temel tümceden ‘daha az belirtik’tir (1999:231). Sözgelimi, “the announcement of her acceptance” adlaştırmasında;

- a) Duyuruyu kimin yaptığı ‘o’ mu? yoksa bir başka kişi mi?
- b) Kabul eden ‘o’ mu? yoksa ‘o’ Kabul edilen mi?

bilgisi açık değildir (Halliday ve Matthiessen 1999: 235). Dolayısıyla, düşünsel eğretileme, bir başka deyişle “eğretileme oluşturmanın tek ve en güçlü kaynağı olan adlaştırma” (Halliday 1994: 352) yoğunluğu, metindeki belirtikleştirme düzeyiyle ters orantılıdır (Alves vd 2011).

Adlaştırma verilerinin değerlendirilmesi

Btnceyi oluşturan kaynak ve erek metinlerin tümü dizgeci-işlevsel dilbilgisi modeli çerçevesinde çözümlenmiştir. nce, İngilizce kaynak metinler ve bunların  türde Türkçeye eviren metinleri elle tümcelerine ayrılmıştır. Bu çözümlemede ‘tümce’, nokta, soru işareti ya da nlem işareti ile biten metin bölümü olarak tanımlanmıştır. İkinci olarak, İngilizce kaynak metinlerde ve bunların Türkçeye eviri metinlerinde belirlenen her tümce, yine elle basit ve karmaşık biçiminde sınıflandırılmıştır. nc olarak, karmaşık tümceler tekrar anatmce ve yantmcelerine ayrıştırılmıştır.

Son olarak da, yantümceler

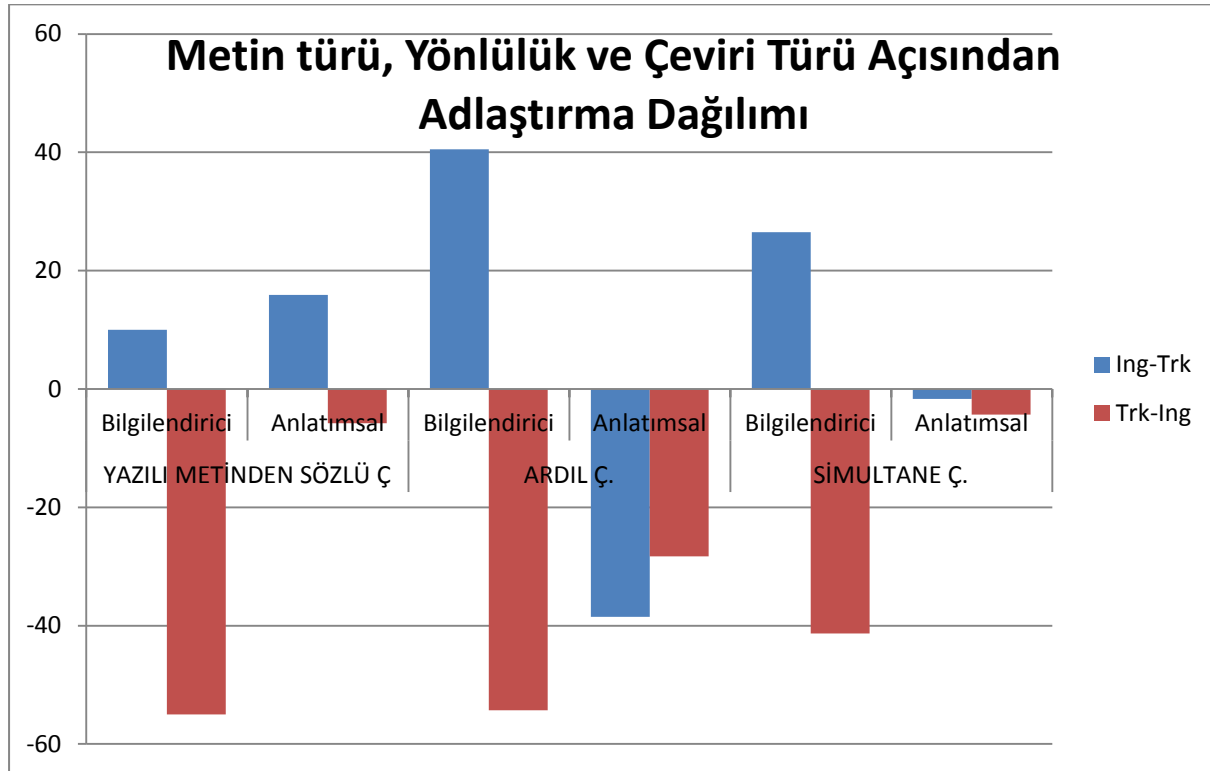
- ad yantümceler,
- sıfat yantmceleri
- belirteç yantmceleri
- koşul yantmceleri

olarak gruplanmıştır.

Aynı çözümlene süreci, Türkçe kaynak metinler ve bunların üç türde İngilizceye çeviri metinlerinde de yinelenmiştir. Adlaştırma verileri, öğrenci deneklerin özgün metne kıyasla çeviri metinlerde oluşturdukları adlaştırma verileri çeviri türü, yönlülük ve metin türü açısından değerlendirilmiştir. Karşılaştırmalı çözümlenelerde Wilcoxon test uygulanarak özgün metinlerdeki adlaştırma sayıları, çeviri metinlerin ortancaları (median) ile karşılaştırılmıştır. İlgili istatistiksel analizler rapor2 de yer almaktadır.

Verilerimizi, adlaştırma yapılarının belirtikleştirmeye ters orantılı olduğu gerçeğini göz önüne alarak söz konusu üç parametre bağlamında grafiğe döktüğümüzde aşağıdaki sonuca ulaşmaktayız:

Grafik 1. Metin türü, Yönlülük ve Çeviri türü bağlamında Adlaştırma Dağılımı

Yazılı metinden sözlü çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

Yazılı metinden sözlü çeviri sürecinde İngilizceden Türkçeye çeviride adlaştırma açısından belirtikleştirme stratejilerinin kullanılmadığı gözlemlenmiştir (Daha çok adlaştırma yapısı

kullanılmış, eğretilenme gerçekleşmiş, dolayısıyla daha örtük bir metin oluşturulmuştur). Yazılı metinden sözlü çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye çeviride adlaştırma temelli belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir (Daha az adlaştırma yapısı kullanılmış, eğretilmeden uzaklaşma (demetaphorization) gerçekleşmiştir, dolayısıyla metinler daha belirtik hale gelmiştir). Bilgilendirici metinlerin Türkçeye çevirilerinde anlatımsal çeviri metinlerdekine göre belirtiklik düzeyinin daha düşük olduğu gözlemlendi. Kaynak metinlerin Türkçeden İngilizceye çevirilerinde her iki metin türünde de belirtiklik düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Ardıl çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

Ardıl çeviri sürecinde bilgilendirici metinlerde İngilizceden Türkçeye çeviride adlaştırma temelli belirtikleştirme stratejilerinin kullanılmadığı gözlenmektedir. Ardıl çeviri sürecinde anlatımsal metinlerde İngilizceden Türkçeye çeviride belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Bir başka deyişle, anlatımsal metinlerde İngilizceden Türkçeye çeviride daha az adlaştırma kullanılmıştır. İngilizceden Türkçeye yapılan Bilgilendirici metin çevirilerinde anlatımsal metinlerdekine göre belirtiklik düzeyinin daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. İngilizceye çeviri metinlerinde belirtiklik düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Ardıl çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye çeviride hem anlatımsal hem de bilgilendirici metinler için belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bir diğer deyişle, her iki metin türünde de Türkçeden İngilizceye çeviride daha az adlaştırma kullanılmıştır

Simultane çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

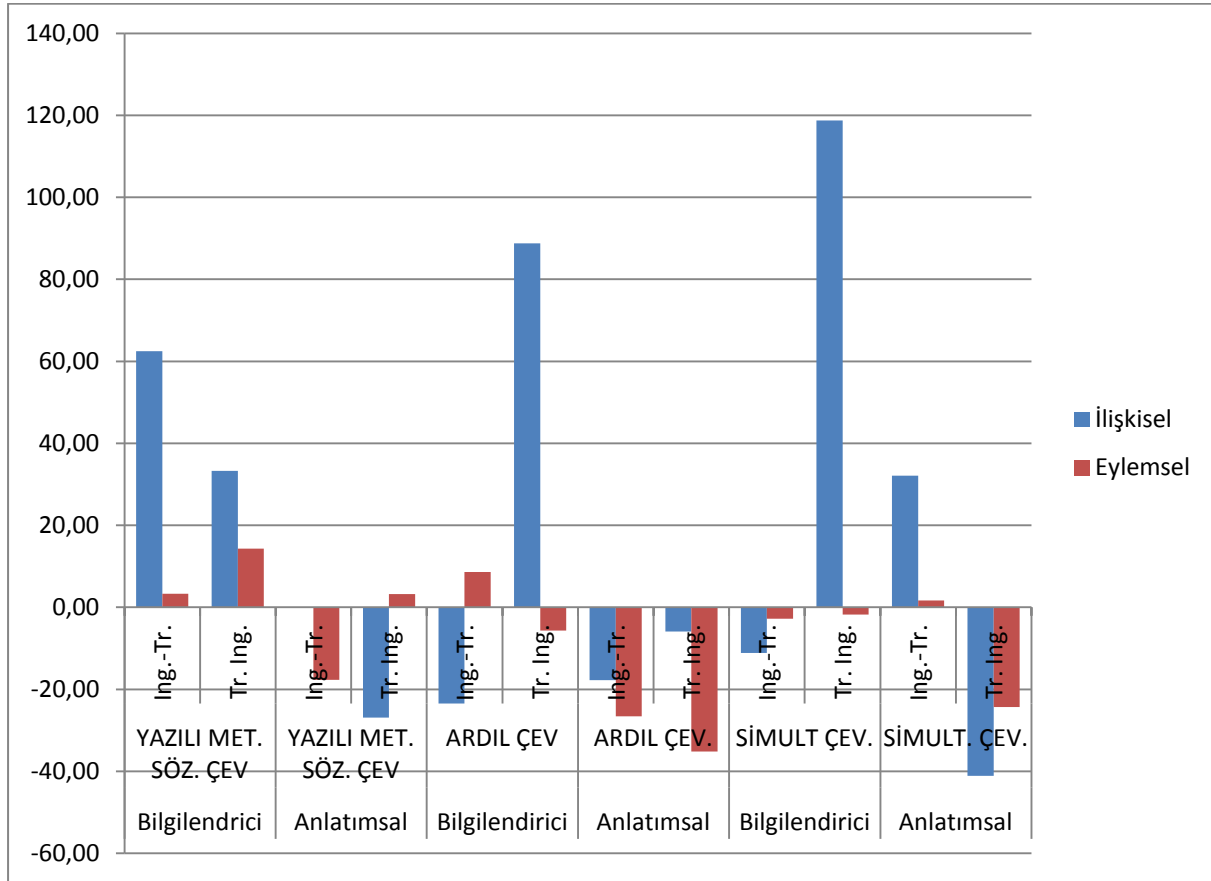
Simultane Çeviri sürecinde bilgilendirici metinlerde İngilizceden Türkçeye çeviride adlaştırma temelli belirtikleştirme stratejilerinin kullanılmadığı gözlenmektedir. Türkçe metinde Simultane çeviri sürecinde anlatımsal metinlerde İngilizceden Türkçeye çeviride belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Bir başka deyişle, öğrenciler çeviri erek dilin Türkçe olduğu bilimsel metinlerde özgün metne kıyasla daha çok adlaştırma üretirken, anlatımsal metinlerde özgün metne kıyasla daha az adlaştırma üretmiştir.

Simultane çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye çeviride hem bilgilendirici hem de anlatımsal metinler için belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bilgilendirici Türkçe çeviri metinlerinde anlatımsal metinlerdekine göre belirtiklik düzeyinin daha düşük olduğu; İngilizce çeviri metinlerinde ise, belirtiklik düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

Süreç Türleri

Geçişlilik analizlerinin bu bölümünde süreç türleri ilişkisel ve eylemsel olarak ayrılarak ve üç parametre göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Özgün metne göre süreç türlerinin sayılarındaki yüzde değişimi Wilcoxon test uygulanarak hesaplanmıştır. İlgili istatistiksel analizler rapor3'te yer almaktadır.

Grafik 2. Süreç Türlerinin Çeviri Türü, Yönlülük ve Metin Türü Açısından Dağılımı

Yazılı metinden sözlü çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

Yazılı metinden sözlü çeviri türünde bilgilendirici İngilizce kaynak metindeki eylemsel süreçlerin Türkçe erek metinlerde istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta ilişkisel süreç olarak çevrildiği görülmektedir. Benzer bir biçimde Türkçeden İngilizceye çeviride de bilgilendirici kaynak metindeki eylemsel süreçler erek dilde ilişkisel süreçlere dönüşmektedir. Bu durumda hem Türkçe hem de İngilizce erek metinler özgün eşdeğerlerinde kullanılan süreçlere göre daha durağan/statik, daha ulamsal ve kişisizleştirilmiş hale dönüşmüş olmaktadır.

Yazılı metinden sözlü çeviri türünde anlatımsal İngilizce metinlerdeki eylemsel süreçlerin istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta ilişkisel süreç olarak çevrildiği gözlenmektedir. Anlatımsal metinlerin Türkçeden İngilizceye yazılı metinden sözlü çevirilerinde ise, ilişkisel süreçlerin istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta eylemsel süreçler olarak çevrildiği belirlenmiştir. Bu kaydırmaların sonucu olarak anlatımsal metinlerin Türkçe yazılı metinden sözlü çeviri metinlerinin Türkçe yazılı metinden sözlü çeviri metinlerinin özgün eşdeğerlerine göre daha durağan/statik, ulamsal ve kişisizleştirilmiş metinler haline dönüştüğü ileri sürülebilir. Buna karşın anlatımsal metinlerin İngilizce yazılı metinden sözlü çevirilerinin daha dinamik ve kişileştirilmiş metin özellikleri sergilemektedirler.

Ardıl çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

Ardıl çeviri türünde bilgilendirici İngilizce kaynak metindeki ilişkisel süreçlerin Türkçe erek metinlerde istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta eylemsel süreç olarak çevrildiği gözlemlenmektedir. Yani, bilgilendirici metinlerin İngilizceden Türkçeye ardıl çevirilerinde ilişkisel süreçlerden eylemsel süreçlere kayma olduğu söylenebilir. Bu durumda Türkçe erek metinler, özgün İngilizce eşdeğerlerine göre daha dinamik ve kişileştirilmiş özellikler yüklenmiş metinler haline dönüşmüş oluyor. Buna karşın, Türkçe bilgilendirici metinlerin İngilizceye ardıl çevirilerinde eylemsel süreçlerin istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta ilişkisel süreçler olarak çevrildiği gözlemlenmektedir. Yani, bilgilendirici metinlerin Türkçeden İngilizceye ardıl çevirilerinde eylemsel süreçlerden ilişkisel süreçlere kayma olduğu ileri sürülebilir. Bu durumda, ilişkiselleri kullanma yoluyla eylemsizleştirilen bilgilendirici Türkçe ardıl çeviri metinlerini İngilizce özgün metinlere göre daha durağan/statik, daha ulamsal ve kişisizleştirilmiş hale dönüştürmektedir.

Ardıl çeviri türünde hem İngilizce hem de Türkçe anlatımsal kaynak metinlerdeki eylemsel süreçlerin erek metinlerde istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta ilişkisel süreç olarak çevrildiği gözlemlenmektedir. Yani, anlatımsal metinlerin Türkçe/İngilizce ardıl çevirilerinde eylemsel süreçlerden ilişkisel süreçlere kayma olduğu söylenebilir. Bu durumda, anlatımsal çeviri metinler özgün eşdeğerlerine göre daha durağan/statik daha ulamsal ve kişisizleştirilmiş süreçlerin sergilendiği metinlere dönüşmüş olmaktadır.

Simultane çeviri sonuçlarının değerlendirilmesi

Bilgilendirici metinlerin hem İngilizceden Türkçeye hem de Türkçeden İngilizceye simultane çevirilerinde, istatistiksel açıdan anlamlı bir sıklıkta olmasa da, özgün metinlerde kullanılan eylemsel süreçlerden ilişkisel süreçlere bir kayma olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bilgilendirici metinlerin hem Türkçe hem de İngilizce simultane çeviri metinlerin özgün eşdeğerlerine göre eylemsizleştirme yoluyla kişisizleştirilmiş, daha durağan ve daha ulamsal nitelikli metinlere dönüştüğü söylenebilir.

Anlatımsal metinlerin İngilizceden Türkçeye simultane çevirilerinde, istatistiksel açıdan anlamlı sıklıkta, özgün metinlerde kullanılan ilişkisel süreçlerden eylemsel süreçlere; Türkçeden İngilizceye de ise eylemsel süreçlerden ilişkisel süreçlere kaymalar olduğu belirlenmiştir. Bu kaymalar sonucu, anlatımsal metinlerin Türkçe, simultane çeviri metinleri özgün İngilizce eşdeğerlerine göre daha dinamik ve eylemleştirme yoluyla kişisizleştirilmiş özelliklerin yüklendiği metinlere; İngilizce simultane çeviri metinleri de özgün Türkçe eşdeğerlerine göre daha durağan, daha ulamsal ve eylemsizleştirme yoluyla kişisizleştirilmiş özelliklerin yüklendiği metinlere dönüşmüş olmaktadır.

Süreç türlerinin çözümlenmesinden elde edilen istatistiksel verilerin genel değerlendirmesini yapacak olursak, öğrenci deneklerin özgün metinlerin erek dile çevirilerinde, genel olarak, eylemsel süreçlerden ilişkisel süreçlere doğru bir çeviri kayması sergiledikleri ileri sürülebilir. Öğrenci deneklerin bu çeviri davranışı, yani eylemsel süreçlerin ilişkisel süreçler olarak çevrilmesi eğilimi, kaynak metinde verilen iletide de kaymalara neden olmaktadır. Çünkü, daha önce de ifade edildiği gibi, eylemseller herhangi bir sürecin katılımcıları olarak kişileri ve nesnelere içeren hareketleri ve olayları kodlamaktadır; yani eylemseller kimin kime ne yaptığının açıkça kodlandığı süreçlerdir. Buna karşın; ilişkiseller eylem içermezler; sadece iki olgu/ varlık ya da bir olgu/varlık ile bir nitelik arasındaki ilişkiyi kodlayarak sınıflandırma/ulamlaştırma ve yargılama yoluyla zihinsel etkinliklere ilişkin durumlar/sonuçları temsilştirirler.

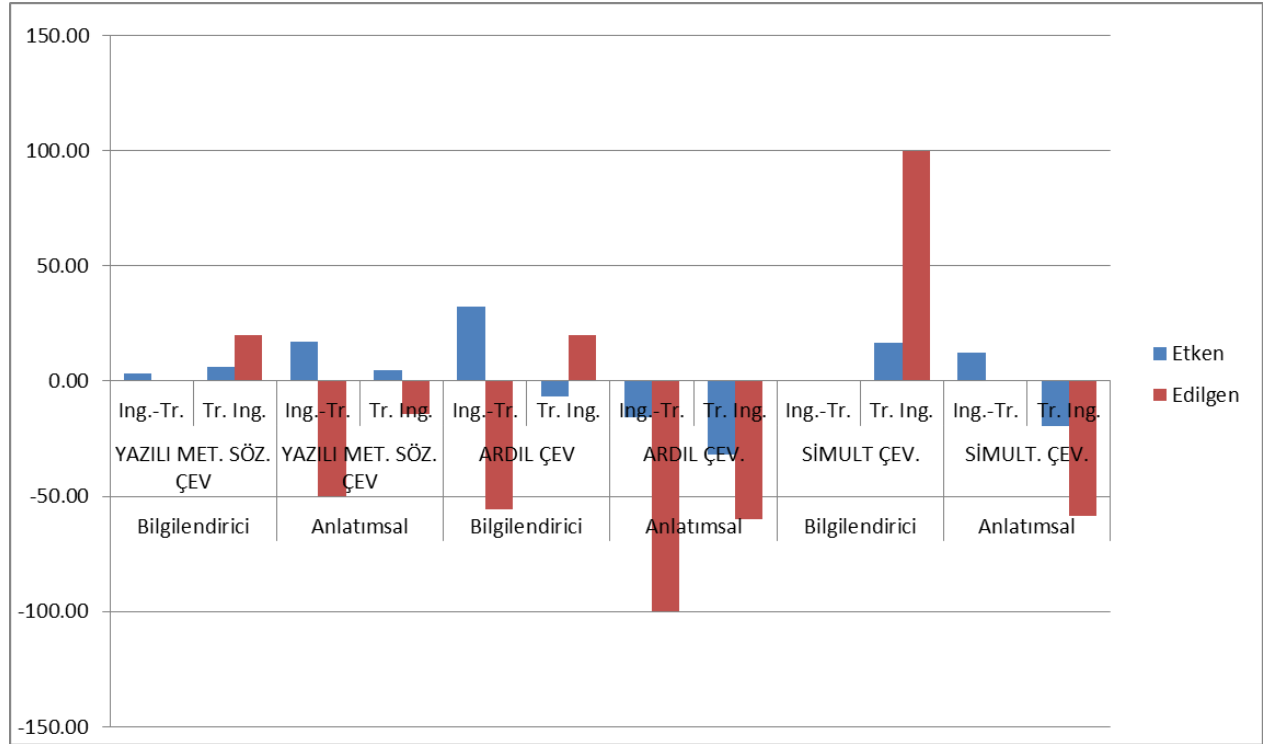
Etken/Edilgen Yapılar

Metinlerin yapısı gereği ana metinlerde 0 ile 12 arasında edilgen geçişlilik yapısı bulunmuştur. Dolayısıyla çeviri metinlerinde de bu sayılar benzer şekildedir. Metinleri karşılaştırmak için bu yapının çeviri metinlerde ana metnin yüzde kaç kadar olduğunu bulmak amacıyla yüzde değişim değerleri hesaplanmaktadır. Fakat sayılar bu kadar küçük olduğundan her bir değere atfedilen yüzde değer çok büyüktür. Bu durum çalışmanın metin kaynaklı kısıtlılığı olarak ele alınabilir.

İngilizceden Türkçeye simultane çeviri anlatımsal metninde (ana metinde) hiç edilgen yapı bulunmamaktadır. Bu nedenle yüzde değişim alınırken tüm değerlere 0.5 eklenerek hesaplama yapılmıştır. Özgün metne göre etken/edilgen yapıların sayılarındaki yüzde değişimi Wilcoxon test uygulanarak hesaplanmıştır. İlgili istatistiksel analizler rapor3 te yer almaktadır.

Grafik 3. Etken/Edilgen Yapıların Çeviri Türü, Yönlülük ve Metin Türü Açısından Dağılımı

Etken yapıların belirtikleştirmeye doğru orantılı, edilgen yapıyla ters orantılı olduğu gerçeğini göz önüne alarak grafik 3ü incelediğimizde, aşağıdaki bulgulara ulaşmak olasıdır:

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Yazılı metinden sözlü çeviri sürecinde İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin çevirisinde etken tümce yapısının artırıldığı, edilgen yapıya ise hiç yer verilmediği, dolayısıyla, belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Yazılı metinden sözlü çeviride İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde ise etken yapıların sayısı çoğaltılarak edilgen yapıların sayısı azaltılmış dolayısıyla her iki metin türünde belirtikleştirme gerçekleşmiştir.

Yazılı metinden sözlü çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin çevirisinde hem etken hem de edilgen yapılarda genel bir artış gözlenirken, edilgen yapı kullanımının daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bir belirtikleştirme stratejisi bu noktada söz konusu değildir. Öte yandan, Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin çevirisinde etken yapı kullanımı artarken edilgen yapı kullanımı azalmıştır. Bu durumda belirtikleştirme stratejisi söz konusudur.

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Ardıl çeviri sürecinde İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin çevirisinde etken tümce yapısının arttırıldığı edilgen yapıya ise büyük ölçüde azaltıldığı, dolayısıyla, belirtikleştirme stratejilerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ardıl çeviride İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde ise hem etken hem de edilgen yapıların azaltıldığı, ancak edilgen yapılardaki düşüşün etken yapılara göre çok daha belirgin olduğu görülmektedir.

Ardıl çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin çevirisinde öğrencilerin etken yapıların sayısını azaltırken, edilgen yapıların sayılarını arttırdığı görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada bir belirtirtikleştirme eğilimi söz konusu değildir. Ardıl çeviride Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin çevirisinde ise hem etken hem de edilgen yapıların azaltıldığı, ancak edilgen yapılardaki düşüşün etken yapılara göre daha belirgin olduğu görülmektedir.

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Simultane çeviri sürecinde İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin çevirisinde öğrencilerin etken ve edilgen çatıların kullanımında hiç bir değişikliğe gitmediği, dolayısıyla değişim yüzdesinin her iki yapı için o olduğu gözlenmektedir. Simultane çeviri sürecinde İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde etken yapılarda artış söz konusu olup edilgen yapılarda bir değişiklik söz konusu değildir.

Simultane çeviri sürecinde Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin çevirisinde edilgen yapıların etken yapıya oranla büyük artış gösterdiği görülmektedir. Bu noktada etken/edilgen yapı bakımından belirtikleştirme stratejisi kullanılmamıştır. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin çevirisinde ise edilgen yapıların etken yapılara oranla büyük bir düşüş gösterdiği görülmektedir

Genel olarak bir değerlendirme yapacak olursak, edilgen yapılarda (yazılı metinden sözlü çeviri bir istisna olmak üzere) daha fazla bir azalma, dolayısıyla, tümce çatısı açısından belirtikleştirme

söz konusudur. Etken yapılarda da özgün metne oranla bir azalma vardır ancak bu edilgen yapılar kadar değildir. Her iki yapının da azaldığı durumlar çeviri metnin özgün metne göre kısaltıldığını işaret etmektedir. Elimizdeki veri yönlülük ve metin türü açısından belirleyici sonuçlar vermemektedir. Yönlülüğün ve metin türünün etken ve edilgen çatı için belirleyici bir değişken olmadığını söyleyebiliriz.

5.2 Kişilerarası Belirtikleştirme

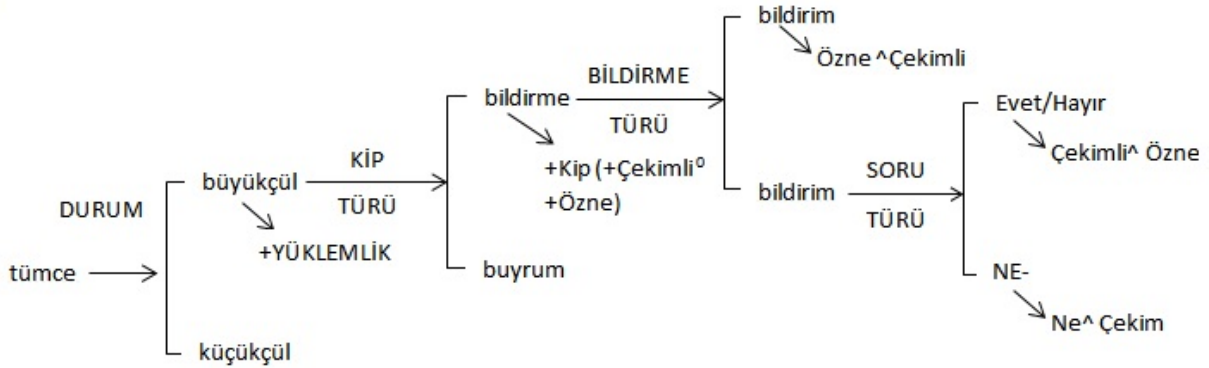
5.2.1 Kişilerarası Belirtikleştirme Aracı olarak Kip Dizgesi

Kip dizgesi bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan dizgeci işlevsel dilbilgisinin tanımladığı sözlükdilbilgisel düzeydeki tercih sınıflamasında yer alan ve konuşucunun kendisini ve dinleyiciyi metinde nasıl konumlandığına ışık tutan bir olgudur. DİD modeli içinde yer alan ve toplumsal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesine ilişkin yargı ve değerlendirmeleri ifade eden kişilerarası dil işlevinde, konuşucu kendini durum bağlamına katmak için belli bir konuşma görevi üstlenmekte ve dinleyiciyi de uygun gördüğü bir konumda tutmaya çalışmaktadır. Kişisel katılımın dilbilgisine odaklanan kişilerarası işlev, konuşma durumunda konuşucunun rolüne ve diğer konuşucularla etkileşimine açıklık getirmektedir. Kip dizgesi birbirine bağlı iki alt dizgeyle ilişkilidir:

- a) Tümce yapısı (bildirim, soru ve buyrum tümceleri)
- b) Kiplik örüntüleri/kalıpları (olasılık ve zorunluluk dereceleri). Bu dizge yazarın veya konuşanın kendine, okura/dinleyiciye ve konuya yönelik tutumu nedir sorusunu sorar.

Kişilerarası işlevin birleşenlerinden birisi olan kip, özne ve çekimli eylemden oluşan bir dilbilgisel ulamdır (Thompson, 2004: 41). Halliday'e göre (1994: 69) bir dilde bilgi sağlayıcı, bilgi talep edici, yardım/hizmet sağlayıcı, yardım/hizmet edici olmak üzere dört temel konuşucu rolü vardır. Karşılıklı etkileşimde kip, tarafların konumunu (bilgi/yardım/hizmet sağlayıcı veya bilgi/yardım/hizmet talep edici) belirlemeye yardımcı olur. Söz konusu rol ulamlamasıyla eşleşen kip dizgesi ağı şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 1. Kip Dizgesi Ağı (Halliday ve Matthiessen, 2004: 23)

Şekil.1 den de anlaşılacağı gibi, kip seçeneklerinden birisinin seçimi başka tercihlerin yapılmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin, soru kipinin seçimi evet/hayır soruları ve ne soruları arasında bir başka seçimi gerektirmektedir. Buradaki önemli nokta, bir dilin kip sistemi içinde konuşucunun iletisini kodlamak ve tutumunu belirlemek için seçimler yapmasıdır. Bir başka deyişle, dil kullanıcısının yaptığı kip seçimi kendi savını veya görüşünü kodlamada kritik bir rol oynamaktadır. Seçilen kiple konuşucu bir rol seçerken dinleyici veya okura tamamlayıcı bir rol vermiş olmaktadır.

Geleneksel dilbilgisi çerçevesinde baktığımızda, farklı kipler için farklı konuşma işlevlerinin tanımlandığı görülmektedir. Bildirim kipinin işlevi açıklama yapmak ve bilgi sunmak iken bir konuşucu buyrum kipi kullanarak dinleyicinin belli bir biçimde davranmasını sağlar. Soru sorma kipinin işlevi ise bilgi almak ve bir şeyi araştırmak amacıyla soru sormaktır (Kersti ve Burrige, 2001). Ancak anlambilimciler ve edimbilimciler için bir dilbilgisel ulam olarak kip dizgesive söz eylem arasında birebir bir ilişkiden söz etmek güçtür. Starr (2010) bir tümcenin kipinin tümce anlamını belirlemede en az tümce öğeleri kadar etkili olduğunu belirtirken, tümcenin edimsel gücünü doğrudan etkilemediğini, söz eylemleri belirlemek için başka etkenlerin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı kip farklı bağlamlarda farklı söz eylemlerini ifade edebilir. (Stalnaker, 1978). Örneğin, soru kipi bir yanıt almak üzere yapılan bir rica olarak değerlendirilirken, retorik bir soru yanıt almak üzere değil, bir yargıyı güçlendirmek adına sorulabilir. Benzer şekilde, Doğan (1996) yapı bakımından bildirme kipine sahip her tümcede dile getirilen önerme için doğruluk koşullarından söz etmenin mümkün olmadığını belirterek, eğretileme (Sen bir meleksin), tersinleme (Elbisen çok yakışmış!) yaklaşık konuşma (Ankara ile İzmir arası 600 kilometredir) örneklerini bu tür durumları açıklamak üzere vermektedir. Doğan

(a.g.y.) yapı bakımından buyrum tümcesi olarak sınıflandırılan tüm kullanımlarda konuşucunun mutlaka bir buyrum peşinde olmadığına altını çizmektedir.

Konuşucu/yazar bildirim, soru ve buyrum kipleri arasından seçim yaparken, etkileşime giren taraflara biçilen roller belirlenmiş olur (Bloor ve Bloor 1995; Opara 2005). Örneğin; konuşucu bir soru sorarken kendine bilgi akışı rolünü, dinleyiciye ise bilgi aktarma rolünü yüklediği için her soru kipinde etkileşimsel bir boyut söz konusudur. Yani, konuşucu bir taraftan dinleyiciye bir soru yöneltirken diğer taraftan ondan bu sorunun yanıtını beklemektedir.

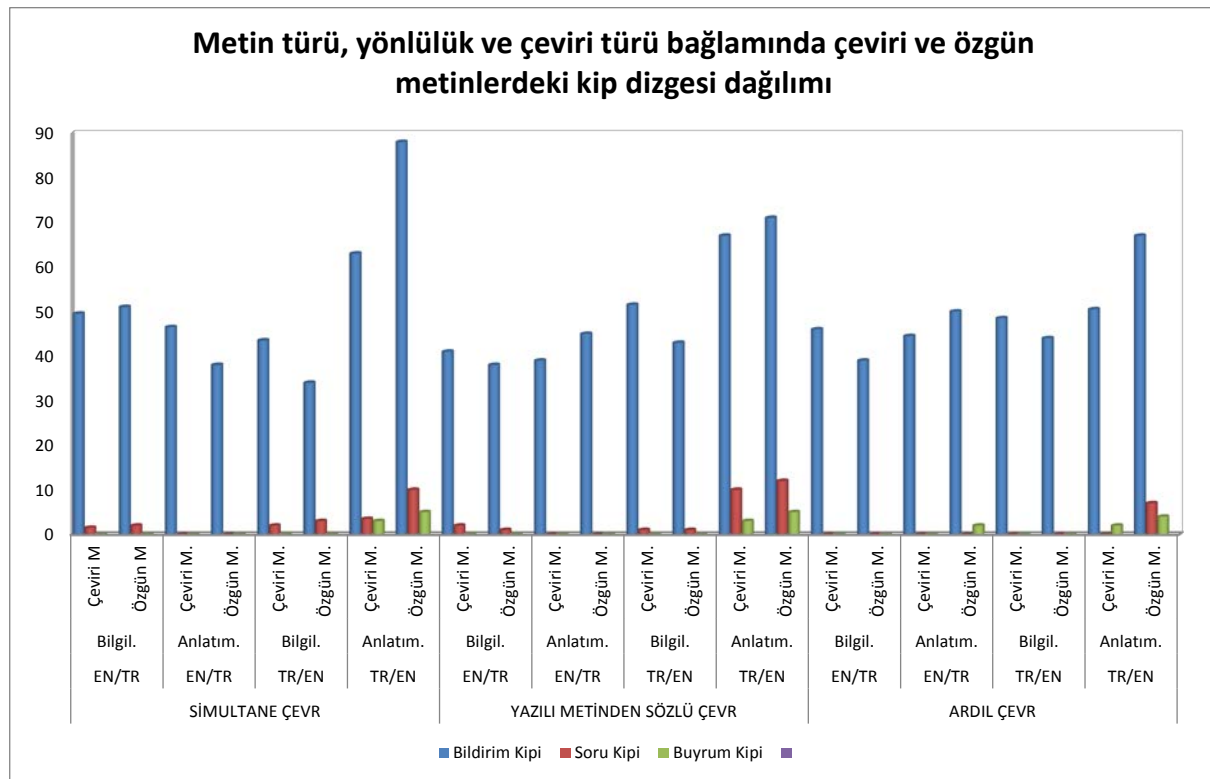
Buyrum kipleri, konuşucunun otoritesini ortaya koymasına ve dinleyiciyi yönlendirmeye yardımcı olan kullanımlardır. Halliday (1970) buyrum kiplerinin iki temel işlevinin altını çizmektedir: (i) dinleyiciyi bir şey yapmaya sevk etmek (ii) dinleyiciyi birlikte bir şey yapmak/ ortak hareket etmeye yönlendirmek (Let's.../ Haydi....yapalım kullanımlarında olduğu gibi). Bu ikinci tip buyrum kipinde amaç buyurmak değil dinleyici tarafı ortak hareket etmeye sevk etmektir. Özetle, toplumsal ilişkiler, diğer bir deyişle, konuşucu ve dinleyici arasındaki kişilerarası ilişkiler, tümce düzeyinde özne, çekimli eylem ve eklenti bileşenleriyle kodlanmakta ve kip ve kiplik dizgesiyle temsilleştirilmektedir.

Kip kullanımında etkileşim biçimi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan metin türü de son derece önemlidir. Özellikle bütüncemizde de yer alan siyasi konuşmalarda konuşucunun bilgi vermesi ve karşılığında bağlılık ve hizmet talep etmesi sıklıkla görülen unsurlardır. Siyasi konuşmalarda konuşucular bir taraftan taraflı iletilerini dinleyicilere sunarken diğer taraftan da dinleyicilerden kendi beklentileriyle eşleşen tepkiler beklerler. Kipliğin kullanım sıklığı siyasi metinlerin kime nerede hangi koşullarda hitap edildiğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bir televizyon konuşmasında kip kullanımı önceliği bildirim, buyrum ve soru tümceleri şeklinde listelenebilirken geniş halk kitlelerine doğrudan hitap edilen mitinglerde konuşma dinamikleri, dolayısıyla bu sıralama değişebilir.

Veri işleme sürecinde tüm kayıtlar çeviriyazıya (Transcription) dönüştürülerek bunların yazılı dijital kopyaları oluşturulmuştur. Yazılı hale dönüşen kayıtlar, Halliday'in tanımladığı kip dizgesi ölçütlerine göre incelenmiştir. Tümceler, anlamları ve bağlamları da göz önüne alınarak bildirim kipi, soru kipi, buyrum kipi taşıyan tümceler şeklinde sınıflandırılmıştır. Özgün ve çeviri metinler içindeki kip kullanım sıklıkları sözlü çeviri türü, yönlülük ve metin türü açısından değerlendirilmiştir.

Kaydırmaların yönünün ve kullanım sıklığının metin türü, yönlülük ve çeviri türü parametreleri açısından izlenmesi için, çeviri metinlerdeki kip kullanım sayıları belirlenmiştir. Çalışmamızda niceliksel çözümlene için özgün ve çeviri metinde yer alan bildirim, soru ve buyrum kipleri, metin türü, yönlülük ve çeviri türü parametreleri göz önüne alınarak taranmıştır. Çeviri metinlerdeki kip kullanım sayılarının ortancaları alınmıştır. Daha sonra Sign test uygulanarak özgün metinlerdeki kip sayıları ile çeviri metinlerdeki kip kullanımlarının ortanca değerleri karşılaştırılmıştır. $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Sign test veri tabloları eşliğinde bulgularımızı belirtilen parametreler doğrultusunda değerlendirecek olursak aşağıdaki sonuçlardan söz etmek mümkündür. İlgili istatistiksel analizler rapor3'te yer almaktadır.

Grafik 4. Çeviri Türü, Yönlülük Ve Metin Türü Bağlamında Çeviri Ve Özgün Metinlerdeki Kip Dizgesi Dağılımı

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde arttırdığını ve yazılı metni daha çok sözlü metnine çeviren ve metne kişilerarası işlev bağlamında etkileşimsel bir boyut

katan soru kipi sayısını çeviri metinlerde yükselttiğini görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.013$). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.003$). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde yazılı metinden sözlü çeviri yaparken öğrencilerin bildirim kiplerinin sayısının arttırdığını ve yazılı metni daha çok sözlü metne çeviren ve metne kişilerarası işlev bağlamında etkileşimsel bir boyut katan soru kipi sayısını aynı tuttuğunu görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.001$).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde; İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken bildirim kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.001$). İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde soru kipi kullanılmamıştır. Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metinde yer almayan buyrum kipleri çok az sayıda öğrenci tarafından kullanılmıştır. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p < 0.125$).

Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerde yazılı metinden sözlü çeviri yaparken öğrencilerin bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin yazılı metinden sözlü çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.049$).

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Grafik 4ü incelediğimizde, öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye ardıl çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde arttırdığını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.019$). İngilizceden Türkçeye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde soru ve buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde öğrencilerin ardıl çeviri yaparken bildirim kiplerinin sayısını artırarak metni uzattıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinde yer almayan soru kipinin bazı öğrenciler tarafından kullanıldığı görülmektedir. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.031$). Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metinlerde ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerde; ardıl çeviri yaparken öğrencilerin bildirim ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını, soru kipini kullanmadıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$).

Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerde ardıl çeviri yaparken öğrencilerin bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin ardıl çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrencilerin bilgilendirici metinlerde; İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim ve soru kiplerinin sayısını çeviri metinlerde azaltarak metni kısalttığını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metin ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır.

Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerde simultane çeviri yapılırken öğrenciler tarafından bildirim kiplerinin sayısının çoğaltılarak metnin uzatıldığını, soru kiplerinin sayısının azaltıldığını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken özgün metin ve çeviri metinlerde buyrum kipi kullanılmamıştır. Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.001$).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde; İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim kiplerinin sayısını çeviri metinlerde çoğaltarak metni uzattıklarını görmekteyiz. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde ne özgün metinlerde ne de çeviri metinlerde soru ve bildirim kipi kullanılmamıştır. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.002$).

Öğrencilerin anlatımsal metinlerde Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken özgün metinde yer alan bildirim, soru ve buyrum kiplerinin sayısını çeviri metinlerde azaltarak metni kısalttıklarını görmekteyiz. Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki bildirim kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki soru kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.000$). Türkçeden İngilizceye anlatımsal metinlerin simultane çevirisi yapılırken özgün metin ve çeviri arasındaki buyrum kipi kullanım farkı istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.021$).

Simultane çeviri performanslarına genel olarak bakıldığında, zaman kısıtı olan bu çeviri türünün doğası gereği, çeviri metinlerde bildirim kiplerinin artması özgün metindeki karmaşık tümcelerin bölümlenerek basit yapılara dönüştürülmesi olarak da yorumlanabilir.

5.3 Metinsel Belirtikleştirme

5.3.1 Metinsel Belirtikleştirme Aracı olarak Bağlaçlar

Bağlaçlar, belirli sözcüklerle tümce, tümcecik ve paragraf arasında ilişki kurmaya yardımcı olurlar. Bağlaç kullanımıyla yazar, okuru söylenenle söylenmiş olan arasında ilişki kurmaya yönlendirir. Diller tercih edilen bağlaç türleri ve bunların kullanım sıklığı açısından birbirlerinden ayrılırlar. Ayrıca, bağlaçlar bilgi yığınları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araçlar olduğu için hem bu bilgi yığınlarını oluşturma hem de bu bilgi yığınlarının algılanma biçimiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda bağlaçlar söylem mantığına ışık tutmaktadır (Smith ve Frawley, 1983).

Blum-Kulka (1986) bağlaşıklığa yönelik bir belirtikleştirmeyi kastederek iki dil dizgesi arasındaki dilbilgisel ve metinsel farklarındaki artışı göz önüne almaksızın kaynak dilden erek dile doğru gerçekleşen bir olgudan söz etmektedir. Bu bağlamda, Blum-Kulka'nın iddiası bağlaç belirleyicilerin (cohesion markers) belirtikleştirmeyi arttırdığı yönündedir. Buna göre, kaynak dilden erek dile aktarım yapılırken, erek dilde bağlaşıklık belirleyicilerin artırılması ve fazladan sözcüklerin eklenmesi erek dilde daha belirtik bir metnin oluşmasına yol açmaktadır. Kısacası, Blum-Kulka'nın varsayımına göre erek dildeki metne ek bağlaçların eklenmesi belirtikleştirme düzeyiyle doğru orantılıdır. Blum-Kulka'ya göre bağlaşıklık belirleyicilerinin çeviri metne eklenmesi metni iki temel yönde etkileyecektir:

- a) Belirtikleştirme düzeyinde bir kaydırmanın olması
- b) Metnin anlamında bir kaydırmanın olması

Bağlaşıklığı metnin içindeki anlam ilişkilerini ifade eden anlambilimsel bir kavram olarak değerlendiren Haliday ve Hasan (1976: 4), bağlaşıklığın bir metnin anlaşılabilirliği konusunda etkili olduğunun altını çizmektedir. Haliday ve Hasan (1976)'a göre, söylem içindeki bazı öğelerin yorumu diğerine bağlı olduğunda bağlaşıklık oluşur. Bu nedenle de, bağlaşıklık yorum yapmak için okur veya dinleyicinin yorumlanacak tümce etrafındaki diğer tümcelere bakmasını gerektirir.

Veri tabanımızdaki bağlaç eklemelerini inceleyecek olursak;

(10) To have quarrels and arguments on income loss at home might lead to tension and increased numbers of divorces.

Çünkü işsiz insanın sınırları daha da gerileceği için evde tartışmalar ortaya çıkacaktır (nedensellik bağlacı)

(11) The overall tension of unemployment can increase dramatically general health issues of individuals

Ve bu da ciddi dramatik sağlık problemlerine neden olur (ekleyici bağlaç)

Özgün metinde olmayan bağlaçların eklenerek bilgisel ilişkinin etkilendiği güçlendirildiği, kimi zaman da vurgulanan bilgi düzeneğinin değiştirildiği görülmektedir.

Bağlaç kullanımlarının incelenmesinde Halliday ve Hasan'ın (1976) oluşturduğu çerçeve kullanılmıştır. Bağlaçlarla kurulan ilişkiler dilbilgisel ve sözlüksel olmak üzere iki çeşittir. Dilbilgisel bağlaşıklık ögeleri arasında bağlaçlar da yer almaktadır. Halliday ve Hasan (1976) tarafından bağlaçlarla kurulan ilişkiler şöyle sıralanabilir:

Tablo 7. Türkçe'de Bağlaç Sınıflandırması (Halliday ve Hasan'dan (1976) adapte edilmiştir)

<p>Ekleyici (Additive)</p>	<p>ve, ve dahası, ya ... ya ..., ya da, yoksa, buna ek olarak, buna ilaveten, dahası, bunun yanısıra, bunun yerine, bu arada, aklıma gelmişken, yani, demek istediğim şu, bir başka deyişle, bir diğer deyişle, sözgelimi, örneğin, bu suretle, benzer biçimde, buna benzer olarak, aynı şekilde/biçimde, aynı/benzer yolla, öte yandan, buna karşılık olarak...</p>
<p>Adversative (Çeliştirici)</p>	<p>ama, fakat, lakin, yine de, buna rağmen, hal/durum böyleyken, buna karşın, aslında, gerçekte, şu bir gerçek ki, aslına bakarsanız, aslına bakarsak, gerçek şu ki, doğrusu, öte yandan, aynı zamanda, bunun yerine, aksine, tam aksine, tam tersine, en azından, aslında demek istediğim şu, her durumda, her halükarda, koşullar ne olursa olsun, her halde, ne olursa olsun, nasılsa, ama öyle ama böyle, illa ki, her şekilde, şu veya/ya da bu şekilde, neyse, ona rağmen, her nasılsa, hiç olmazsa, en olmadı, olmazsa...</p>
<p>Causal (Nedensel)</p>	<p>böylece, o zaman, bu nedenle, böylelikle, sonuç olarak, bundan ötürü, bu nedenden dolayı, bu sebepten ötürü, sonuçta, yani, bu amaçla, bunu akılda tutarak, bu niyetle, bunun için, çünkü, zira, bunun yüzünden, bundan da anlaşıldığı gibi, bundan çıkan sonuç şudur ki, buna dayanarak, bu temelde, bu amaçla/maksatla/düşünceyle, o vakit, bu durumda, böyle bir durumda, öyle olması durumunda, bu koşullardan ötürü/dolayı, öte yandan, diğer açılardan bakıldığında, bunların yanısıra...</p>
<p>Temporal (Süremsel)</p>	<p>o zaman, sonrasında, bunu takiben, bundan sonra, hemen sonrasında, aynı zamanda, öncesinde, önceden, sonunda, en sonunda, ilk/ilk olarak ... sonra ..., öncelikle ... son olarak ..., bir anda, bunun üzerine, ardından, yakında, bir süre sonra, bir dahaki sefere, bir diğer, bir başka sefere, bir (saat/ay/gün/hafta) sonra, sonraki (saat/ay/gün/hafta), bu arada, o zamana kadar, bu noktada, şu anda, müteakiben, ikinci olarak, sonuç olarak, önce ... sonra ... son olarak ..., şimdiye kadar, şu ana kadar, şimdiye dek, şimdiye kadar, bu noktaya kadar, burada, bu noktadan sonra, buradan sonra, bu andan itibaren, bundan sonra, özetlersek, özetlemek gerekirse, kısaca, kısacası, devam edecek olursak, devam etmek gerekirse, şu noktaya geri dönersek/dönecek olursak...</p>

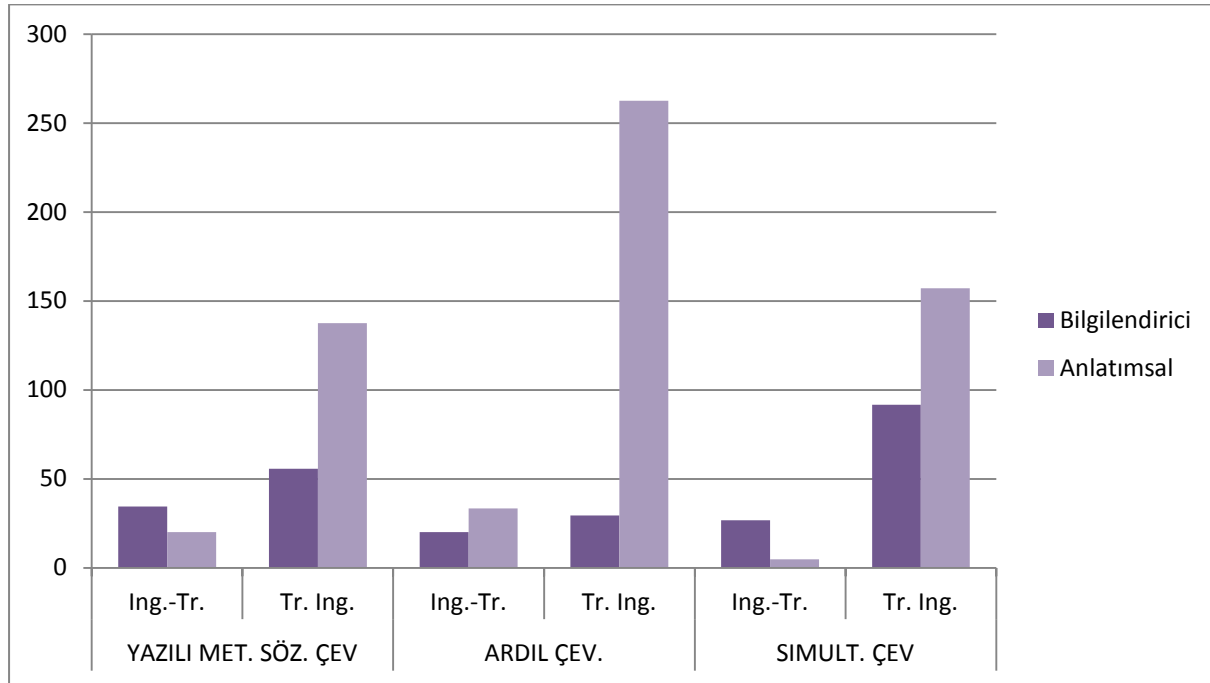
Türkçe bağlaç sınıflamasının karşılığı olarak Halliday ve Hasan (1976) tarafından oluşturulan aşağıdaki tabloda yer alan bağlaçlar İngilizce metinlerde taranmıştır.

Tablo 8. İngilizce’de bağlaç sınıflaması (Halliday ve Hasan 1976)

Ekleyici (Additive)	and, and also, nor, and... not, or, or else, furthermore, in addition, besides, alternatively, incidentally, by the way, that is, I mean, in other words, for instance, thus, likewise, similarly, in the same way, on the other hand, by contrast
Adversative (Çeliştirici)	yet, though, only, but, however, nevertheless, despite this, in fact, actually, as a matter of fact, but, and, however, on the other hand, at the same time, instead, rather, on the contrary, at least, I mean, in any case, in either case, whichever way it is, in any case, anyhow, at any rate, however it is
Causal (Nedensel)	so, then, hence, therefore, consequently, because of this, for this reason, on account of this, as a result, in consequence, for this purpose, with this in mind, for, because, it follows, on this basis, arising out of this, to this end, then, in that case, in such an event, that being so, under the circumstances, otherwise, under other circumstances, in this respect, in this regard, with reference to this, otherwise, in other respects, aside from this
Temporal (Süremsel)	then, next, after that, just then, at the same time, previously, before that, finally, at last, first ... then, at first ... in the end, at once, thereupon, soon, after a time, next time, on another occasion, next day, an hour later, meanwhile, until then, at this moment, then, next, secondly, finally, in conclusion, first ... next ... finally, up to now, hitherto, at this point, here, from now on, hence forward, to sum up in short, briefly, to resume, to return to the point

Bütünceden elde edilen verilerin çözümlenmesi Wilcoxon Test kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel hesaplamalarda özgün metindeki bağlaç sayıları çeviri metinlerdeki bağlaçların ortancalarıyla karşılaştırılarak yüzde değişimleri değerlendirilmiştir. İlgili istatistiksel analizler rapor3’te yer almaktadır.

Grafik 5. Bağlaç Kullanımı ve Metin Türü İlişkisi

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken bilgilendirici metinlerin çevirisinde; öğrencilerin anlatımsal metinlerle karşılaştırıldığında daha fazla bağlaç kullandığı görülmektedir. İngilizceden Türkçeye anlatımsal metinlerin çevirisinde ise öğrenciler bilimsel metinlere kıyasla daha az bağlaç kullanmaktadır. Bağlaç kullanımının belirtikleştirmeyle doğru orantılı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, öğrencilerin İngilizceden Türkiye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken bilgilendirici metinlerde belirtikleştirme stratejisini, anlatımsal metinlere kıyasla daha çok kullandığı görülmektedir. Buna karşın, Türkçeden İngilizceye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken anlatımsal metinlerde bilgilendirici metinlere kıyasla daha çok bağlaç kullanıldığı dolayısıyla daha fazla belirtikleştirme stratejisine yer verildiği görülmektedir.

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

İngilizceden Türkçeye ardıl çeviri yaparken bilgilendirici metinlerde; öğrencilerin anlatımsal metinlere kıyasla daha az bağlaç kullandığı görülmektedir. Türkçeden İngilizceye ardıl çeviri yaparken ise anlatımsal metinlerin çevirisinde bilgilendirici metinlerle karşılaştırıldığında çok daha fazla bağlaç kullanımının söz konusu olduğu görülmektedir. Bağlaç kullanımının belirtikleştirmeyle doğru orantılı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, öğrencilerin yazılı

metinden sözlü çeviri yaparken bilgilendirici metinlerde belirtikleştirme stratejisinin kullandığı, anlatımsal metinlerde ise kullanmadığı görülmektedir. Bağlaç kullanımının belirtikleştirmeye doğru orantılı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, öğrencilerin İngilizceden Türkiye ardılçeviri yaparken anlatımsal metinlerde belirtikleştirme stratejisini, bilgilendirici metinlere kıyasla daha çok kullandığı görülmektedir. Buna karşın, Türkçeden İngilizceye ardıl çeviri yaparken anlatımsal metinlerde bilgilendirici metinlere kıyasla çok daha fazla bağlaç kullanıldığı, dolayısıyla daha fazla belirtikleştirme stratejisine yer verildiği görülmektedir.

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken bilgilendirici metinlerde öğrencilerin bağlaç sayısının anlatımsal metinlere göre arttırdığı gözlemlenmektedir. Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken ise anlatımsal metinlerin çevirisinde bilgilendirici metinlerle karşılaştırıldığında çok daha fazla bağlaç kullanımının olduğu gözlenmektedir. Bağlaç kullanımının belirtikleştirmeye doğru orantılı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, öğrencilerin İngilizceden Türkiye simultane çeviri yaparken bilgilendirici metinlerde belirtikleştirme stratejisini, anlatımsal metinlere kıyasla daha çok kullandığı görülmektedir. Buna karşın, Türkçeden İngilizceye simultane çeviri yaparken anlatımsal metinlerde bilgilendirici metinlere kıyasla daha fazla bağlaç kullanıldığı, dolayısıyla daha fazla belirtikleştirme stratejisine yer verildiği görülmektedir.

Bağlaç kullanımının genel görünümüne bakıldığında, İngilizceden Türkçeye yönlülükte anlamsal metinlerin çevirisinde tüm çeviri türlerinde artan bir bağlaç kullanımı, dolayısıyla bir belirtikleştirme stratejisinden, söz edilirken, bilgilendirici metinler için düzenli bir örütüden söz etmek mümkün değildir. Bağlaçların yoğun olarak kullanımı güçlü bir belirtikleştirme stratejisi olarak farklı çalışmalarda ortaya konmuştur (Gumul, 2006; 2007). Ancak bağlaç kullanımıyla ilgili olarak belirtikleştirme varsayımıyla uyuşmayan sonuçlar da mevcuttur (Puurtinen, 2004). Bu projenin veri sonuçları metin türünün ve yönlülüğün bağlaç kullanımında belirleyici olduğunu göstermektedir. Anlatımsal metinlerde bilgilendirici metinlere oranla daha fazla bağlaç kullanımı söz konusudur. Öte yandan yönlülüğü ele aldığımızda, ana dilde değil, çeviri diline doğru oluşan yönlülükte oluşan çeviri güçlükleri temelli belirtikleştirme stratejilerinde gerçekleşen artış daha önceki çalışmalarda da ortaya konmuştur (Tommola ve Helevä 1998; Al-Salman ve Al-Khanji 2002). Bu çalışmaların bulgularına uyumlu olarak bu projede öğrenci deneklerin metin türü ve çeviri türü parametrelerine bakılmaksızın (yazılı metinden sözlü çeviri hariç) Türkçeden İngilizceye yapılan çevirilerde daha fazla bağlaç kullandığı gözlemlenmektedir.

5.4 Sözlü Çeviride Duraklama, Akıcılık ve Pedagojik Çıkarımlar

Öğrenci odaklı bütüncelerin kullanıldığı araştırmalar, kuramsal ve betimleyici yaklaşımlar olmaktan çok yabancı dil ve çeviri eğitimine ışık tutan çalışmaları barındırmaktadır. Bu tür araştırmalar (Aston 2001; Sinclair, 2004; Leech, 1998), belirli dil çiftiyle çalışan öğrenciler için en sorunlu konuların ve yaygın ortak yanlışların neler olduğuna ve dolayısıyla bu sorunları çözmeye yönelik çeviri ve dil öğretim yöntemlerinin gelişmesine olanak tanımaktadır. Öğrenci odaklı bütün bu derlem çalışmalarından hareketle, bir kaynak metnin profesyonel çevirmenlerce değil de aynı kaynak metni çeviren öğrenci çevirileriyle oluşturulması olarak tanımlanan öğrenci çeviri bütüncesinin kullanımı çeviri çalışmalarında oldukça yaygınlaşmıştır (Cook, 1998; Jaaskelainen 1989a, 1989b; Künzli 2001, 2004; Englund-Dimitrova, 2005, Gumul, 2006, 2007). Özellikle 1990larda ortaya çıkan öğrenci çeviri bütüncesinin hem çeviri eğitimine hem de araştırmalarına değerli katkılar sunacağına dair kanı, önemli araştırmaların çıkış noktası olmuştur (Bowker ve Bennison, 2003; Uzar ve Walinski 2001). Bir başka deyişle, öğrenci çeviri bütüncesine dayalı çalışmalar, çeviri bütüncesi ile öğrenci bütüncesi geleneğinin bir kesişme noktasıdır denebilir. Bu bağlamda, çalışmaların odak noktasını çeviri öğrencilerin oluşturduğu “aradil”i incelemek, çeviri stratejileri ve yeniden metinleştirme temelli bir bakış açısıyla öğrenci çevirilerindeki sorunlu alanlara dikkat çekmek oluşturmaktadır. Öğrenci temelli bütüncelerde özellikle öğrenci performansı ve öğretme yöntemleriyle bütüncelendirilen bir paradigmaya geçiş söz konusudur.

Bu noktadan hareketle, giriş bölümünde ifade edilen çalışmamızın 3. amacıyla bağlantılı olarak projemizin bu bölümünde sözlü çeviri sırasındaki öğrenci duraklamalarına yoğunlaşmıştır. Bu duraklamaların hangi metin türleri ve hangi çeviri türü için hangi sıklıkta ve hangi yapıları çevirirken gerçekleştiği belirlenmiş ve bunların istatistiksel analizleri yapılmıştır. Hiç kuşku yok ki farklı çeviri türleri çevirmene iş yükü ve zaman kısıtı açısından farklı dinamikler sunmaktadır. İlgili alan yazın incelenerek öğrencilerin 3 saniye ve üzeri yaptığı çeviri kesintisi duraklama olarak kabul edilmiştir. Her bir deneğin her çeviri türü için kaç kere ve hangi yapılar için durakladığı, metinleri ne kadar sürede çevirdiği belirlenmiş ve bu verilerin metin türü, ve yönlülükle korelasyonu istatistiksel analizlerle hesaplanmıştır.

5.4.1 Sözlü Çeviride Duraklama

Ardıl, eşzamanlı ve yazılı metinden sözlü çeviri için akıcılık önemli bir ölçüttür. “Akıcısızlık”ın (disfluency) bir göstergesi olarak gruplandırılırsalar da (Corley ve Stewart, 2008; Shriberg, 1999), *duraklama* (pause), *dolgu* (filler), *yineleme* (repetition) sözlü iletişime yardımcı olur; anlama ve

anlamlandırmaya olanak sağlar ve çeşitli iletişimsel işlevlere hizmet eder (Brennan ve Schober, 2001 ve Tissi, 2000). Yin (2011), akıcısızlığın, hazırlıksız konuşma sırasındaki tartışmasız olumlu rolünden söz eder. Yine de, kabul edilebilir sınırları aştığında akıcısızlık durumlarının akıcılığa ciddi zarar verdiği su götürmez bir gerçektir. Goffman (1981), doğal konuşmayı oluşturan bileşenlerin duraklama, yeniden başlama, yineleme ve diğer dilsel kusurların sınırlarını aşmadan bir araya getirilmesi gerektiğinden söz eder. Bunun yanısıra, Arnold ve Tanenhaus (2011), akıcısızlık durumlarının dilsel anlamaya engel teşkil ettiğini belirtir.

Gile (1995: 172), akıcı konuşmanın çevirmenin çeviri çıktısının değerlendirilebileceği bir ölçüt olduğundan bahseder. Bunun yanısıra, Altman (1994), akıcılığın profesyonel bir çeviri ile öğrenci çevirisi arasındaki farkı ortaya çıkaran çeviri yönlerinden biri olduğunu belirtir. Tissi (2000), sessiz duraklamaların dilsel üretimde kesintilere karşılık gelen durumlar olduğunu ve bu durumların bundan ötürü nesnel bir biçimde ölçülebildiğini söyler. Alanyazında ise, *bozucu* (disruptive) ve *işlevsel* (functional) duraklamalar arasında bir ayırım yapılmadığından söz edebiliriz.

Ardıl çeviri alanyazınında kesintilerin *en küçük eşik noktası* (minimal threshold) üzerinde bir uzlaşma söz konusu değildir. Duez (1982: 13), 0.18 saniyelik bir en küçük eşik noktası üzerinde dururken, Tissi (2000: 111) ise 0.25 saniyelik bir eşik noktası belirlemiştir. Cardeon'un (2013) yürüttüğü bir çalışmada, dokuz *değerlendirici* (rater) ile yürütülen öznel bir inceleme, değerlendiricilerin, sessiz duraklamaların bozucu doğası üzerinde uzlaşmaya varıp varmadıklarını bulmak için başlangıç noktası olarak kullanılmıştır. Cardeon'un bu çalışmasının bir diğer amacı da akıcılık üzerinde olumsuz etkisi olduğu düşünülen sessiz duraklamalar hakkında bir fikir elde etmektir. Çalışmanın sonuçları ise, duraklamalar uzadıkça değerlendiricilerin çeviride oluşan duraklamaları daha da bozucu olarak gördüğünü göstermektedir.

Alanyazındaki çalışmalar, akıcı konuşmanın nasıl tanımlandığını ve geliştirilmesi gerektiği üzerinde ayrıntılandırma sunmaz. Weber (1990) fikirleri otomatik olarak sunma yeteneğinin geliştirilmesinin akıcı konuşmayı geliştireceği üzerinde durur, ancak Mead'un (2000: 90) da söz ettiği gibi bu yeteneğin bileşkelerinin ne olduğu hakkında bilgi sunmaz. Benzer bir biçimde, Goffman (1981: 172), başarılı bir topluluk konuşmacısının kabuledilebilir duraklama, yeniden başlama ve yineleme sınırlarını aşmaması gerektiğini belirtir. Goffman, bu durumları dilsel açıdan belirlenebilen kusurlar olarak görür ve ona göre, bunlar, dilsel üretime eşlik eden

formülasyon ve uslamlama çabalarının birer göstergesidir. Goffman'ın bu tanımlamasından yola çıkarsak, tanımlamanın sözlü çeviri için de geçerli bir tanım olduğunu belirtebiliriz (Mead, 1996).

Goffman'ın *etkilem* (influency) olarak adlandırdığı durumu aslında akıcısızlık olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Akıcısızlık, şu biçimde açıklanır: “en belirgin akıcısızlık türleri duraksamalar, duraklamalar, düzeltmeler, yanlış başlangıçlar, yinelemeler, ünlemler, kekelemeler ve dil sürçmeleridir.” Geleneksel dilsel incelemenin yapısal yönü akıcısızlık gibi dilsel özellikler üzerinde pek durulmaz ve bu özelliklere önem verilmez. Ancak, uygulamalı dilbilim ve özellikle çeviribilim alanındaki çalışmalar konuşmanın bu değişkenleri üzerinde durmaktadır. Çeviribilim alanındaki bu türden çalışmalar için Kopczynski (1981) ve Vik-Tuovinen'in (1995) çalışmalarından söz edilebilir.

Duez (1982), “duraklama” ve “eee (ums and ahs)” olarak belirlenen duraklamaların “sessiz” ve “dolgu” duraklamaları olarak sınıflandırmıştır. Buna göre, dolgu adilleri “sesli olmayan duraklamalar” (non-silent pauses) olarak adlandırılır ve yanlış başlangıçlar ile yinelemeleri içerir. Duez'in politik söylem üzerine yaptığı çalışma ise sessiz duraklamaların retorik etki yaratmak için kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Duez'in bulgularına benzer bir bulguyu daha önce Clemmer, O'Connell ve Loui (1979) elde etmiş, Holmes (1984) de duraklamayı doğaçlama öykülerde ölçümlenmiştir. Duraklama üzerinde yapılan önceki çalışmalar (Henderson, Goldman-Fisler, Skarbek, 1965; 1966 vb.) odak noktasının sessiz mi dolgu duraklarının mı üzerinde olduğunu belirtmez. Bu çalışmalar, duraklamayı dilsel üretim sırasındaki bilişsel bir etkinlik olarak tanımlar. Ancak, sessiz ve dolgu durakları arasındaki işlevsel farklar ve bu duraklama kavramının dinleyicinin kavraması üzerindeki etkisi açık olarak tartışılmamıştır. Mead (2000) sessiz duraklamaların nefes almak için duraklama ya da vurgu/duraksama amaçlı duraklamalar olabileceğini belirtir.

Duraklamaları bilişsel bir etkinlik olarak ele alırsak, duraklamanın sözel etkinlikte tesadüfi olmadığını ve duraklamaların nedensel tabanlarının bulunduğunu belirtebiliriz. Sessiz duraklamalar dilsel üretim sırasında zaman kazanmak amacıyla gerçekleştirilir. Maclay ve Osgood (1959), duraklamalar için bir sınıflama önerir ve sınıf içerisindeki her üyenin ayrı ayrı işlevlerini tanımlar. Buna göre, sessiz duraklamalar, dolgu duraklamaları ve yinelemeler dilsel düzenlenim sırasında gereken zamanı kazandırırken; yanlış başlangıçlar ise, bir önce söylenmiş şeyi düzeltmek için kullanılan araçlardır.

O halde duraklamalar, dil içerisinde işlevsel birimler olarak iş görebilirler. Osgood (1954) bu bağlamda, bu birimleri işlevsel olarak ele alan ilk kişidir. Suci (1967) ise bu işlevsel birimlerin sınırlarını belirleyen duraklamalar olduğunu söyler. Suci bu bağlamda, sözdizimsel yapılar ve bu duraklamalar arasında herhangi bir örtüşme olmadığını söyler. Buna göre, duraklamalar daha farklı bir işlevsel örgütlenme yansıtmaktadır. Keseling (1992) de duraklamaları bu bağlamda incelemiş ve duraklamaların işlevsel birer birim olduğuna kanaat getirmiştir.

Çeviri Süreleri

Bu noktadan hareketle çeviri türü, tönülük ve metin türüne bağlı olarak her bir denek için hesaplanan duraklama sıklığı ve duraklama-çevirilen yapı ilişkisi Paired Samples t test yardımıyla hesaplanmıştır. Buna göre, ortalama çeviri süreleri üstte belirtilen üç parameter bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 9. Duraklama Bağlamında Çeviri Süreleri

	Yön	Bilgilendirici		Anlatımsal		P [†]
		Mean±SD	Med(Min-Max)	Mean±SD	Med(Min-Max)	
Ardıl	İngilizce-Türkçe	6.4±1.4	6.3(3.4 – 10.8)	5.1±1.2	5.5(2.2 – 6.9)	0.000
	Türkçe-İngilizce	9.3±1.7	9.3(5.7- 13)	8.9±2.4	9.7(3.6- 12.4)	0.472
	P [†]		0.000		0.000	
Sight	İngilizce-Türkçe	7.4±1.3	7.2(5.2 – 10.7)	6.9±1.3	6.6(4.6 – 10.4)	0.172
	Türkçe-İngilizce	13.1±3.3	12.6(8.3- 20.7)	10.5±2.3	11.1(5.9- 15.1)	0.000
	p [†]		0.000		0.000	
Simultane	İngilizce-Türkçe	7.6±0.03	7.6(7.5 – 7.7)	5.0±0.05	5.0(4.9 – 5.2)	0.000
	Türkçe-İngilizce	9.6±0.05	9.6(9.6- 9.7)	7.6±0.05	7.5(7.5- 7.7)	0.000
			0.000		0.000	

SD; Standard Deviation, Med; Median, Min; Minimum, Max; Maximum [†]Paired Samples t test

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviriyi ortalama 7.4±1.3 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 13.1±3.3 dakikaya çıkmaktadır. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir (p<0.001).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviriyi ortalama 6.9±1.3 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 10.5±2.3 dakikaya yükselmektedir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir (p<0.001).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 7.4±1.3 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 6.9±1.3 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir (p>0.05).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 13.1±3.3 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 10.5±2.3 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir (p<0.001).

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviriyi ortalama 6.4±1.4 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 9.3±1.7 dakikaya çıkmaktadır. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir (p<0.001).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviriyi ortalama 5.1±1.2 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 8.9±2.4 dakikaya yükselmektedir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir (p<0.001).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 6.4 ± 1.4 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 5.1 ± 1.2 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p < 0.001$).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Ardıl çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 9.3 ± 1.7 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 8.9 ± 2.4 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Simultane çeviriyi ortalama 7.6 ± 0.03 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 9.6 ± 0.05 dakikaya çıkmaktadır. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p < 0.001$).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Simultane çeviriyi ortalama 5 ± 0.05 dakikada yaparken Türkçeden İngilizceye çeviride bu süre ortalama 7.6 ± 0.05 dakikaya yükselmektedir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p < 0.001$).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Simultane çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 7.6 ± 0.03 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 5 ± 0.05 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p < 0.001$).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Simultane çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinleri ortalama 9.6 ± 0.05 dakikada çevirirlerken anlatımsal metinleri ortalama 7.6 ± 0.05 dakikada çevirmişlerdir. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p < 0.001$).

Çeviri süreleri açısından istatistiksel çözümlene sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin tüm çeviri türlerinde Türkçeden İngilizceye çevirileri ve bilgilendirici metinleri

İngilizceden Türkçeye çevirilere ve anlatımsal metinlere kıyasla daha uzun sürede çevirdiği görülmektedir.

Tablo 10. Duraklama Sayıları

	Yön	Bilgilendirici	Anlatımsal	P*
		Med(Min-Max)	Med(Min-Max)	
Ardıl	İngilizce-Türkçe	2(0 – 14)	1(0 – 8)	0.083
	Türkçe-İngilizce	5(1 – 21)	3(0 – 18)	0.062
	P*	0.002	0.000	
Sight	İngilizce-Türkçe	22(6 – 39)	11.5(3 – 25)	0.000
	Türkçe-İngilizce	28(10 – 40)	19(6 – 45)	0.004
	P*	0.002	0.001	
Simultane	İngilizce-Türkçe	4(0 – 8)	2.5(0 – 7)	0.012
	Türkçe-İngilizce	6.5(3 – 10)	4(1-13)	0.027
		0.001	0.008	

Med; Median, Min; Minimum, Max; Maximum * Wilcoxon Signed Ranks Test

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken 22 (6-39) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 28(10-40) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken 11.5 (3-25) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 19(6-45) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 22(6-39) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 11.5 (3-25) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.001$).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Yazılı Metinden Sözlü çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 28(10-40) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 19 (6-45) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviri yaparken 2 (0-14) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 5(1-21) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviri yaparken 1 (0-8) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 3(0-18) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.001$).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Ardıl çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 2(0-14) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 1(0-8) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($p>0.05$).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Ardıl çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 5(1-21) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 3 (0-18) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($p>0.05$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler Bilgilendirici metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Simultane çeviri yaparken 4 (0-8) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 6.5(3-10) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Öğrenciler Anlatımsal metinlerde;

- ✓ İngilizceden Türkçeye Simultane çeviri yaparken 2.5 (0-7) kez duraksarken Türkçeden İngilizceye çeviride 4(1-13) kez duraksamaktadırlar. Duraksama ortancaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Öğrenciler İngilizceden Türkçeye Simultane çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 4(0-8) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 2.5 (0-7) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.05$).

Öğrenciler Türkçeden İngilizceye Simultane çeviri yaparken;

- ✓ Bilgilendirici metinlerde 6.5(3-10) kez duraksarken anlatımsal metinlerde 4(1-13) kez duraksamaktadırlar. Fark istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir ($p<0.01$).

Duraklama sayıları açısından istatistiksel çözümlene sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin tüm çeviri türlerinde Türkçeden İngilizceye çevirilerde ve bilgilendirici metinlerde İngilizceden Türkçeye çevirilere ve anlatımsal metinlere kıyasla daha fazla duraklama yaptığı görülmektedir.

Duraklama Türleri

Duraklama türleri karşılaştırılırken hangi yapılarda durulduğu incelenmiştir. Öğrencilerin duraklama yaptığı yapılar şu şekilde sınıflanmıştır: fiil çekimlerinde (etken/edilgen) yapılan duraklamalar çatı bakımından; karmaşık tümcelerdeki yantümce yapılarında yapılan duraklamalar yantümce türleri (ad yantümcesi, sıfat yantümcesi, belirteç yantümcesi ve koşul yantümcesi) olarak, sözcük anımsayamama veya karşılığını bulamama durumunda yapılan duraklamalar sözcüksel duraklamalar olarak sınıflandırılmıştır. “Diğer” adı altında zaman kipi veya kiplik sorunlarına yer verilmiştir. Öncelikle öğrencilerin durma sayıları toplanmış ve üstte belirtilen sınıflamaya göre genel dağılımlarına bakılmıştır. Örneğin bilgilendirici metinlerde İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken 20 öğrenci toplam 438 defa

duraksamış; bunun %8.7'si çatı yapılarında, %50.9'u tuncelerde, %39.5'i sözcüklerde ve %0'ı diğcr yapılardadır. Gruplarda bu yüzde dağılımlar Ki-Kare (Chi-Square) testi ile karşılaştırılmıştır.

Daha sonra duraklama yapılan çatı türleri ve yantümce türlerinin çeviri türü,yönlülük ve metin türü açısından incelenmesi yapılmıştır. Gözelere düşen duraklama sayısının 5'ten küçük olduğu durumlar söz konusu olduğu için çatı türlerinin dağılımlarının istatistiksel hesaplamalarında Ki-Kare (Chi-Square) testi yerine Fischer Exact Test, yantümce türlerinin dağılımında ise Exact Test kullanılmıştır.

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 11. Yazılı Metinden sözlü Çeviri ve Duraklama Türlerinin Dağılımı

Yaz. Met. Sözlü Çeviri		Duraklama				Toplam
		Çatı	Y.tümce	Sözcük	Diğcr	
Bilgilendirici İngilizce-Türkçe	Sayı	38	223	173	4	438
	%	%8.7	%50.9	%39.5	%0.9	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	164	130	229	25	548
	%	%29.9	%23.7	%41.8	%4.6	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	20	100	121	1	242
	%	%8.3	%41.3	%50	%0.4	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	124	103	140	6	373
	%	%33.2	%27.6	%37.5	%1.6	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=115.3$ $p<0.001$). İngilizceden Türkçeye çeviride çatı yapısında duraklama %8.7 iken Türkçeden İngilizceye çeviride bu oran %29.9'dur. İngilizceden Türkçeye çeviride yantümce yapısında duraklama %50.9 iken Türkçeden İngilizceye çeviride bu oran %23.7'dir.

Anlatımsal metinlerde;

İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=54.7$ $p<0.001$). İngilizceden Türkçeye çeviride Çatı yapısında duraklama %8.3 iken

Türkçeden İngilizceye çeviride bu oran %33.2'dir. İngilizceden Türkçeye çeviride yantümce yapısında duraklama %41.3 iken Türkçeden İngilizceye çeviride bu oran %27.6'dır.

İngilizceden Türkçeye yazılı metinden sözlü çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir ($\chi^2=7.5$ $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye yazılı metinden sözlü çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı hafif biçimde farklıdır ($\chi^2=8.8$ $p<0.05$). Bilgilendirici metinlerde çatı yapısında duraklama ve yantümce yapısında duraklama anlatımsal metinlere göre daha azdır.

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 12. Çeviri ve Duraklama Türleri Dağılımı

Ardıl Çeviri		Duraklama				Toplam
		Çatı	Y.tümce	Sözcük	Diğer	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	9	25	26	0	60
	%	%15.0	%41.7	%43.3	%0	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	38	40	44	10	132
	%	%28.8	%30.3	%33.3	%7.6	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	1	18	22	0	41
	%	%2.4	%43.9	%53.7	%0	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	21	32	45	4	102
	%	%20.6	%31.4	%44.1	%3.9	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizceden Türkçeye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=10.4$ $p<0.05$). İngilizceden Türkçeye çeviride Diğer yapısına rastlanmamışken. Türkçeden İngilizceye çeviride bu oran %7.6'dır.

Anlatımsal metinlerde;

İngilizceden Türkçeye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=9.7$ $p<0.05$).

İngilizceden Türkçeye çeviride çatı yapısında duraklama %2.4 oranında kullanılmışken Türkçeden İngilizceye çeviride %20.6 oranında kullanılmıştır.

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir ($\chi^2=4.5$ $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir ($\chi^2=4.6$ $p>0.05$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 13. Simultane Çeviri ve Duraklama Türlerinin Dağılımı

Simultane Çeviri		Duraklama				Toplam
		Çatı	Y.tümce	Sözcük	Diğer	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	7	25	32	1	65
	%	%10.8	%38.5	%49.2	%1.5	%100.0
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	26	43	31	16	116
	%	%22.4	%37.1	%26.7	%13.8	%100.0
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	4	23	14	1	42
	%	%9.5	%54.8	%33.3	%2.4	%100.0
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	29	18	29	4	80
	%	%36.3	%22.5	%36.3	%5.0	%100.0

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=15.8$ $p<0.01$). İngilizceden Türkçeye çeviride Çatı yapısında ve Diğer yapıda duraklama daha az görülürken, sözcük yapısı Türkçeden İngilizceye çevirilerde daha fazladır. Yantümce yapısına ise benzer oranda rastlanmıştır.

Anlatımsal metinlerde;

İngilizceden Türkçeye simultane çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=16.3$ $p<0.01$). İngilizceden Türkçeye çeviride çatı yapısında duraklama daha azken, Tümce yapısında duraklama daha fazladır. Sözcük ve diğer yapılar çeviri yönlerinde benzer dağılmıştır.

İngilizceden Türkçeye simultane çeviride,

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir ($\chi^2=3.1$ $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye simultane çeviride,

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklıdır ($\chi^2=11.5$ $p<0.05$). Bilgilendirici metinlerde çatı ve sözcük yapısında duraklama azken, anlatımsal metinlerde tümce ve diğer yapı daha az gözlemlenmiştir.

Duraklamada Çatı Türlerinin Dağılımı

Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 14 Yazılı Metinden Sözlü Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı

Yazılı M.Sözlü Çeviri		Çatı		Toplam
		Etken	Edilgen	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	37	1	38
	%	%97.4	%2.6	100.0%
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	121	43	164
	%	%73.8	%26.2	100.0%
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	20	0	20
	%	%100	%0	100.0%
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	106	18	124
	%	%85.5	%14.5	100.0%

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizce'den Türkçe 'ye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=10.1$ $p<0.01$).

Anlatımsal metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur (Fisher's Exact test $p=0.077$ $p>0.05$).

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı farklı değildir (Fisher's Exact test $p=1.00$ $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle duraklama yapılan çatı yapılarından edilgen yapı %26.2 oranında kullanılmışken bu oran Anlatımsal metinler %14.5'dir. Fark anlamlıdır ($\chi^2=5.8$ $p<0.05$).

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 15 Ardıl Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı

Ardıl Çeviri		Çatı		Toplam
		Etken	Edilgen	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	5	4	9
	%	%55.6	%44.4	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	28	10	38
	%	%73.7	%26.3	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	1	0	1
	%	100%	%0	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	20	1	21
	%	%95.2	%4.8	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur ($\chi^2=1.1$ $p>0.05$).

Anlatımsal metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur (Fisher's Exact test $p=1.00$ $p>0.05$).

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı farklı değildir(Fisher's Exact test $p=1.00$ $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir (Fisher's Exact test $p=0.077$ $p>0.05$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 16 Simultane Çeviride Çatı Türlerinin Dağılımı

Simultane Çeviri		Çatı		Toplam
		Etken	Edilgen	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	7	0	7
	%	%100	%0	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	23	3	26
	%	%88.5	%11.5	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	4	0	4
	%	%100	%0	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	26	3	29
	%	%89.7	%10.3	%100

Bilgilendirici metinlerde,

İngilizce'den Türkçe 'ye simültane çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur ($\chi^2=1.3$ $p>0.05$).

Anlatımsal metinlerde.

İngilizce'den Türkçe'ye simültane çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur (Fisher's Exact test $p=1.00$ $p>0.05$).

İngilizceden Türkçeye çeviride,

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı tamamen aynıdır. Hiç edilgen yapı kullanılmadığından karşılaştırma yapılamamaktadır.

Türkçeden İngilizceye çeviride,

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan çatı yapılarının dağılımı arasında fark yoktur(Fisher's Exact test $p=1.00$ $p>0.05$).

Duraklamada Yantümce Türlerinin Dağılımı

Yazılı Metinde Sözlü Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 17 Yazılı Metinden Sözlü Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı

Yazılı Met. Sözlü Çeviri		Yantümce türü				Toplam
		Ad	Sıfat	Belirteç	Koşul	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	115	44	49	15	223
	%	%51.6	%19.7	%22	%6.7	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	59	35	31	5	130
	%	%45.4	%26.9	%23.8	%3.8	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	44	42	14	0	100
	%	%44	%42	%14	%0	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	39	33	22	9	103
	%	%37.9	%32	%21.4	%8.7	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizce'den Türkçe 'ye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı arasında fark yoktur ($\chi^2=3.9$ $p>0.05$).

Anlatımsal metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye yazılı metinden sözlü çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı arasında fark vardır ($\chi^2=12.1$ $p<0.01$). Türkçeden İngilizceye ad, sıfat ve

belirteç yantümcelerinde daha çok duraklama söz konusuken İngilizceden Türkçeye ad ve sıfat yan tümcelerinde daha fazla duraklama yapılmıştır..

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı farklıdır($\chi^2=22.6$ $p<0.001$). Bilgilendirici metinlerde ad, sıfat ve belirteç yantümcelerinde daha fazla duraklama varken anlatımsal metinlerde ad ve sıfat yantümcesinde daha çok duraklama yapılmıştır.

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı farklıdır ($\chi^2=3.7$ $p>0.05$)

Ardıl Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 18 Ardıl Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı

Ardıl Çeviri		Yantümce türü				Toplam
		Ad	Sıfat	Belirteç	Koşul	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	7	11	4	3	25
	%	%28,0	%44	%16	%12	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	12	14	13	1	40
	%	%30	%35	%32.5	%2.5	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	5	8	4	1	18
	%	%27.8	%44.4	%22.2	%5.6	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	17	10	5	0	32
	%	%53.1	%31.2	%15.6	%0	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizce'den Türkçe 'ye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı arasında fark yoktur ($\chi^2=4.2$ $p>0.05$).

Anlatımsal metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye ardıl çeviri yaparken duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan duraklama yapılan yantümce türlerinin dağılımı arasında fark yoktur (Exact test $p=0.216$, $p>0.05$).

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan yantümce yapılarının dağılımı farklı değildir (Exact test $p=0.967$, $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir (Exact test $p=0.136$, $p>0.05$).

Simultane Çeviri Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Tablo 19 Simultane Çeviride Yantümce Türlerinin Dağılımı

Simultane Çeviri		Yantümce türü				Toplam
		Ad	Sıfat	Belirteç	Koşul	
Bilgilendirici İngilizce- Türkçe	Sayı	9	10	5	1	25
	%	%36	%40	%20	%4	%100
Bilgilendirici Türkçe- İngilizce	Sayı	15	6	14	8	43
	%	%34.9	%14	%32.6	%18.6	%100
Anlatımsal İngilizce-Türkçe	Sayı	10	7	6	0	23
	%	%43.5	%30.4	%26.1	%0	%100
Anlatımsal Türkçe- İngilizce	Sayı	11	0	5	2	18
	%	%61.1	%0	%27.8	%11.1	%100

Bilgilendirici metinlerde;

İngilizce'den Türkçe 'ye simultane çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı arasında sınırdaki fark vardır ($\chi^2=8.0$ $p<0.05$). Türkçeden İngilizceye ad ve belirteç yantümcelerinde daha çok duraklama yapılmışken, İngilizceden Türkçeye ad ve sıfat yantümcelerinde fazla duraklama söz konusudur.

Anlatımsal metinlerde;

İngilizce'den Türkçe'ye simultane çeviri yaparken duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı ile Türkçeden İngilizceye çeviri yaparken duraklama yapılan duraklama yapılan tümce türlerinin dağılımı arasında fark vardır (Exact test $p=0.026$, $p<0.05$). Türkçeden İngilizceye ad ve belirteç yantümcelerinde daha çok duraklama yapılmışken, İngilizceden Türkçeye ad ve sıfat yantümcelerinde fazla duraklama söz konusudur.

İngilizceden Türkçeye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılan yantümce yapılarının dağılımı farklı değildir (Exact test $p=0.784$, $p>0.05$).

Türkçeden İngilizceye çeviride;

Bilgilendirici metinlerle Anlatımsal metinler de duraklama yapılarının dağılımı farklı değildir (Exact test $p=0.188$, $p>0.05$).

Duraklama süresi konusunda genel bir değerlendirme yapacak olursak; duraklama süresi açısından tüm çeviri türlerinde düzenli bir örüntüyü gözlemlemek olasıdır. Buna göre, tüm çeviri ve metin türleri için Türkçeden İngilizceye yapılan çeviriler, İngilizceden Türkçeye yapılan çevirilere kıyasla, daha uzun sürmektedir. Ayrıca, bütün çeviri ve metin türleri için her iki yönlülükte öğrenciler anlatımsal metinlere kıyasla, bilgilendirici metinleri daha uzun sürede çevirmektedir. Bu durum alan yazında öğrenci odaklı olarak yapılan diğer çalışmalarla uyumludur (Gumul 2006; 2007.)

Duraklama sayısına baktığımızda, üstteki bulgularla uyumlu olarak öğrencilerin, bütün çeviri ve metin türleri için, Türkçeden İngilizceye yapılan çevirilerde, İngilizceden Türkçeye yapılan çevirilere kıyasla, daha çok durakladığını görmekteyiz. Ayrıca, bütün çeviri ve metin türleri için her iki yönlülükte öğrenciler anlatımsal metinlere kıyasla, bilgilendirici metinlerde daha çok duraklamaktadır. Bu önemli farklılık bilgi aktarma görevi üstlenen bilgilendirici metinleri yoğun bilgi yükünden kaynaklanmaktadır.

Duraklama türlerine genel olarak baktığımızda, en belirgin duraklama noktalarının yantümceler ve sözcüksel duraklamalar olduğunu görmekteyiz. Çatı yapıları öğrenci performanslarında duraklama türleri açısından 3. sırada yer alan bir belirleyici olarak yer almaktadır.

Çatı ve yantümce türlerine göre duraklama dağılımına baktığımızda ise, öğrencilerin daha çok etken çatıya sahip yantümcelerde durduğu, metin türü, yönlülük ve çeviri türü parametreleri

bağlamında bu örüntünün değişmediği görülmektedir. Bu durumun büyük ölçüde Türkçe ve İngilizcenin farklı sözdiziminden kaynaklandığı, özellikle uzun karmaşık tümcelerde Türkçe (SOV) ve İngilizce (SVO) arasındaki farklı söz diziminin çözümleme sürecini zora soktuğu düşünülebilir. Yantümce türlerine ilişkin dağılımı gözlemlendiğinde, öğrencilerin sözkonusu üç parametre bağlamında ağırlıklı olarak ad ve sıfat yantümcelerinin çevrilmesi sırasında duraklama yaptığı belirlenmiştir.

6. Sonuç

Öğrenci deneklerin çeviri sürecindeki belirtikleştirme davranışlarının sonuçlarını DİD modeli çerçevesinde ve çalışmadaki üç parametreyi göz önüne alarak değerlendirdiğimizde, öğrenci deneklerin oluşturduğu ve bizim **düşünsel belirtikleştirmeyi** izlediğimiz geçişlilik yapılarının (adlaştırma, süreç türleri, etken/edilgen yapılar) hiç birinde Blum Kulka'nın belirtikleştirme varsayımını bütünüyle doğrular nitelikte bir örüntüye rastlanmamıştır. Aynı durum öğrencilerin oluşturduğu ve bizim **metinsel belirtikleştirmeyi** takip ettiğimiz bağlaç kullanma davranışları için de geçerlidir. Bir diğere deyişle, özgün metin ve çeviri metinlerin karşılaştırılmasına dayanan çözümleme bulguları, belirtikleştirme varsayımını “kısmen” doğrular niteliktedir. Bir diğere deyişle, Blum-Kulka'nın etkileşen tüm diller arasındaki dilbilimsel ve metinsel farklılıkları göz önüne almaksızın gerçekleşen evrensel bir belirtikleştirme davranışının olduğunu savlayan varsayımının aksine, öğrencilerimiz, metin türü, çeviri türü ve yönlülük parametrelerine duyarlı bir çeviri davranışı sergilemişlerdir. Daha da açacak olursak, öğrenciler bağlı kaldığımız üç parametrede kimi zaman belirtikleştirme yapıp kimi zaman yapmayarak belirtikleştirmenin her çeviri türü, metin türü ve dil çiftinde görülebilecek bir olgu olmadığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda belirtikleştirmeyi bir “evrensel çeviri ögesi” olarak görmekten çok çeviri edimi sırasında karşımıza çıkabilecek ve etkileşen dil çiftinin benzerlik ve farklılıkları, çevirilen metnin özellikleri ve çeviri türüne bağlı olarak değişiklik gösterebilecek olan bir çeviri süreci olgusu olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır.

Bizim **kişilerarası belirtikleştirmeyi** izlediğimiz ve öğrenci deneklerin oluşturduğu çeviri sürecindeki kip kaydırma davranışlarını sözlü ve yazılı dil sürekliliği çerçevesinde çeviribilim açısından değerlendirdiğimizde, bulgularımızın belirtikleştirme varsayımıyla değil, Baker'ın (1996) “yönelme” (levelling out) varsayımıyla uyum gösterdiği görülmektedir. Baker'a göre (1996:184) “bir süreklilik içinde yer alan çeviri metinler merkeze doğru yönelme eğilimindedir”. Bir diğere deyişle, çeviri metinlerin ve özgün metinlerin iki uç noktayı oluşturduğu bir süreklilik

çizgisi içinde çeviri metinler merkeze doğru yaklaşarak bir orta yol tuttururlar. Benzer biçimde, Shlesinger'e göre (1989) çeviri sırasında yazılı metinler sözlü metin özelliklerine, sözlü metinlerse yazılı metin özelliklerine sahip olmaktadır. Bulgularımıza göre, sözlü dil özelliklerine sahip anlatımsal metinlerde etkileşim içeren buyrum ve soru kiplerinin bildirim kiplerine doğru kaydırıldığı böylece sözlü metinlerin yazılı metin özelliklerine sahip metinlere dönüştürdüğü görülmektedir. Yazılı dil özelliklerine sahip bilgilendirici metinlerde ise, bildirim kiplerinin soru kiplerine evrilmesi sözlü dile yönelimi gözler önüne sermektedir. Yazılı metin özelliklerinden sözlü metin özelliklerine geçiş, yazılı metinden sözlü çeviriden başlayarak, ardıl çeviri ve simultane çeviri sürekliliği içinde sözlü çeviri türleriyle eşleştirilirse, en fazla sözlü dil özelliklerine sahip olan simultane çeviri sürecinde bütüncemizde yer alan soru ve buyrum kiplerinin azaltılarak bildirim kiplerine doğru kaydırılması yazılı dil özelliklerine geçişi işaret etmekte ve Shlesinger'in (1989) bulgularıyla örtüşmektedir.

Öte yandan, sözlü çeviri sırasındaki öğrenci duraklamalarının hangi metin türleri ve hangi çeviri türü için hangi sıklıkta ve hangi yapıları çevirirken gerçekleştiğinin belirlenmesi öğrencilerin zorladıkları yapıları tespit etmekte ve bunların işleme biçimlerini belirlemede son derece önemli bulgular sunduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan, duraklamaları bilişsel bir etkinlik olarak ele alırsak, duraklamanın sözel etkinlikte tesadüfi olmadığını ve duraklamaların nedensel tabanlarının bulunduğunu belirtebiliriz. Sözlü çeviride duraklamalar dilsel üretim sırasında zaman kazanmak, bir süreç içinde olduğunu ifade etmek (sesli duraklamalar) amacıyla gerçekleştirilebilir. Ancak duraklama tipi ve biçimi sözlü çeviri türüne göre de farklılık gösterebilir. Örneğin yazılı metinden sözlü çeviride öğrenci hazır metni, ardış çeviride ise notlarıyla oluşturduğu kendi metnini okuyor olabilir. Simultane çeviride konuşmacıyı dinliyor ve anlamlı bir ileti çıkartmaya çalışıyor olabilir. Bu nedenle, bu tür çevirilerin konuşmacının konuşmasının da dinlendiği ve çevirmen davranışlarının gözlendiği video kayıtları eşliğinde yapılması daha doğru olacaktır. Duraklama sayısı ve çeviri süresi açısından bakıldığında, üç parametre bakımından düzenli bir örüntüyü izlemek olasıdır. Buna göre, öğrenciler çevir türü ne olursa olsun Türkçeden İngilizceye bilgilendirici metinlerin çevirisinde daha çok zaman harcamakta ve daha fazla duraklama yapmaktadır. Öğrenciler arasında görülen bir diğer düzenli örüntü, öğrencilerin genel olarak çatı türlerinden etken çatılarda, yantümce türlerinden ise daha çok ad ve sıfatyantümcelerinde duraklamaktadır. Öğrenci performanlarındaki duraklamalarda belirgin bir çatı ve yantümce örüntüsünün olması, çeviri eğitmenlerinin müfredat oluşumuna ışık tutabilir.

Bütün bunların yanı sıra DİD modelinin pedagojik tarafı sayesinde bu çalışmanın bulguları, çeviri öğrencileri veya alana yeni girmiş genç çevirmenler için farkındalık yaratan bir yaklaşım sunmaktadır. Böyle bir yaklaşım, İngilizce Türkçe dil çifti arasındaki çevirilerde belirtikleştirmeye yönelik bir farkındalık sağlamanın yanında, belirtikleştirme davranışının düşünsel, kişilerarası ve metinsel olarak yaratacağı etkileri ortaya koymaktadır. Çalışmamız, çeviri olgusunun bir doğru yanlış bulma sürecine indirgenen basit bir sapma olmadığını, bir iletinin erek dildeki söylem biçimini ve biçemini, en önemlisi de, dil işlevini değiştirebilen dizgesel bir seçim olduğunu ifade etmektedir. Burada amaç, çeviri eğitiminde belirtikleştirmeyi istendik bir davranış olarak sunmak değil, belirtikleştirmenin erek dilde yarattığı söylem değişikliklerinin eğitsel olarak altını çizmektir. DİD modeliyle bütünleşik bir çeviri eğitimi, eğitimciler için somut bir çözümleme, aktarma ve değerlendirme süreci sunmaktadır. Öğrenciler, aktarılan iletinin ve oluşturulan metnin somut olarak sosyal yaşamla örtüştüğü bir çerçevede bilinçli bir dil kullanıcısı olarak “böyle çevirirsem anlam/söylem nasıl değişir?” sorusunun yanıtını verebilecektir.

Hiç şüphe yok ki, çeşitli değişkenler çalışma bulgularında belirleyici olmaktadır. Öğrenci odaklı bir bütüncüyle çalışmak, özel bir araştırma planını beraberinde getirmektedir. Göz önüne alınması gereken ölçütler öğrenci performanslarına not verilip verilmediği, zaman sınırlamasının olup olmadığı, performans sırasında kaynak kullanımına izin verilip verilmediği, öğrencilerin uyguladıkları çeviri türüyle ilgili deneyimleri (kaç saat ders aldıkları), uygulanan çeviri türü, her iki dil çifti için öğrencilerin yetkinlik dereceleri şeklindedir. Bu nedenle, öğrenci odaklı bu çalışmanın, profesyonel çevirmenlerin yer aldığı bir bütüncü içinde farklı metin türleri için farklı dil çiftleri arasında ve diğer çeviri türlerinde (yazılı çeviri, iki yönlü eş zamanlı çeviri) tekrarlanması bütüncü temelli çeviribilim çalışmalarını çeşitlendirecek ve güçlendirecektir.

Bu çalışmanın devamı ve ulaşılan bulguların sağlması niteliğinde olacak başka çalışmalara ilişkin önerimiz; Türkçenin başka dil çiftleriyle eşleştiği ve farklı metin türlerine yer verildiği öğrenci denekleriyle veya profesyonel çevirmenlerle yapılacak olan bir düzenek içindeki bir projedir. Öte yandan, bu raporun başında ifade edilen diğer sözde evrensel çeviri öğelerinin varlığının Türkçenin diğer dillerle eşleştiği durumlarda sınanması da bu çalışmanın devamı niteliğinde önerilebilecek başlıklardandır.

Sonsöz

111K344 nolu proje kapsamında yürüttüğümüz çalışmalarda son derece uyumlu bir ekip çalışması yürüterek alana özgün bir yaklaşım getirdiğimizi düşünüyoruz. Yurtdışında gittiğimiz

konferanslarda proje kapsamı, kuramsal çerçeve, öğrenci odaklı bütünce kullanımı ve Türkçe temelli bir çalışma yaptığımız için alanın en önemli kişilerinden hep övgü dolu sözler aldık.

111K344 nolu proje çalışmasının ürünü olarak

- (I) AHCI endeksli uluslararası bir çeviribilim dergisinin yayın kurulunun görüşüne sunulmuş olan adlaştırma konulu bir makale,
- (II) MLA endeksli uluslararası ancak Türkiye’de basılan Dilbilim Araştırmaları dergisi tarafından yayına kabul edilen “Sözlü Çeviride Kip Kaydırmalarına Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Çerçevesinde Bütünce Temelli Bir Yaklaşım” başlıklı bir makale,
- (III) Hacettepe Üniversitesi Yayınevi tarafından basılmış olan İngiliz Dilbilimi 40. Yıl Kitabı içinde “Bütünce-Temelli Dilbilimsel Yaklaşımlardan Bütünce Temelli Çeviribilim Çalışmalarına” başlıklı bir kitap bölümü yer almaktadır.

Ayrıca, geçişlilik ve bağlaçlar konulu iki ayrı makalenin de yazımı devam etmektedir.

Çok şey öğrendiğimiz ve akademik olarak çok beslendiğimiz bu süreci başarılı ve ses getirecek akademik çalışmalarla taçlandırmak dileğiyle, bize bu olanağı sağlayan TÜBİTAK’a ve değerli yorumları ve eleştirileriyle projemize katkı veren hakem(ler)imize teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

Aarts J., Granger, S. 1998. Tag sequences in learner corpora: a key to interlanguage grammar and discourse. Editör: Granger, S. London: Longman.

Al-Salman, S. ve Al-Khanji R. 2002. “The Native Language Factor in Simultaneous Interpretation in an Arabic/English Context”, *Meta: Translators' Journal*, 47/4, 607-626.

Altenberg B., Tapper, M. 1998. “The use of adverbial connectors in advanced Swedish learners’ written English”, Editör: Granger, S. *Learner English on Computer* London: Longman.

Altman J. 1994. “Error Analysis in the Teaching of Simultaneous Interpretation: A Pilot Study. Bridging the Gap”. *Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Editör: Lambert, S. and Moser-Mercer, B. Philadelphia-Amsterdam, John Benjamins.

Alves, F. ve diğ. 2011. “Modeling (un)packing of meaning in translation: insights from effortful text production”. Editör: Bernadette Sharp, Michael Zock, Michael Carl, Arnt Lykke Jakobsen

(Copenhagen Studies in Language 41). Proceedings of the 8th international NLPSC workshop. Special theme: Human-machine interaction in translation, Copenhagen Business School, 20-21 August 2011; Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Arnold, J. E., Tanenhaus, M. K. 2011. Sayfa, 197. "Disfluency effects in comprehension: How new information can become accessible". The Processing and Acquisition of Reference. Editör: Gibson, E. and Perlmutter, N. Cambridge: MIT Press

Aston, G. (editör) 2001. Learning with corpora. Bologna: CLUEB

Baker M. 1993. "Corpus Linguistics and Translation Studies – Implications and Applications". Francis, G. ve Tognini-Bonelli. Text and Technology – In Honour of John Sinclair. Editör: Baker, M. Amsterdam: John Benjamins.

Baker M. 1995. "Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research". Target, 7(2), 223-243.

Baker M. 1996. Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead".. Terminology, LSP and Translation Studies in Language Engineering: in honour of Juan C. Sager. Editör: H. Somers. Amsterdam: John Benjamins.

Baumgarten, N. ve diğ. 2008. "Explicitness in translation and interpreting. A review and some empirical evidence of an elusive concept". Across Languages and Cultures. 9 (2), 177-203.

Becher, V. 2011. Explicitation and implicitation in translation. A corpus-based study of English-German and German-English translations of business texts. PhD thesis, Department of Applied Linguistics (Institut für Sprachlehrforschung), University of Hamburg.

Bell, R. T. 1991. Translation and Translating: Theory and Practice. London and New York: Pearson Education Limited

Billig, M. 2008. "The language of critical discourse analysis: the case of nominalization". Discourse and Society 19(6): 783-800

Bloor, T., Bloor, M. 1995. Functional Analysis of English: A Hallidayan Approach. London: Arnold

Bloor, T., Bloor, M. 2004. The Functional Analysis of English (Second Edition). London: Hodder Education

- Blum-Kulka, S. 1986. "Shifts of Cohesion and Coherence in Translation". Editör: House, J., Blum-Kulka, S. Tübingen: Narr.
- Bowker, L., P. Bennison. 2003. "Student translation archive: design, development and application". B. Corpora and Language Learners. Editör: Zanettin.
- Brennan, S. E., Schober, M. F. 2001. "How listeners compensate for disfluencies in spontaneous speech", *Journal of Memory and Language*, 44(2), 274-296.
- Burton-Roberts, N. 2005. "Review article: Robyn Carston on semantics, pragmatics and encoding", *Journal of Linguistics* 41 (2005), 389-407.
- Calzada Pérez, M. 2007. *Transitivity in Translating. The Interdependence of Texture and Context*. Bern/Berlin/Brussels: Peter Lang.
- Cardoen, H. 2013. "The (inter)subjectivity of silent pauses in consecutive interpreting". Editör: D'Amelio, N. *La Recherche en interprétation: fondements scientifiques et illustrations méthodologiques*, Mons : CIPA.
- Carston, R. 2002. *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell.
- Clemmer E., O'Connell D., Loui W. 1979. "Rhetorical Pauses in Oral Reading", *Language and Speech*, 22/4, 397-405.
- Cook, G. 1998. "Use of translation in language teaching". Editör: Baker, M. *Routledge encyclopedia of translation studies*. London: Routledge
- Corley, M., Stewart, O. W. 2008. "Hesitation disfluencies in spontaneous speech: The meaning of um". *Language and Linguistics Compass*, (4)2, 589-602.
- Damascelli, A.T. 2004. "The use of connectors in argumentative essays by Italian EFL learners". *Computer Learner Corpora. Theoretical issues and empirical case studies of Italian advanced EFL learners' interlanguage*. Editör: M.T. Prat Zagrebelsky, Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- Deese J. 1980. "Pauses, Prosody, and the Demands of Production in Language, Temporal Variables in Speech". The Hague, Mouton.

- Diriker, E. 2004. *De-/Re-contextualising Simultaneous Interpreting: Interpreters in the Ivory Tower?* Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins
- Doğan, G. 1996. "Buyurmayan Buyrum Tümceleri". *Proceedings of the Eighth International Conference on Turkish Linguistics*. 7-9 August.
- Duez D. 1982. "Silent and non-silent pauses in three speech styles", *Language and Speech*, 25/1, 11-28.
- Eggs, S. 1994. *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter
- Eggs, S., J. R. Martin. 1997. "Genres and registers of discourse" *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, Volume 1. Editör: Van Dijk, T. A. London: Sage Publications: 230-256
- Englund-Dimitrova, B. 1993. "Semantic Change in Translation - A Cognitive Perspective". *Translation and Knowledge*. Editör: Gambier, Y. and Tömmola, J. Turku. Centre for Translation and Interpreting, University of Turku. 285–296.
- Englund-Dimitrova, B. 2003. "Explicitation in Russian-Swedish translation: sociolinguistic and pragmatic aspects". *Swedish Contributions to the Thirteenth International Congress of Slavists*, Ljubljana, 15-21 August 2003. Editör: Englund Dimitrova B., Pereswetoff-Morath, A. Lund: Lund University.
- Englund-Dimitrova, B. 2005. *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. Amsterdam: John Benjamins.
- Fabricius-Hansen, C. 1996. "Informational density: a problem for translation theory". Editör: Doherty, *Information structure as a problem of translation. Special Issue of Linguistics*. 34, 521–565.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fattah, Ashraf A. 2010. *A corpus-based study of conjunctive explicitation in Arabic translated and non-translated texts written by the same translators/authors*. Unpublished PhD thesis, University of Manchester.
- Fowler, R. 1996. "On critical linguistics". *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis*, 1.

- Gile D. 1995. *Regards sur la Recherche en Interprétation de Conférence*, Lille, Presses Universitaires de Lille.
- Gillard, P., A. Gadsby. 1998. "Using a learners' corpus in compiling ELT dictionaries". Editör: Granger, S. *Learner English on Computer* London: Longman.
- Goffman E. 1981. *Forms of Talk*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Goldman-Eisler F. 1958. "Speech production and the predictability of words in context", *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 10, 96-106
- Granger S. 2004. "Computer learner corpus research: current status and future prospects". Editör: Connor U. and Upton T., *Applied Corpus Linguistics: A Multidimensional Perspective*. Amsterdam/Atlanta: Rodopi.
- Granger, S. (ed.) 1998. *Learner English on Computer*. London: Longman.
- Granger, S. 1999. "Use of Tenses by Advanced EFL Learners: Evidence from an Error-tagged Computer Corpus". Editör: Hasselgård and Oksefjell. 191-202.
- Grice, H. P. (1975). "Logic and Conversation". Editör: Cole, P. ve Morgan, J. *Syntax and Semantics, Volume 3: Speech Acts* New York: Academic Press, 41-58.
- Gumul E. 2006. "Explicitation in Simultaneous Interpreting: a strategy or a by-product of language mediation?". *Across Languages and Cultures* 7(2). 171-190.
- Gumul E. 2007. Explicitation in conference interpreting. Editör: M. Thelen ve B. Lewandowska-Tomaszczyk (eds), 449-456.
- Halliday, M. A. K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar* (2nd edition). London: Arnold.
- Halliday, M.A.K, C.M.I.M. Matthiessen. 1999. *Construing Experience through Meaning A language based approach to cognition*. London: Cassell.
- Halliday, M.A.K., C.M.I.M. Matthiessen. 2004. *An Introduction to Functional Grammar* (3rd Edition), London: Arnold.
- Halliday, M.A.K., Ruquaiye, H. 1976. *Cohesion in English* London: Longman

- Heltai, P. 2005. "Explicitation, Redundancy, Ellipsis and Translation. New Trends in Translation Studies In Honour of Kinga Klaudy". Editör: Károly, K. ve Fóris Á., Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Henderson A., Goldman-Eisler F., Skarbek A. 1965. "Temporal Patterns of Cognitive Activity and Breath Control", *Language and Speech*, 8, 236-242.
- Henderson A., Goldman-Eisler F., Skarbek A. 1966. Sequential Temporal Patterns in Spontaneous Speech, *Language and Speech* , 9, 207-216.
- Hieke A. 1981. A content-processing view of hesitation phenomena, *Language and Speech*, 24/2, 147-160.
- Hodge, R., Kress, G. 1993. *Language as ideology*. London: Routledge.
- Holmes V.M. 1984. "Sentence Planning in a Story Continuation Task", *Language and Speech*, 27, 115-134.
- House J. 1997 *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*, Tübingen, Gunter Narr.
- House J. 2006. "Text and context in translation." *Journal of Pragmatics*, 38. s. 338-358.
- House, J. 1977. *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Narr.
- House, J. 1981. *A Model for Translation Quality Assessment (2nd edition)*. Tübingen: Narr
- House-Edmondson, J., 1986. "Cross-cultural pragmatics and foreign language teaching". *Probleme und Perspektiven der Sprachlehrforschung*. Editör: Bausch, K.-R., Königs, F.G., Kogelheide, R. Scriptor: Frankfurt a.M., 281–295.
- Ishikawa, L. 1999. "Cognitive explicitation in simultaneous interpreting", *Anovar/Anosar estudios de traducción e interpretación*, Editör: A. Álvarez Lugris, and A. Fernández Ocampo. Vigo: Universidade de Vigo.
- Jääskeläinen, R. 1989a. "Translation Assignment in Professional vs. Non-professional Translation: A Think-aloud Protocol Study". *The Translation Process*. Editör: C. Séguinot. Toronto: H.G. Publications.

- Jääskeläinen, R. 1989b. "The Role of Reference Material in Professional vs. Non-professional Translation: A Think-aloud Protocol Study". *Empirical Studies in Translation and Linguistics*. Editör: S. Tirkkonen-Condit and S. Condit. Joensuu: University of Joensuu.
- Kamenická, R. 2007. *Explicitation and Translator's Style*. Doktora Tezi, Prague: Charles University
- Kersti, B., Burridge, K. 2001. *Introducing English Grammar*. London: Longman
- Keseling G. 1992. "Pause and intonation contour in written and oral discourse", *Cooperating with written texts*. Editör: D. Stein, Berlin, Mouton de Gruyter, 31-66.
- Klaudy, K. 1993. "On Explicitation Hypothesis". *TransfereNecesse Est. Current Issues of Translation Theor*. Editör: Klaudy, K. ve Kohn, J. Szombathely: Dániel Berzsenyi College.
- Klaudy, K. 1998. "Explicitation". *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Editör: Baker, M. ve Malmkjær, K. London: Routledge.
- Klaudy, K., Károly, K. 2003. "Implication in translation: An empirical justification of operational asymmetry in translation". Paper presented to the 10th International Conference on Translation and Interpreting, Translation Targets, 11–13 September 2003.
- Klaudy, K., Károly, K. 2005. "Implication in Translation: Empirical Evidence for Operational Asymmetry in Translation." *Across Languages and Cultures* 6, 1: 13-28.
- Kopczynski, A. 1981. *Deviance in Conference Interpreting in the Mission of the Translator Today and Tomorrow*. Proceedings of the 9th World Congress of the International Federation of Translators. A. Kopczynski, A. Hanftwurcel, E. Karska & L. Rywin, Polska Agencja Interpress, 399-404.
- Künzli A. "Risk taking: trainee translators vs professional translators. A case study." *The Journal of Specialised Translation* 2.
http://www.jostrans.org/issue02/art_kunzli.php (Siteyi son ziyaret tarihi 04-04-2013)
- Künzli, A. 2001. "Experts versus novices: l'utilisation de sources d'information pendant le processus de traduction". *Meta* 46 (3). 507-523.
- Laviosa S. 1998. "Core patterns of lexical use in a comparable corpus of English narrative prose". *Meta* 43 (4). 504-534.

- Laviosa-Braithwaite, S. 1996. The English Comparable Corpus (ECC): A Resource and a Methodology for the Empirical Study of Translation. Unpublished PhD thesis, University of Manchester Institute of Science and Technology.
- Leech, G. (1998). "Preface". Editör: Granger, S. *Learner English on Computer*. London: Longman.
- Linke, A., Nussbaumer, M. 2000. "Konzepte des Impliziten: Präsuppositionen und Implikaturen". *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Halbband 1 Editör: Brinker, Klaus/ Antos, Gerd/ Heinemann Wolfgang und Sager, Sven F.. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Maclay H., Osgood C. E. 1959. "Hesitation phenomena in spontaneous English speech", *Word*, 15/1, 19-44.
- Magno Caldognetto E., Vagges K., Job R. 1983. "Typology, distribution and duration of pauses in descriptions and interpretations of cartoons", *Discourse Analysis and Natural Rhetorics*. Editör: V. D'Urso & P. Leonardi, Padova, CLEUP.
- Malmkjær K. 1998. "Love thy neighbour: will parallel corpora endear linguists to translators?" *Meta* 43 (4).
- Malmkjær K. 2003. "On a pseudo-subversive use of corpora in translator training". Editör: Zanettin, Bernardini and Stewart.
- Manfredi, M. 2012. "Translating Text and Context: Translation Studies and Systemic Functional Linguistics. Volume 2: From Theory to Practice". *Quaderni del CeSLiC. Functional Grammar Studies For Non-Native Speakers of English*, Centro di Studi Linguistico-Culturali (CeSLiC), Bologna.
- Martin, J.R. 1992. *English text: system and structure*. Philadelphia and Amsterdam: John Benjamins
- Matthiessen C.M.I.M., 2001. *The environments of translation. Exploring Translation and Multilingual Text Production: Beyond Content*. Editör: Steiner E., Yallop C. (Eds).. Mouton De Gruyter, Berlin and New York.

- Matthiessen, C.M.I.M., M.A. K. Halliday. Systemic functional grammar : a first step into the theory.
http://minerva.ling.mq.edu.au/resource/VirtuallLibrary/Publications/sfg_firststep/SFG%20intro%20New.html. (Siteyi son ziyaret tarihi 04-04-2013)
- Mauranen A., P. Kujamäki (eds.) 2004. Translation Universals. Do they exist? Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Mead P. 1996. "Action and Interaction in Interpreting", The Interpreters' Newsletter, 7, 19-30.
- Mead, P. 2000. "Control of pauses by trainee interpreters in their A and B languages". The Interpreters' Newsletter. 10: 89-102.
- Monacelli, C. 2006. "Implications of Translational Shifts in Interpreter-Mediated Texts," Pragmatics, 16: 4.
- Nesselhauf N. 2003. "The use of collocations by advanced learners of English and some implications for teaching". Applied Linguistics 24(2). 223-242
- Nida, E. 1964. Towards a Science of Translating: Leiden: E.J. Brill.
- Olohan M. 2001. "Spelling out the optionals in translation: a corpus study". Proceedings of the Corpus Linguistics 2001 Conference - Lancaster University. UCREL Technical Papers Vol. 13 Special Issue. Editör: P. Rayson, A.Wilson, T. McEnery, A. Hardie and S. Khoja, University of Lancaster.
- Olohan M., Baker, M. 2000. "Reporting that in Translated English: Evidence for Subconscious Processes of Explication?". Across Languages and Cultures 1(2). 141-158.
- Opara, S. C. 2005. Discourse-Stylistics of Speech in Buchi Emechela's Prose Fiction. An Unpublished Ph.D Thesis, University of Ibadan
- Osgood C.E. 1954. "Psycholinguistics", Journal of abnormal Soc. Psychol., 49, suppl. 4/2.
- Øverås, L. 1998. "In Search of the Third Code: An Investigation of Norms in Literary Translation". Meta, 43/4. 571-590.

- Pápai, V. 2004. *Explicitation: a Universal of Translated Text? Translational Universals: Do They Exist?* Editör: Mauranen, A. ve Kujamäki, P. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. 143–164.
- Puurtinen T. 2003. "Genre-specific Features of Translationese? Linguistic Differences between Translated and Non-translated Finnish Children's Literature". *Literary and Linguistic Computing* 18(4). 389-406.
- Pym, A., 2005. "Explaining explicitation". *New trends in translation studies: In honour of Kinga Klauy* Editör: Károly, K., Fóris, Á. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- Schmied J., Schäffler, H. 1997. "Explicitness as a universal feature of translation". *Corpus-based studies in English: papers from the seventeenth international conference on English language research on computerized corpora (ICAME 17)*. Editör: M. Ljung, Stockholm, May 15-19, Amsterdam/Atlanta: Rodopi.
- Séguinot, C. 1985. *Pragmatics and the Explicitation Hypothesis*. *TTR Traduction, Terminologie, Rédaction* Vol. 1. No. 2. 106–114,
- Séguinot, C. 1988. "Pragmatics and the Explicitation Hypothesis." *Traduction Terminologie Rédaction* 1[2]: 106-114.
- Setton, R. 2006. "Context in Simultaneous Interpretation." *Journal of Pragmatics* 38: 374-389
- Shriberg, E. 1999. "Phonetic consequences of speech disfluency." *Proceedings of International Congress of Phonetic Science (ICPhS)*, 1, 619-622.
- Simpson, P. 1993. *Language, ideology and point of view*. Routledge.
- Sinclair J. (ed.) 2004. *How to use Corpora in Language Teaching*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Smith, R. N., Frawley, W.J. 1983. "Conjunctive Cohesion in Four English Genres." *Text*, 3-4, 347-74.
- Stalnaker, R. 1978. "Assertion." *Syntax and Semantics* 9: 315–32.
- Starr, W. B. 2010. *Conditionals, Meaning and Mood*. Unpublished PhD Dissertation, Rutgers University, New Brunswick, NJ. URL

- Steiner, E. 2001. "Translations English-German: investigating the relative importance of systemic contrasts and of the text-type 'translation.'" SPRIK Report no. 7. Reports from the Project 'Languages in Contrast'. Oslo: University of Oslo.
- Steiner, E. 2004. *Translated Texts: Properties, Variants, Evaluations*. Frankfurt/M.: Peter Lang Verlag
- Steiner, E. 2005. "Some properties of texts in terms of information distribution across languages". *Languages in Contrast* 5:1 (2004-2005):49-72.
- Steiner, E. 2008. *Explicitation, -- towards an empirical and corpus-based methodology. Meaning in Context: Implementing Intelligent Applications of Language Studies*. Editör: Webster, Jonathan. London: Continuum.
- Suci G.J. 1967. "The validity of pause as an index of units in language," *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, 6, 26-32.
- Tankó, G. 2004. "The use of adverbial connectors in Hungarian university students' argumentative essays". Editör: Sinclair, W. *How to use Corpora in Language Teaching*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Teich, E. 2001. *Towards a model for the description of cross-linguistic divergence and commonality in translation. Beyond content: exploring translation and multilingual text production*, Editör: E. Steiner ve C. Yallop, Berlin ve New York:Mouton de Gruyter.
- Thompson, G. 2004. *Introducing Functional Grammar (2nd Edition)*, London: Hodder Education.
- Tirkkonen-Condit S. 2002. "Translationese - a myth or an empirical fact? A study into the linguistic identifiability of translated language". *Target* 14 (2). 207-220.
- Tirkkonen-Condit S. 2004. "Unique-items – over- or under-represented in translated language?". Editör: Mauranen and Kujamäki *Translation Universals. Do they exist?* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Tissi, B. 2000. "Silent pauses and disfluencies in simultaneous interpreting: A descriptive analysis." *The Interpreters Newsletter*, 10, 103-127.
- Tommola, J., Helevä. 1998. "Language Direction and Source Text Complexity: Effects on Trainee Performance in Simultaneous Interpreting." *Unity in Diversity: Current Trends in*

Translation Studies. Editör: Bowker, L., Cronin, M. Kenny, D ve Pearson, J. Manchester: St.Jerome.

Toury G. 1981. "Translated Literature: System, Norm, Performance. Toward a TT-Oriented Approach to Literary Translation". *Poetics Today* 2(4). 9-27.

Toury G. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Toury, G. 1979. "Interlanguage and its manifestations in translation". *Meta* 24 (2). 223-231.

Tymoczko M. 1998. "Computerized Corpora and the Future of Translation Studies". *Meta* 43(4). 653-659.

Ulrych, M. ve Murphy, A. 2008. *Descriptive translation studies and the use of corpora: Investigating mediation universals. Corpora for university language teachers*. Editör: Carol Taylor Torsello, Katherine Ackerley ve Erik Castello. Bern: Peter Lang.

Uzar, R., Waliski, J. 2001. "Analysing the Fluency of Translators". *International Journal of Corpus Linguistics* 6 (Special issue). 155-166.

v. Hahn, W. 1996. "Das Postulat der Expliztheit für den Fachsprachengebrauch". *Fachsprachen. Languages for Special Purposes. An International Handbook of Special Languages and Terminology Research*. Editör: Hoffman, L., Kalverkämper, H. ve Wiegand, H.E. New York: de Gruyter.

Vanderauwera R. 1985. *Dutch Novels Translated into English: The Transformation of a 'Minority' Literature*. Amsterdam: Rodopi.

Vianna, Branca 2005. "Simultaneous Interpreting: A Relevance-theoretic Approach." *Intercultural Pragmatics* 2 [2]: 169-190

Vik-Tuovinen G.-V. 1995. "Progress in Simultaneous Interpreting – an Evaluation of the Development of Four Students", *Hermes*, 14, 55-64.

Vinay, P., Darbelnet, J. 1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins Publishing Company

- Weber W. 1990. The Importance of Sight Translation in an Interpreter Training Program, Interpreting – Yesterday, Today and Tomorrow. Editor: D. & M. Bowen, ATA Scholarly Monograph Series n. 4, Binghamton, SUNY, 44-52.
- Weissbrod, R. 1992. "Explicitation in Translation of Prose Fiction from English into Hebrew as a Function of Norms." *Multilingua* Vol. 11. No. 2. 153–171, (1992).
- Wenyan G. 2012. "Nominalizations in medical papers: A comparative study." *Studies in Literature and Language* 4(1): 86-93.
- Yin, K. 2011. Disfluencies in Consecutive Interpreting among Undergraduates in the Language Lab Environment.

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje Yürütücüsü:	Doç. Dr. NESLİHAN YETKİNER
Proje No:	111K344
Proje Başlığı:	Sözlü Çeviri Türü, Yönlülük Ve Metin Türü Parametreleri Bağlamında Sözlü Çeviri Çalışmalarında Belirtikleştirme Kavramına Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi Temelli Bir Yaklaşım
Proje Türü:	Araştırma
Proje Süresi:	24
Araştırmacılar:	LÜTFİYE OKTAR, YASEMİN YAVUZ
Danışmanlar:	
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi:	İZMİR EKONOMİ Ü. FEN EDEBİYAT F. MÜTERCİM TERCÜMANLIK B.
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri:	15/04/2012 - 15/04/2014
Onaylanan Bütçe:	70673.0
Harcanan Bütçe:	44359.18
Öz:	<p>111K344 nolu proje öğrenci odaklı bir bütüncü dahilinde ve Hallidayın Dizgeci İşlevsel Dilbilgisi (DİD) Modeli çerçevesinde sözlü çevirideki çevirmen davranışlarını evrensel çeviri öğelerinden sayılan belirtikleştirme bağlamında İngilizce-Türkçe dil çifti için incelemektedir. Bu projenin üç temel amacı vardır. Birincisi, Blum Kulka'nın belirtikleştirme hipotezini İngilizce-Türkçe dil çifti açısından test etmektir. İkinci amaç, bir çeviri davranışı olarak belirtikleştirmeyi çeviri türü, yönlülük ve metin türü parametreleri açısından incelemektir. Üçüncü amaç ise, öğrenci odaklı bütüncü yardımıyla belirtikleştirme olgusunun çeviri eğitimine katkısını irdelemektir. Öğrenci odaklı bütüncemiz, 2011-2012 eğitim ve öğretim döneminde İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık bölümünde 4. Sınıfa devam eden 20 öğrencinin gerçekleştirdiği 232 ses kaydına dayanmaktadır. Öğrencilerin altı bilgilendirici, altı anlatımsal olmak üzere 12 farklı metin üzerinden yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri ve simultane çeviri performansları kayıt edilmiştir. Özgün metin ve çeviri metinlerin karşılaştırılmasına dayanan çözümleme bulguları, belirtikleştirme varsayımını kısmen doğrular niteliktedir. Bir diğer deyişle, Blum-Kulka'nın etkileşen diller arasındaki dilbilimsel ve metinsel farklılıkları göz önüne almaksızın gerçekleşen evrensel bir belirtikleştirme davranışının olduğunu savlayan varsayımının aksine, öğrencilerimiz, metin türü, çeviri türü ve yönlülük parametrelerine duyarlı bir çeviri davranışı sergilemişlerdir.</p>
Anahtar Kelimeler:	Sözlü Çeviri, Belirtikleştirme, Evrensel Çeviri Öğeleri, Çeviri türü, Yönlülük, Metin türü
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu Mu?:	Hayır
Projeden Yapılan Yayınlar:	1- 40.Yıl Yazıları 1972-2012 (Kitap - Kitap), 2- 40.Yıl Yazıları 1972-2012 (Kitap - Kitap),